T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI

KÜLTÜREL MİRASIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ AÇISINDAN HAYAT AĞACI MOTİFİ TEMALI YENİ TASARIM ÖRNEKLERİ

Yüksek Lisans Tezi

SONGÜL TUNÇ

İstanbul, 2025

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI

KÜLTÜREL MİRASIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ AÇISINDAN HAYAT AĞACI MOTİFİ TEMALI YENİ TASARIM ÖRNEKLERİ

Yüksek Lisans Tezi

SONGÜL TUNÇ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. HAKAN ÇİLOĞLU

İstanbul, 2025

ÖZ

KÜLTÜREL MİRASIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ AÇISINDAN HAYAT AĞACI MOTİFİ TEMALI YENİ TASARIM ÖRNEKLERİ

Bu çalışma, Hayat Ağacı motifini kültürel mirasın sürdürülebilirliği bağlamında ele almakta; motifin tarihi, sembolik, ekolojik ve toplumsal boyutlarını bütüncül bir bakış açısıyla analiz etmektedir. Geleneksel motiflerin yalnızca biçimsel bir bezeme unsuru olmadığını, aynı zamanda kültürel kimlik, aidiyet duygusu ve doğa bilincini taşıyan simgeler olduğu; anlamlarının ise kökleriyle ilişkilendirilerek ve de bağlılaştırılarak korunması gerektiği savunulmaktadır.

Çalışma kapsamında, birinci grupta kolaj teknikleriyle, beş adet Hayat Ağacı temalı dijital illüstrasyon posterler tasarlanmış; ikinci grupta ise gelenekselden çıkışlı motiflerin, yorumlanmasıyla kişisel kompozisyonlar inşa edilmiştir. Her iki grup, motifin, post modern çağda görsel kültürdeki yeniden üretim biçimleri bağlamında karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Nitel araştırma, ikonografik çözümleme ve gösterge-bilim analiz yöntemleriyle yürütülen incelemeler neticesinde; dijital illüstrasyon posterlerdeki kompozisyonlarda Hayat Ağacı'nın anlam katmanlarının erozyona uğradığı, kültürel köküyle olan bağın koptuğu görülmüştür. Gelenekselden çıkışlı geometrik kompozisyonlarda ise, motiflerin biçimleri değişse dahi özlerinin ve anlamlarının muhafaza edildiği gözlemlenmiştir. Bu neticeler doğrultusunda çalışma; Hayat Ağacı motifinin, kültürel hafızanın sürdürülebilirliği açısından hangi yöntemlerle aktarılması gerektiğine dair geçerli bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Disiplinler arası bir yaklaşıma sahip olan bu çalışma, kültürel mirasın gelecekteki akademik ve sanatsal üretimlere kaynaklık edecek bir perspektif sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel miras, Hayat Ağacı, Türk sanatı, Motif, Desen

ABSTRACT

NEW DESIGN INTERPRETATIONS OF THE TREE OF LIFE MOTIF IN THE CONTEXT OF CULTURAL HERITAGE SUSTAINABILITY

This study investigates the Tree of Life motif within the broader framework of cultural heritage sustainability, adopting a holistic lens to explore its historical, symbolic, ecological, and sociocultural dimensions. It asserts that traditional motifs function not solely as decorative elements but as potent carriers of cultural identity, a sense of belonging, and ecological consciousness. Accordingly, the research emphasizes the necessity of preserving these motifs by maintaining their connection to their roots and original contexts.

The study consists of two creative design phases: In the first group, five digital illustration posters were developed using collage techniques, centered around the Tree of Life motif. In the second group, personal compositions were constructed by reinterpreting traditional motifs with stylized, contemporary approaches. These two groups were subjected to a comparative analysis in the context of visual culture reproduction within the postmodern era. Employing qualitative research methods, including iconographic and semiotic analysis, the study found that the Tree of Life's semantic layers were often eroded in the digital posters, indicating a disconnection from the motif's cultural origins. In contrast, the stylized compositions grounded in traditional forms, although visually transformed, were observed to retain the motif's core symbolic meanings and conceptual integrity.

Based on these findings, the research proposes a valid methodological approach for transmitting the Tree of Life motif in ways that support the sustainability of cultural memory. By integrating interdisciplinary perspectives-spanning design, art history, semiotics, and ecology-the thesis presents a framework that may inform future academic and artistic productions focused on cultural heritage transmission in contemporary contexts.

Keywords: Cultural Heritage, Tree of Life, Turkish Art, Motif, Ornamentation, Symbolic Sustainability

ÖNSÖZ

Bu çalışma, benim için yalnızca akademik bir zorunluluk değil, aynı zamanda kişisel bir arayışın ve derin bir öğrenme serüveninin sonucudur. Kütüphanelerin tozlu rafları arasında kaybolduğum, ekran başında günlerce tasarım yaptığım ve her seferinde "anlam"ın izini sürmeye çalıştığım bu uzun yolculuk, nihayetinde bu satırlarla tamamlanıyor. "Hayat Ağacı" yalnızca bir motif olarak değil, kökleriyle kurduğumuz bağın bir metaforu olarak da zihnimde yer etti. Bu nedenle, kültürel bağın sürdürülebilirliği için atılmış kişisel bir adımdır.

Bu yolculukta bana yalnızca bir danışman değil, aynı zamanda her adımda yol gösteren bir rehber olan Sayın Doç. Dr. Hakan Çiloğlu'na, bilgi ve desteğini hiçbir zaman esirgemediği için gönülden teşekkür ederim. Ayrıca jüri üyelerim Sayın Prof. Dr. Tonguç Tokol ve Sayın Doç. Dr. Dide Akdağ Satır'a, çalışmama kattıkları değerli görüş ve yapıcı katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Bu çalışmanın tamamlanması sürecinde büyük destek sağlayan, Adnan Karamustafa'ya en içten sevgilerimle teşekkür ederim. Farklı disiplinlerden gelerek bana kattığı geniş ufuk, bu çalışmanın disiplinler arası karakterine de ilham vermiştir.

Bu çalışmanın yazım sürecinde, tezimin imla, dil ve anlatım aşamalarında gösterdiği katkılarla metnin biçimsel ve dil bütünlüğünün güçlenmesine önemli ölçüde katkı sağlayan Bilgin Bakınç'a içtenlikle teşekkür ederim. Ayrıca, bu süreç boyunca destek ve sevgileriyle her zaman yanımda olan aileme de en içten dileklerimle teşekkür ederim.

Umarım bu emek, kültürel mirasımızın kadim motiflerine dair yeni sorular sormamıza ve onları anlamlı bir şekilde geleceğe taşımamıza bir nebze de olsa katkı sunar.

İstanbul, 2025 Songül Tunç

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZ ..... **I**
ABSTRACT ..... **II**
ÖNSÖZ ..... **III**
İÇİNDEKİLER ..... **IV**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **VII**
TABLO LİSTESİ ..... **IX**
KISALTMALAR ..... **X**
1. GİRİŞ **1**
1.1. Çalışmanın Konusu **2**
1.1.1. Araştırmanın Amacı **2**
1.1.2. Araştırmanın Önemi **3**
1.1.3. Araştırmanın Hedefleri **4**
1.2. Problemin Durumu **6**
1.2.1. Araştırmanın Soruları **7**
1.3. Çalışmanın Kapsamı **8**
1.3.1. Kültürel Miras Kavramı ve Önemi **9**
1.3.2. Kültürel Miras Bağlamında Farkındalık **17**
1.3.3. Sürdürülebilirlik Kavramı ve Önemi **23**
1.3.4. Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Kültürel Miras Farkındalığı **27**
1.3.5. Ekolojik Sanat ve Kültürel Sürdürülebilirlik **33**
1.3.6. Kültürel Miras Bağlamında Gösterge-bilimsel Yaklaşım **37**
1.3.7. Kültürel Miras Bağlamında Simülakr ve Simgenin Dönüşümü **39**
1.3.8. Araştırmanın Sınırlılığı **40**
1.4. Çalışmanın Yöntemi **41**
2. KÜLTÜREL MİRAS BAĞLAMINDA HAYAT AĞACI **44**
2.1. Hayat Ağacı Motifinin Tanımı ve Tarihçesi **46**
2.1.1. Hayat Ağacının Türk Mitolojisindeki Yeri **48**
2.1.2. Göktürkler Döneminde Hayat Ağacı **51**
2.1.3. Uygur Döneminde Hayat ağacı **53**
2.1.4. Selçuklu Döneminde Hayat Ağacı **55**
2.1.5. Osmanlı Döneminde Hayat Ağacı **59**

Sayfa No

2.2. Hayat Ağacının Yapısal Katmanları.....60
2.2.1. Kökler: Geçmişin Hafızası ve Kültürel Mirasın Potansiyeli.....62
2.2.2. Gövde: Yaşamsal Denge ve Doğanın Dönüşüm Alanı..... 63
2.2.3. Dallar: Gelecek, Umut ve Göğe Yükseliş.....63
2.3. Doğa Bilinci Bağlamında Hayat Ağacı.....64
2.4. Hayat Ağacının Sanat Yoluyla Doğaya Uyumu..... 66
2.5. Hayat Ağacının Evrensel Potansiyeli..... 68
3. KİŞİSEL DİJİTAL İLLÜSTRASYON TASARIM ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ..... 71
3.1. İki Zamanın Ağacı İsimli Poster Çalışması.....71
3.1.1. Posterin İkonografik Analizi..... 72
3.1.2. Posterin Semiyotik Analizi..... 73
3.2. Kökten Gökyüzüne İsimli Poster Çalışması.....73
3.2.1. Posterin İkonografik Analizi..... 74
3.2.2. Posterin Semiyotik Analizi..... 75
3.3. Dante'nin Kökü Gökün Duası İsimli Poster Çalışması..... 75
3.3.1. Posterin İkonografik Analizi..... 76
3.3.2. Posterin Semiyotik Analizi..... 77
3.4. Su Yolunda Hafıza İsimli Poster Çalışması.....77
3.4.1. Posterin İkonografik Analizi..... 78
3.4.2. Posterin Semiyotik Analizi..... 79
3.5. Simgeden Simulakr'a İsimli Poster Çalışması..... 79
3.5.1. Posterin İkonografik Analizi..... 80
3.5.2. Posterin Semiyotik Analizi..... 81
3.6. Genel Değerlendirme.....81
4. GELENEKSELDEN ÇIKIŞLI KİŞİSEL TASARIM ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ..... 84
4.1. Gelenekselden Simulakr'a İsimli Tasarım Örneği.....84
4.1.1. Tasarımın İkonografik Analizi..... 85
4.1.2. Tasarımın Semiyotik Analizi..... 86
4.2. Sürdürülebilir Kökler İsimli Tasarım Örneği.....86
4.2.1. Tasarımın İkonografik Analizi..... 87
4.2.2. Tasarımın Semiyotik Analizi..... 88

Sayfa No

4.3. Birlik Ağacı İsimli Tasarım Örneği..... 88
4.3.1. Tasarımın İkonografik Analizi..... **89**
4.3.2. Tasarımın Semiyotik Analizi..... **90**
4.4. Merkezde Hayat İsimli Tasarım Örneği..... 90
4.4.1. Tasarımın İkonografik Analizi..... **92**
4.4.2. Tasarımın Semiyotik Analizi..... **92**
4.5. Yaşamın Yankısı İsimli Tasarım Örneği..... 93
4.5.1. Tasarımın İkonografik Analizi..... **94**
4.5.2. Tasarımın Semiyotik Analizi..... **95**
4.6. Genel Değerlendirme..... 96
5. DİJİTAL VE GELENEKSELDEN ÇIKIŞLI TASARIMLARIN ANALİZ VERİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI..... 98
5.1. Tasarımların Kesişen Yönleri..... 98
5.2. Tasarımların Ayrışan Yönleri..... 99
5.3. Anlamın Korunması ve Dönüşümü..... 100
5.4. Analiz Sonuçlarının Tablo Düzleminde Karşılaştırılması..... 101
5.5. Kültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirme..... 103
6. BULGULAR..... 105
7. TARTIŞMA..... 107
8. SONUÇ..... 109
9. ÖNERİLER..... 110
KAYNAKÇA..... 112

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1: Kültürel Sürekliliğin Mekanı **11**

Şekil 2: Çocuklarda Kültürel Miras Bilincinin Geliştirilmesi **13**

Şekil 3: Yaş Gruplarına Göre Farkındalık Düzeyi **15**

Şekil 4: Motiflerle Farkındalığın Arttırılması **30**

Şekil 5 : Araştırmada Hedeflenen Semiyotik Analiz **38**

Şekil 6: Divriği Ulu Camii **45**

Şekil 7: Prehistorik Döneme Ait Hayat Ağacı Motifi **47**

Şekil 8: Şamanizm ve Türk Kültüründe Hayat Ağacı Tasviri **50**

Şekil 9: Altaylı Şamanın Tanrıya Ulaşmak İçin İzlediği Yol **52**

Şekil 10: Uygur Dönemine Ait Hayat Ağacı Tasviri **54**

Şekil 11: Erzurum Çifte Minareli Medrese **56**

Şekil 12: Konya Yöresine Ait 13. Yüzyıl Halı Örneği **58**

Şekil 13: Hayat Ağacının Yapısal Çizimi **60**

Şekil 14: Hayatın Sürekliliği ve Dönüşümü **65**

Sayfa No

Şekil 15: Hayat Ağacı Motifinin Kültürel Bağlamdaki Dönüşümü **70**

Şekil 16: İki Zamanın Ağacı İsimli Poster Çalışması **72**

Şekil 17: Kökten Gökyüzüne İsimli Poster Çalışması **74**

Şekil 18: Dante'nin Kökü Göğün Duası İsimli Poster Çalışması **76**

Şekil 19: Su Yolunda Hafıza İsimli Poster Çalışması **78**

Şekil 20: Simgeden Simulakr'a İsimli Poster Çalışması **80**

Şekil 21: Gelenekselden Simulakr'a İsimli Tasarım Çalışması **85**

Şekil 22: Sürdürülebilir Kökler İsimli Tasarım Çalışması **87**

Şekil 23: Birlik Ağacı İsimli Tasarım Çalışması **89**

Şekil 24: Merkezde Hayat İsimli Tasarım Çalışması **91**

Şekil 25: Yaşamın Yankısı İsimli Tasarım Çalışması **94**

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1: Araştırmanın Hedef Boyutları ve Çıktı Tablosu **5**

Tablo 2: UNESCO Dünya Mirası Alanlarının Sayısı **12**

Tablo 3: Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Karşılaştırılması **20**

Tablo 4: Sürdürülebilirliğin Kavram Haritası **23**

Tablo 5: 1950 - 1986 Yılları Arasında Dünya Nüfusu **25**

Tablo 6: Kültürel Mirasın Korunmasında Sürdürülebilir Yaklaşımlar **28**

Tablo 7: Sürdürülebilirlik Farkındalığını Arttıran Temel Etkenler **32**

Tablo 8: Ekolojik ve Kültürel Duyarlılığı Arttıran Etkenler **35**

Tablo 9: Araştırmanın Veri Toplama ve Analiz Süreci **42**

Tablo 10: Evrensel Bağlamda Kültüre Göre Hayat Ağacına Yüklenen Anlam **69**

Tablo 11: Dijital Posterlere Ait Analiz Sonuçları **82**

Tablo 12: Araştırmanın Hedef Boyutları ve Çıktı Tablosu **96**

Tablo 13: Posterler ile Tasarımların Karşılaştırılması **102**

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
böl.	Bölüm
bs.	Baskı, basım
c.	Cilt
Çev.	Çeviren
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
Ed.	Editör
GSE	Güzel Sanatlar Enstitüsü
GTS	Geleneksel Türk Sanatları
İKON.	İkonografik Analiz
JPEG / JPG	Joint Photographic Experts Group (Görsel dosya formatı)
K.	Karar
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
mad.	Madde
MÜ	Marmara Üniversitesi
PDF	Portable Document Format
PNG	Portable Network Graphics
SEM	Semiyotik Analiz
s.	Sayfa
S.	Sayı
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
t.y.	Tarih yok
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
vd.	ve diğerleri
vb.	ve benzeri

YLT Yüksek Lisans Tezi

yy. Yüzyıl

1. GİRİŞ

Hayat Ağacı motifi, kök–gövde–dal düzeniyle yeraltı, yaşam ve gökyüzünü simgeleyen en eski menkıbevi ikonografik anlatılardan biridir. Geleneksel sanatlarda bu motif yalnızca aktarılmamış, aynı zamanda stilize edilerek özünden kopmadan yeniden üretilmiştir; böylece motifin hem sembolik anlamı hem de kültürel sürekliliği korunmuştur. Bugün ise dijital sanat üretim pratikleri motifin derinliğini çoğu zaman yüzeye indirgeyerek, onu yalnızca dekoratif bir görsele dönüştürür. Bu çalışma, Hayat Ağacı motifinin geleneksel stilize formlarla taşıdığı anlamı ile dijital çağdaki dönüşümünü, ikonografik ve semiyotik analizler yardımıyla karşılaştırmalı olarak irdelemektedir.

Çiloğlu'nun ifade ettiği gibi;

> *Türk kültürü eserlerinde yaşama ait tüm kavramların; araştırma, bilgi, gözlem ve düşünmeyle kavranabilen sessiz, soyut anlatımlarla yer aldığı görülmüştür. Bilincin duygu ve düşünceler yüklü kompozisyonlara dönüştüğü eserler, estetik yorumlama gücünün günümüze birer öğretisidir. İçinde yaşanılan doğa ve çevre bilinciyle duyguların ifadesi olan kültür varlıklarına karşı, günümüzde üretimi devam edenler yalnızca ezbere dayalı, geçmişin tekrarları niteliğindedir. Kültür ve sanatın gelişimi ve geleceğe aktarımını doğru sağlamayan; araştırma, bilgi, gözlem ve düşünce eksikliğiyle devam ettirilen alanlarda yalnızca geçmişin kopyaları üzerinden yapılan üretimler, kimlik sorununa yol açmaktadır. Diğer yandan günümüzde çeşitli nedenlerle duygu ve düşünceler yansıması bireysel üretimlerin yerini kolay erişilir ve tüketilir sanayi üretimlerinin almasıyla önem yitiren uğraşlar, kültürümüzü oluşturan tarihsel birikimin aktarımını durdurmaktadır.*[1]

Çiloğlu'nun ifadeleri gösteriyor ki Türk kültür varlıkları, sadece estetik birer obje değil, aynı zamanda düşünsel ve duygusal anlamlar barındıran sessiz ama derin

[1] Hakan Çiloğlu, "Türk Kültür Varlıklarında Yaşamın Biçimlenmesi", **Ulakbilge,** No. 35, (Nisan 2019), s. 340.

anlatımlardır. Ona göre geleneksel sanat eserleri; bilgi, gözlem ve düşünceyle şekillenen, zamanla yaşamın sembolik ve felsefi izlerini taşıyan kültürel hafıza ögelerine de dönüşmektedir. Ancak sanayileşmenin etkisiyle, bireysel duygu ve düşüncenin ürünü olan bu eserlerin yerini, kolay tüketilen hazsal ve standart ürünler almaktadır.

1.1. Çalışmanın Konusu

Bu araştırma, kültürel mirasın sürdürülebilirliği bağlamında Hayat Ağacı motifini tarihsel kökenlerinden günümüze taşıyarak ikonografik, estetik ve sembolik düzlemlerde irdelemektedir. Motifin geleneksel anlatılardaki işlevi yalnızca dekoratif bir unsur olarak değil, aynı zamanda yaşam, ölüm ve yeniden doğuş kavramlarını bütünleyen kültürel bir hafıza taşıyıcısı olarak da ele alınmaktadır. Bu bağlamda, çalışmada ikonografik çözümlemelerle motifin köklü anlam dünyası açımlamakta; öte yandan, dijital çağın görsel üretim pratiklerinde motifin yüzeysel bir estetik ögeye indirgenme riski eleştirilmektedir. Bu riskin aşılması amacıyla, geleneksel üsluplardan esinlenerek yapılan tasarımlar aracılığıyla motif, çağdaş tasarım anlayışı içinde yeniden üretilmekte ve kültürel belleği güçlendiren bir araç olarak yorumlanmaktadır. Böylece çalışma, dijital posterler ile gelenekselden çıkışlı tasarımları karşılaştırmalı biçimde ele alarak, Hayat Ağacı motifinin güncel bağlamda hem anlam hem de biçim açısından sürdürülebilirliğine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Geleneksel Türk motiflerinin; insanların, doğayla kurduğu ilişkiyi ve o dönemde kendince tanımlayabildiği dünyaya bakışını da yansıtan kompozisyonlar olduğunu göstermektedir. Sanayi devriminin hayatımıza entegre olmaya başlamasıyla, bu kompozisyonların çağın akımlarıyla yorumlanması gözlemlenmiştir. Ayrıca, çağdaş Türk ressamlarının, Geleneksel Türk el sanatlarından esinlenerek onları modern sanatın unsurlarıyla bütünleştirmeleri gereklidir. [2]

1.1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, Hayat Ağacı motifini yalnızca estetik bir bezeme değil, kültürel hafızanın taşıyıcısı olarak ele alınması gerekliliğini savunmaktadır. Kültürel

[2] Mehmet Bayramoğlu, "20. Yüzyıl Türk Resim Sanatında Geleneksel Türk Sanat Örneklerinin Etkisi", **Kalemişi,** Cilt. 1, Sayı. 2, (2014), s. 37.

sürdürülebilirlik bağlamında motifin kök anlamlarının günümüzde yeniden üretilmesi, geçmişle gelecek arasında kurulan bağın korunmasına da katkı sağlamaktadır. Dijital çağda motiflerin hızla estetik nesnelere dönüştürülmesi, anlam kaybına ve hafızanın yüzeyselleşmesine neden olmaktadır. Bu nedenle, çalışmanın alt amacı köklerle bağı koruyarak stilizasyon aracılığıyla yeni tasarımlar ortaya koymaktır.

Toplumsal farkındalık açısından, motiflerin taşıdığı sembolik dil, bireylerin kültürel kimlikleriyle kurdukları bağın güçlenmesine imkan tanımaktadır. Hayat Ağacı motifi; yaşam, doğa ve döngü gibi temel kavramları içinde barındırmasıyla toplumsal bilinçte farkındalık yaratma gücüne sahip olmaktadır. Bu bağlamda çalışma, motifin yüzeysel estetikten öte anlam katmanlarını görünür kılarak, birey ile toplum arasında geçmişten geleceğe uzanan bir hafıza köprüsünü yeniden hatırlatmayı amaçlamaktadır.

Sanatsal açıdan ise araştırma, gelenekselden çıkışlı tasarımların ve dijital illüstrasyonlu üretimlerinin karşılaştırılarak mukayese edilmesini amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, sanatın yalnızca biçimsel boyutunu değil, aynı zamanda ontolojik derinliğini de öne çıkararak kültürel mirasla olan bağın çağdaş tasarım ortamında yeniden yorumlanmasına imkan vermektedir. Böylece motif hem geçmişin taşıyıcısı hem de çağdaş üretimin bir parçası olarak yeni bir ifade biçiminin görünür kılınmasını da sağlamaktadır.

Eğitim boyutunda ise, motiflerin ikonografik çözümlemelerle incelenmesi ve gelenekselden çıkışlı biçimde çağdaş tasarımlara dönüştürülmesi, sanat eğitimi için güçlü bir model sunmaktadır. Bu yöntem, öğrencilere yalnızca teknik bilgiyi değil; kültürel kimlik, hafıza ve estetik bütünlüğü bir arada kavrayabilme becerisi kazandırmaktadır. Araştırma bu yönüyle, gelecek kuşakların kültürel mirası bilinçli biçimde yaşatabilmeleri için önemli bir eğitimsel zemin oluşturmaktadır.

1.1.2. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, geleneksel motiflerin çağdaş üretimlerde yüzeysel şekilde kullanılmasının yol açtığı kültürel hafıza kaybına karşı, Hayat Ağacı motifinin yalnızca estetik değil, taşıdığı köklü sembolik değerlerle kültürel mirasın sürdürülebilirliği için nasıl bir araç olabileceğini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Böylece kültürel

mirasın sürdürülebilirliği, yalnızca fiziksel aktarımla değil, anlamın ve hafızanın korunmasıyla da sağlanabilecektir.

Toplumsal açıdan çalışma, Hayat Ağacı motifinin doğa, yaşam döngüsü ve kimlik gibi değerleri hatırlatarak bireyde kültürel aidiyet duygusunu güçlendirmektedir. Bu yönüyle araştırma, toplumsal farkındalığın artmasına katkı sunarak geleneksel motiflerin yüzeysel dekor olmaktan öte, toplumsal hafıza taşıyıcısı olarak algılanmasına zemin hazırlar.

Sanatsal boyutta, geleneksel stilize yöntemleri ile çağdaş dijital tasarım pratiklerinin karşılaştırmalı olarak ele alınması, kültürel mirasın yeni estetik formlarla sürdürülebilir kılınabileceğinin gösterilmesi bağlamında da değerlidir. Böylece sanat, yalnızca biçimsel üretim değil, aynı zamanda kültürel hafızayı koruyan ve aktaran bir alan olarak daha işlevsel bir durum kazanmaktadır.

Eğitim yönüyle ise araştırma, motiflerin ikonografik çözümleme çalışmalarıyla, çağdaş tasarım süreçlerine aktarılmasının, öğrencilere hem teknik beceri hem de kültürel bilinç kazandıracağına işaret etmektedir. Bu yaklaşım, gelecek kuşakların kültürel mirası bilinçli biçimde yaşatabilmeleri için önemli bir eğitimsel model sunmaktadır.

Ontolojik açıdan Hayat Ağacı, yalnızca bir motif değil; kökleriyle geçmişi, gövdesiyle yaşamı, dallarıyla da geleceği işaret eden bir simgedir. Bu simgesellik, biçim farklılaşsa bile kuşaktan kuşağa aktarılan ortak anlam sayesinde korunur. Ayrıca motifin değerini yalnızca görsel yapısı değil, taşıdığı bu derin anlam katmanları belirler. Bu nedenle Hayat Ağacı, sıradan bir bezemeden öte, kültürel hafızanın taşıyıcısı ve sürekliliğin işareti olarak önemini sürdürmektedir.

1.1.3. Araştırmanın Hedefleri

Bu araştırmanın ana hedefi, Hayat Ağacı motifinin kültürel sürdürülebilirlik bağlamındaki dönüşümünü incelemektir. Bu ana hedefe ulaşmak için dijital ve geleneksel üretim süreçlerinin bu dönüşüme etkilerinin karşılaştırmalı analizi bir alt amaç olarak belirlenmiştir.

Tablo 1

Araştırmanın Hedef Boyutları ve Çıktı Tablosu

Araştırmanın Hedef Tablosu				
Araştırmanın Hedefi	Yöntem	İlgili Bölüm	Araştırmanın Çıktıları	Hedeflenen Sonuç
Hayat Ağacı motifinin çağdaş dijital tasarımlardaki dönüşümünü incelemek	İkonografik Semiyotik Analiz	Üçüncü Bölüm	Dijital İllüstrasyon (PNG/JPEG)	Anlamın kaybolma veya dönüşme sürecini belirlemek
Hayat Ağacı motifinin geleneksel stilize tasarımlardaki sürekliliğini ortaya koymak	İkonografik Semiyotik Analiz	Dördüncü Bölüm	Çizgisel tasarım (PDF, Vektör, Dwg)	Motifin kök değerlerinin korunduğunu göstermek
Çağdaş dijital ve geleneksel stilize tasarımları karşılaştırmak	İki Grubun Mukayesesi	Beşinci Bölüm	Tablo ve Şematik Diyagram	Ortak ve ayrışan yönleri belirlemek
Kültürel sürdürülebilirlik açısından değerlendirme yapmak	Yorumlayıcı	Beşinci Bölüm	Değerlendirme Metni	Geleneksel bağlamda korunma biçimleri ile çağdaş bağlamda dönüşümünü karşılaştırarak değerlendirme yapmak
Sonuç ve geleceğe yönelik öneriler geliştirmek	Sentez	Altıncı Bölüm	Sonuç ve Öneriler Metni	Hayat Ağacı motifinin geleceğe taşınmasında kullanılabilecek stratejileri belirlemek; kültürel mirasın sürdürülebilirliği için eğitim, sanat ve tasarım alanlarında uygulanabilir öneriler sunmak.

Kaynak: Yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 1'de Hazırlanan "Araştırmanın Hedef Tablosu", araştırmanın genel amacını ve alt hedeflerini sistematik biçimde ortaya koymakta; her bir hedefin hangi yöntemle incelendiğini, hangi bölüm kapsamında ele alındığını, hangi formatta sunulduğunu ve hangi sonuçların elde edilmesinin öngörüldüğünü göstermektedir.

İlk iki hedef, Hayat Ağacı motifinin çağdaş dijital tasarımlar ve geleneksel stilize tasarımlar bağlamında incelenmesine yöneliktir. Bu kapsamda ikonografik ve semiyotik analiz yöntemleri kullanılmış, çıktılar sırasıyla dijital illüstrasyon ve çizgisel tasarım formatında üretilmiştir. Böylelikle motifin çağdaş bağlamda anlam kaybına uğrayıp uğramadığı ve geleneksel bağlamda kök değerlerini ne ölçüde koruduğu ortaya konulmuştur.

Üçüncü hedef, iki tasarım grubunun karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesine yöneliktir. Bu aşamada tablo ve şematik diyagramlarla karşılaştırmalı yöntem uygulanmış, motifin farklı bağlamlarda gösterdiği ayrışma ve kesişme noktaları tespit edilmiştir. Bu karşılaştırma, motifin anlam dönüşümünü çok boyutlu biçimde değerlendirmeye olanak sağlamıştır.

Dördüncü hedef, motifin kültürel sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesini kapsamaktadır. Bu doğrultuda yorumlayıcı yöntem esas alınmış; hazırlanan değerlendirme metinlerinde motifin geleneksel bağlamda korunma biçimleri ile çağdaş bağlamda uğradığı dönüşümler karşılaştırmalı ve eleştirel bir yaklaşımla ele alınmıştır. Böylece motifin günümüz kültürel bağlamındaki işlevi ortaya çıkarılmıştır.

Beşinci ve son hedef ise araştırmanın sonuç ve öneri boyutunu oluşturmaktadır. Bu aşamada sentez yöntemi kullanılmış; Hayat Ağacı motifinin geleceğe taşınmasında kullanılabilecek stratejiler belirlenmiş, kültürel mirasın sürdürülebilirliği için eğitim, sanat ve tasarım alanlarına yönelik uygulanabilir öneriler geliştirilmiştir.

Sonuç olarak, araştırma hedef tablosu çalışmanın yapısal bütünlüğünü yansıtmakta, hedef–yöntem–çıktı–sonuç ilişkisini görünür kılmakta ve tezde izlenen metodolojik çerçevenin akademik niteliğini pekiştirmektedir.

1.2. Problemin Durumu

Hayat Ağacı motifi, Türk kültüründe kök–gövde–dal yapısıyla yalnızca doğayı temsil eden bir biçim değil; aynı zamanda yaşamın döngüsünü, toplumsal hafızayı ve kültürel kimliği sembolizme eden bir simgedir.[3] Tarihsel süreçte bu motif, geleneksel

[3] Nurhan Atasoy, **Türk Sanatında İkonografik Motifler,** İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2005, s. 38-56.

sanatlarda sürekli stilize edilerek yeniden üretilmiş, fakat özündeki anlamdan kopmamış ve kültürel sürekliliği sağlamıştır. Ancak günümüzde dijital uygulamalar, logaritmik tasarım üreticileri ve yapay zeka tabanlı yazılımlar aracılığıyla motifler hızlı ve çok sayıda üretilmekte; bu süreçte biçimleri korunurken, anlam katmanları yüzeyselleşmekte ve motif, bağlamından koparılarak yalnızca dekoratif bir öğeye indirgenmektedir.[4] Bu durum, kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından önemli bir problem oluşturmaktadır.

Motifin derinlikli anlam dünyası zayıfladığında, kültürel hafıza yalnızca görsel yüzeyde varlığını sürdüren bir tekrara dönüşmekte; bireylerin kültürel aidiyet duygusu ve toplumsal hafıza aktarımı zayıflamaktadır.[5] Özellikle günümüz sanatsal üretimlerinde özgünlük kaybı ve kültürel değerlerin ticarileşmesi bu sorunu daha da belirgin kılmaktadır. Araştırmada bu sorunu görünür kılmak amacıyla iki yönlü bir yaklaşım benimsenmiştir. İlk aşamada, dijital ikon kolaj tekniğiyle üretilen posterler üzerinden motifin bağlamdan koparak yüzeysel bir estetik nesneye dönüşme biçimleri incelenmektedir. İkinci aşamada ise, Orta Asya'dan günümüze uzanan kültürel süreklilik içinde stilize edilerek geliştirilen çizgisel kompozisyonlar ele alınmakta ve anlamın korunarak çağdaş biçimde yeniden üretilebilme olanakları araştırılmaktadır.

Semiyotik açıdan bakıldığında problem, gösterenin korunmasına rağmen gösterilenin giderek zayıflamasıyla ilgilidir.[6] Dijital üretimlerde sembolik derinlik parçalanmakta, motif yalnızca biçimsel bir tekrar olarak görünürken; geleneksel çizgi tasarımları, gösteren ile gösterilen arasındaki bağı koruyarak motifin kültürel bellekteki işlevini devam ettirebilmektedir. Bu nedenle temel problem, dijital çağda Hayat Ağacı motifinin anlamını koruyarak sürdürülebilir biçimde nasıl yeniden üretilebileceğidir.

1.2.1. Araştırmanın Soruları

Bu araştırmada öncelikle geleneksel Türk sanatındaki Hayat Ağacı motifinin yaşam, ölüm ve yeniden doğuş kavramlarını taşıyan ikonografik ve sembolik

---

[4] Jean Baudrillard, **Simülakrlar ve Simülasyon,** Oğuz Adanır (çev.), Ankara: Doğu-Batı Yayınları, 1998, s. 48.
[5] Zygmunt Bauman, **Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları**, Abdullah Yılmaz (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000, s. 68.
[6] Roland Barthes, **Göstergebilimsel Serüven,** Mehmet Rıfat (çev.), Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 1979, s. 28-39.

anlamlarının dijital tasarım pratiklerinde ne ölçüde deformasyona uğradığı sorgulanmaktadır. Çalışmada ayrıca motifin dijital tasarımlarda anlam bağlamından koparılarak yüzeysel bir estetik unsura indirgenmesinin kültürel sürdürülebilirlik açısından nasıl bir hafıza erozyonu riski doğurduğu incelenmektedir. Bunun yanı sıra, geleneksel stilizasyon yöntemlerinin özellikle geometrik soyutlama ve ritmik tekrar gibi tekniklerin, motifin anlam bütünlüğünü çağdaş dijital tasarım ortamında hangi mekanizmalarla koruyabileceği ve yeniden inşa edebileceği tartışılmaktadır. Araştırma sorularının yöntemsel yaklaşımında, Panofsky'nin ikonografi ve Barthes'in göstergebilimsel çözümlemelerinin, dijital ve geleneksel üretimler arasındaki; gösteren ve gösterilen bağına ilişkin kopuşu hangi verilerle ortaya koyabileceği sorulmaktadır.

1.3. Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışma, Türk kültüründe köklü bir geçmişe sahip olan Hayat Ağacı motifinin tarihsel, sembolik ve estetik boyutlarını; modern çağda ise dijital ve geleneksel tasarım pratikleri içindeki dönüşümünü kapsamaktadır. Motifin yalnızca görsel bir bezeme değil, kimlik, hafıza ve doğa bilincini taşıyan kültürel bir hafıza aracı olduğu temel alınmıştır. Bu bağlamda araştırmanın merkezinde, kültürel sürdürülebilirlik açısından Hayat ağacı motifinin kavramsal değerlerinin nasıl korunabileceği ve ne şekilde aktarılabileceği sorusu yer almaktadır.

Araştırma iki ana eksen üzerine yapılandırılmıştır. Birinci eksende, dijital kolaj teknikleriyle üretilen posterler aracılığıyla motifin kültürel bağlamdan koparak, dekoratif ve yüzeysel görselliğe indirgenmesi irdelenmektedir. Bu doğrultuda, dijital çağın çoğaltılabilir imgeler üretme pratiği içinde, Hayat Ağacı motifinin anlam katmanlarının nasıl erozyona uğradığı göstergebilimsel bir çözümleme ile ortaya konulmaktadır. İkinci eksende ise geleneksel dokuma estetiğinden esinlenerek stilize edilmiş çağdaş tasarımlar üzerinden, motifin yeniden üretim sürecinde kültürel hafızayı ve göstergenin simgesel değerini koruyan yaklaşımları incelenmektedir. Çalışmanın kapsamı, yalnızca biçimsel çözümleme ile sınırlı olmayıp; ikonografik ve semiyotik analiz yöntemleriyle motifin; gösteren–gösterilen ilişkisi, simgesel anlam katmanları, tarihsel bağlamı ve kültürel işlevleri değerlendirmeye alınmıştır. Bu çerçevede, motifin hem geleneksel üretim biçimlerinde (halı-kilim, şaman davulu ve diğer yüzeyler) hem

de dijital çağın sanat pratiklerinde nasıl bir dönüşüm geçirdiği karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Araştırma yalnızca Hayat Ağacı motifine odaklanmakta; diğer geleneksel motifler (eli belinde, koçboynuzu vb.) ise sadece yan bağlamda ele alınmaktadır. Bununla birlikte, çalışma saha araştırması ya da antropolojik gözlem içermemekte; tasarım temelli üretimler, görsel çözümlemeler ve kültürel yorumlar çerçevesinde sınırlandırılmıştır.

Bulgular; kültürel sürdürülebilirlik, toplumsal farkındalık, sanat eğitimi ve tasarım pratikleri açısından tartışmaya açılarak, motifin günümüz tasarım dünyasındaki yeri ve gelecek kuşaklara aktarılma biçimleri üzerine değerlendirmeler sunmaktadır. Semiyotik açıdan ise araştırma, Hayat Ağacı motifinin göstergesel değerinin çağlar boyunca nasıl korunduğunu, dijital çağda ise bu göstergenin parçalanarak yüzeysel imgeler üretme riskine açık hale geldiğini ortaya koymaktadır.

1.3.1. Kültürel Miras Kavramı ve Önemi

Kültürel miras, bir toplumun tarihsel deneyimleri sonucunda şekillenen değerler bütünüdür. Bu değerler hem somut (anıtlar, tarihi yapılar, arkeolojik kalıntılar) hem de somut olmayan (dil, gelenek, müzik) biçimlerde karşımıza çıkar.

> *Madde 3 – Bu Kanunda geçen tanımlar ve kısaltmalar şunlardır: a) Tanımlar: (1) (Değişik: 14/7/2004 – 5226/1 Md.)"Kültür varlıkları"; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır. (2) "Tabiat varlıkları"; jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir. (3) "Sit"; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve*

> *kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır.*[7]

Bu kanun maddesinde amaçlanan, kültür varlıklarını, bilimsel ve sanatsal değeri olan, geçmiş dönemlere ait taşınır ve taşınmaz ögeler olarak tanımlarken, tabiat varlıklarını ise, doğal güzellikleri veya nadir bulunmaları nedeniyle korunması gereken doğal oluşumlar olarak belirtmektedir. Sit alanları ise geçmiş uygarlıkların izlerini taşıyan, kültürel veya doğal açıdan önemli ve korunması gereken bölgelerdir. Aslında, bu tanımlar hem doğanın hem de kültürel mirasın korunmasını bu amaç doğrultusunda hedefe almaktadır. Uluslararası ölçekte, UNESCO'nun 2003'te kabul ettiği sözleşme, bu mirasların korunmasını, yaşatılmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını insanlık adına bir sorumluluk olarak ifade etmektedir.[8]

Kültürel miras, yalnızca korunacak nesneler bütünü olmayıp, toplumun doğayla kurduğu ilişkiyi semboller aracılığıyla geleceğe taşıdığı bir anlam katmanıdır. Hayat Ağacı gibi motifler, bu aktarımın hem görsel hem de ruhsal hafızasını oluşturur[9]. Ancak modern yaşamın hızında bu semboller yalnızca estetik ögelere indirgenmekte; taşıdığı derin anlamlar zamanla silinmektedir[10]. Kültürel miras, geçmişten günümüze aktarılan değerler zinciriyle bireyin ve toplumun kimliğini biçimlendiren en temel yapı taşlarından biridir[11]. Bu miras, yalnızca mimari yapılar ya da arkeolojik kalıntılarla sınırlı kalmaz; geleneksel sanatlar, halk inançları, semboller ve estetik anlayış gibi soyut ögeleri de içerir.

Türk kültür tarihinde Hayat Ağacı motifi, bu mirasın sembolik anlam katmanlarında derin köklere sahiptir[12]. Kozmik düzen, yaşam döngüsü ve doğayla uyum gibi kavramların motifin anlatımı olan Hayat Ağacı hem Orta Asya'daki Şamanist

---

[7] **Resmi Gazete,** "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu", Kanun No: 2863, Sayı: 18113, md. 3, 23 Temmuz 1983.
[8] **UNESCO.** "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi", md. 2-3, 17 Ekim 2003.
[9] Ahmet Yaşar, **Kültürel Mirasın Görsel Dili**, İstanbul: Kültür Vakfı Yayınları, 2021, s. 56-63.
[10] Gülcan Karadeniz, **Semboller ve Bellek: Türk Sanatında Motifsel Süreklilik**, Ankara: Atölye Sanat Yayınları, 2020, s. 48.
[11] Yusuf Küçükdağ, "Kültürel Miras ve Kimlik İlişkisi Üzerine Düşünceler", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** cilt. 6, sayı. 24, 2013, s. 336.
[12] Banu Mahiroğulları, "Türk Sanatında Hayat Ağacı Motifi ve Anlamı", **GSED,** 25, 2010, s. 88.

geleneklerde hem de Selçuklu ve Osmanlı dönemindeki taş, ahşap ve halı süslemelerinde karşımıza çıkar[13].

Şekil 1: Kültürel Sürekliliğin Mekanı: Celsus Kütüphanesi ve Antik Kent Yapıları
Kaynak: Celsus Kütüphanesi (t.y), http://www.kulturenvanteri.com/yer/celsus-kutuphanesi/ (Erişim: 13 Mayıs 2025).

Şekil 1'de yer alan yapı, Türkiye'nin UNESCO Dünya kültür mirası Listesi'ne dahil edilmiş geleneksel bir mimari örneğini yansıtmaktadır. Bu tür yapılar, sadece estetik ya da tarihsel anlamda değil, aynı zamanda kültürel kimliğin taşıyıcısı olarak da önemli bir yere sahiptir. Yöresel malzemelerle inşa edilmiş bu yapılar, toplumların doğayla kurduğu dengeli ilişkiyi ve mekansal belleği yansıtmaktadır. Bu bağlamda kültürel miras, geçmişin izlerini bugüne taşıyan canlı yapılardır. Kültürel miras; bir toplumun geçmişten bugüne taşıdığı, gelecek kuşaklara aktarmayı amaçladığı maddi ve manevi tüm değerlerin toplamıdır. Toplumların kimliğinin şekillenmesi ve korunması sürecinde önemli bir yere sahiptir. Kültürel mirasın korunması, tarihsel ve kültürel değerlerin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşır.

[13] Behnaz Ebrahimi, "İslam sanatında sembolik desenlerin sembolik anlamları ve minyatür sanatında örnekleri", **KPDÜ güzel sanatlar fakültesi sanat dergisi,** Cilt. 1, Sayı. 8, (2005), s. 8-12.

Tablo 2

UNESCO Dünya Mirası Alanlarının Sayısı (2024)

Ülke	Unesco Dünya Miras Alanları Sayısı
İtalya	60
Çin	59
Almanya	54
Fransa	53
İspanya	50
Hindistan	43
Meksika	35
Birleşik Krallık	33
Rusya	32
İran	27
Türkiye	21

Kaynak: UNESCO, https://whc.unesco.org/en/list/stat, Erişim: (24 Mayıs 2025)

Yukarıdaki tablo, UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne kayıtlı alan sayıları bakımından ülkeler arasındaki dağılımı göstermektedir ve kültürel miras varlıklarının uluslararası ölçekteki temsili açısından önemli bir karşılaştırmalı veri sunmaktadır. Türkiye'nin 2024 itibarıyla listede yer alan 21 kültürel ve doğal miras alanı; ülkenin tarihsel, arkeolojik ve mimari açıdan taşıdığı zenginliğin bir yansıması olmakla birlikte, bu potansiyelin henüz tam anlamıyla yansıtılamadığını da ortaya koymaktadır. Bu bağlamda tablo, sadece bir istatistiki dağılım sunmakla kalmayıp, aynı zamanda kültürel miras yönetimi politikalarının, uluslararası tanınmışlıkla olan ilişkisini gözler önüne sermektedir. Bu veriler, kültürel mirasın yalnızca korunması değil, dünya çapında tanıtılması ve evrensel miras kapsamına alınması açısından da ulusal stratejilerin önemini vurgular. Kuşkusuz, bu tablo Türkiye'nin sahip olduğu muazzam potansiyeli de görünür kılmaktadır.

Öte yandan, listede ilk sıralarda yer alan ülkelerle aramızdaki sayısal fark, mirasımızın belgelenmesi, adaylık dosyalarının hazırlanması ve uluslararası diplomasi süreçleri de dahil olmak üzere, daha etkin ve sürdürülebilir bir kültür varlıkları

yönetimine duyulan ihtiyacı açıkça ortaya koymaktadır. Mevcut 21 alan, tanınan evrensel değerimizin yalnızca bir kısmına işaret etmekte olup, henüz listeye girmemiş pek çok tarihi ve doğal alan, Türkiye'nin insanlık tarihine katkısını daha iyi temsil etme fırsatını barındırmaktadır.

Şekil 2: Çocuklarda Kültürel Miras Bilincinin Geliştirilmesi
Kaynak: Toplumda bilinç ve duyarlılık yaratma, (t.y.), https://www.gapyesil.org/cevre-egitimi-ve-farkindalik-projeleri-toplumda-bilinc-ve-duyarlilik-yaratma (Erişim: 12 Mayıs 2025).

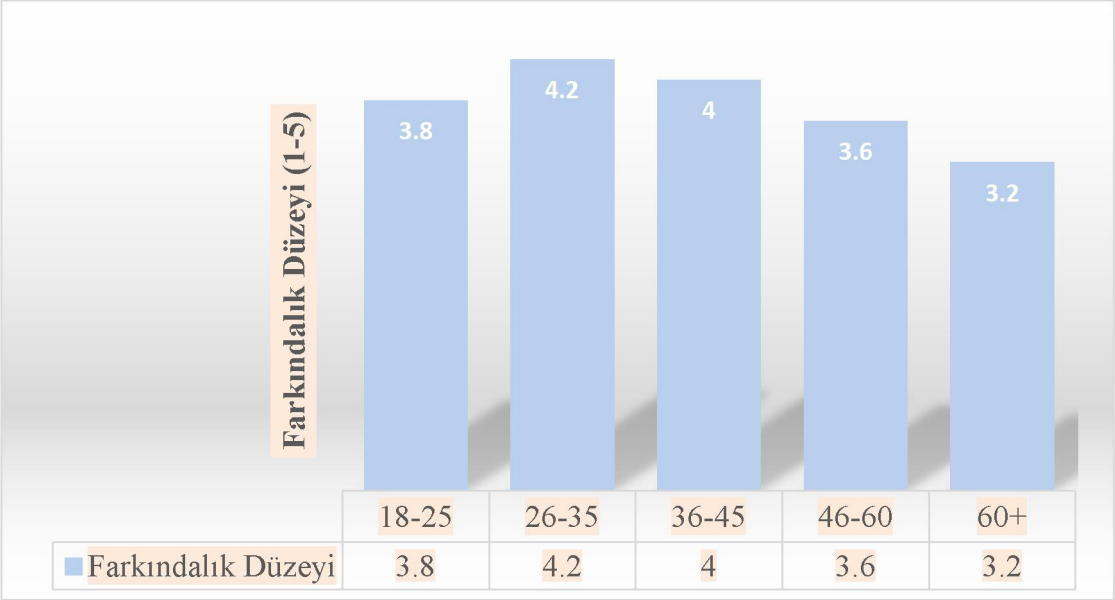
Erken çocukluk döneminde doğa temelli eğitim programları, çocukların çevreye yönelik olumlu tutumlar geliştirmelerine ve sürdürülebilir davranışlar sergilemelerine önemli katkılar sağlamaktadır. Bu tür programlar, çocukların doğayla doğrudan etkileşim kurmalarını teşvik ederek, ekolojik bilinç ve çevresel sorumluluk duygularının gelişmesine olanak tanır. Özellikle okul öncesi dönemde uygulanan doğa temelli etkinlikler, çocukların doğaya karşı farkındalığını artırmakta ve çevreye duyarlı bireyler olarak yetişmelerine zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda, doğa temelli eğitim

yaklaşımları, çevre eğitiminin etkinliğini artırmak ve çocukların çevresel değerleri içselleştirmelerini sağlamak açısından kritik bir rol oynamaktadır.

Bu görsel, doğa bilinci ve çevresel farkındalık temalarının bir arada işlendiği simgesel bir anlatım sunmaktadır. Görselde merkezde yer alan dünya küresi, küresel ölçekte çevresel sorumluluğun altını çizerken; etrafında toplanan bireyler doğa ile etkileşim halindedir. Öğrencilerin kitap okuyarak, deney yaparak, çevreyi temizleyerek ve doğayla iç içe etkinliklerde bulunarak gösterilmeleri, çevresel eğitimin çok boyutlu yapısını ifade etmektedir. Sahnedeki unsurlar (yenilenebilir enerji panelleri, geri dönüşüm simgeleri, ağaç dikimi ve bilimsel araştırma ekipmanları) çevre bilincinin yalnızca bireysel düzeyde değil, teknolojik, eğitimsel ve toplumsal düzeyde de ele alınması gerektiğini vurgular.

Bu çok katmanlı yaklaşım, eko pedagoji kavramı çerçevesinde değerlendirilebilir: Yani doğayla ilişkili öğrenmenin hem bilişsel hem de davranışsal kazanımlar yarattığı bir pedagojik anlayışı temsil eder. Görselde yer alan genç birey figürleri, çevresel sorumluluğun geleceğin kuşaklarına aktarılmasında eğitimin kilit rol oynadığını yansıtır. Kitap ve doğa imgesinin bir arada sunulması, bilgiyi yalnızca akademik bir düzeyde değil, deneyimsel ve duygusal olarak da içselleştirme ihtiyacını sembolize eder. Bu anlamda görsel, sürdürülebilir kalkınmanın temelinde çevresel bilinçlenme ve aktif katılımın yer aldığına işaret eden güçlü bir görsel metin olarak değerlendirilebilir.

Çevre bilinci ve eğitimi üzerine yapılan çalışmalarda, çevresel tutumların gelişiminde bilgi ve farkındalık düzeyinin belirleyici olduğu vurgulanır. Bundan dolayı çevreye karşı duyarlılık ve sorumluluk, eğitim yoluyla kazanılabilecek bir değer sistemidir. Bu değerler, toplumun sürdürülebilirlik politikalarına verdiği desteği de artırmaktadır. Toplumsal katılımın temelinde, çevre bilincinin bir yaşam biçimi haline gelmesi yer alır. Eko pedagoji, sınıfın dört duvarını aşarak öğrenmeyi doğanın kalbine taşır. Burada çocuk, kitapta gördüğü ağacı eliyle dokunarak, yaprağın şeklini hissederek, toprağın kokusunu içine çekerek öğrenir. Bu duyusal-hissel deneyim, çevre bilincini bir ders konusu olmaktan çıkarır ve kişinin ruhuna işleyen bir değere dönüştürür. Doğayla kurulan bu samimi ilişki, sorumluluğu bir zorunluluk değil, bir içgüdü haline getirmektedir.

Şekil 3: Yaş Guruplarına Göre Farkındalık Düzeyi
Kaynak: Çalışmada kullanılan (Yaş Gruplarına Göre Farkındalık Düzeyi), (Şekil 3) , ikincil veri analizi yöntemiyle yazar tarafından oluşturulmuştur.
* TÜİK, Eurobarometer ve önde gelen araştırma şirketlerinin son beş yılda (2019-2024) yayımladığı, çevresel tutum ve farkındalığı konu alan kamuya açık raporlar incelenmiştir.** Bu raporlardaki farklı ölçek ve kategorilerdeki veriler, karşılaştırılabilir olmaları amacıyla ortak bir metriğe (rubrik dereceli puanlama anahtarı, 1-5) dönüştürülerek normalize edilmiş ve tek bir tabloda sentezlenmiştir.*** Bu yaklaşım, mevcut verilerden yeni bir anlam çıkarmayı hedefleyen nitel bir veri derleme sürecidir.

Yukarıdaki grafikte, bireylerin yaş gruplarına göre çevresel farkındalık düzeyleri analiz edilmiştir. Grafik 1'de sunulan verilere göre, 26–35 yaş aralığındaki bireyler çevresel farkındalık açısından en yüksek ortalamaya (4.2/5) sahiptir. Onları 36–45 yaş aralığı (4.0) ve 18–25 yaş grubu (3.8) takip etmektedir. Buna karşılık, farkındalık düzeyleri 46–60 yaş grubunda 3,6'ya, 60 yaş üstü grupta ise 3,2'ye düşmektedir. Bu durum, çevresel duyarlılığın yaşa bağlı olarak farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Genç ve orta yaşlı bireylerin çevreye karşı daha bilinçli davranışlar sergilemelerinde, eğitim seviyeleri, dijital medya kullanımı ve çevresel konulara maruziyetin etkili olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle 26–35 yaş grubundaki bireylerin üniversite eğitimi sürecinde çevreye dair bilgi ve tutumlar geliştirdikleri, çeşitli kampanyalara aktif olarak katıldıkları gözlemlenmektedir. Ayrıca bu grup, iş gücü piyasasına yeni katılmış olması nedeniyle sürdürülebilir yaşam pratiklerini daha kolay benimsemektedir. Öte yandan, ileri yaş gruplarında farkındalık düzeyinin görece düşük çıkması, çevre eğitimi politikalarının yaşam boyu öğrenme ekseninde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle 60 yaş ve üzeri bireylere yönelik bilinçlendirme kampanyalarının, görsel, sözlü ve deneyimsel araçlarla desteklenmesi önerilmektedir.

Bu veriler, çevre bilincinin gelişiminde yaşa bağlı değişkenliğin dikkate alınması gerektiğini ve eğitim politikalarının buna uygun biçimde yapılandırılması gerektiğini göstermektedir.

Bu farklılığın temelinde, kadın bireylerin toplumsal roller gereği daha duyarlı ve koruyucu davranış biçimlerine yönlendirilmeleri, çevreye karşı da benzer bir hassasiyet geliştirmelerine neden olabilir. Ayrıca, çevresel konulara ilişkin eğitim ve medya içeriklerinin genellikle kadınların ilgisini çekecek biçimde sunulması da bu farkındalığın pekişmesinde etkili olabilir. Ancak bu durum, erkek bireylerin çevresel bilinçten uzak olduğu anlamına gelmemekte; aksine, toplumsal cinsiyet temelli eğitim stratejilerinin eşitlikçi ve kapsayıcı bir biçimde yeniden yapılandırılması gerektiğini göstermektedir.

Bu çerçevede, çevre eğitimi programlarının üniversitelerde tüm bölümlere entegre edilmesi, farkındalık artırıcı etkinliklerin cinsiyete duyarlı bir biçimde tasarlanması ve öğrencilerin katılımcı çevre projelerine aktif olarak dahil edilmesi önerilmektedir. Böylece, yalnızca bilgi düzeyinde değil, davranışsal düzeyde de çevresel sorumluluk bilinci geliştirilebilir. Uzun vadede bu stratejiler, üniversite öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını dönüştürerek toplumsal düzeyde sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sunacaktır. Geleneksel Türk sanatında yer alan doğa temelli motifler özellikle Hayat Ağacı insanın doğa ile olan bağını sembolik düzeyde yansıtır.

Hakan Çiloğlu, halı sanatındaki kompozisyonlarda bu bağın "gökyüzü, yaşam, sonsuzluk ve zaman" kavramlarıyla iç içe geçtiğini ve bu sanatın doğaya dair farkındalığı yeniden üretme potansiyeli taşıdığını ifade eder. Ona göre, doğada gözlemlenen yaprak döngüsü, güneşin doğuşu ve batışı gibi olaylar, insan hayatına dair farkındalık geliştiren estetik göndermelerdir. Doğaya biçilen anlamın kültürel formlarla aktarımı, çevresel farkındalığın sanatsal üretimler yoluyla güçlendirilmesini sağlar.[14] Nitekim bu bakış açısı, kültürel mirasın doğa etiğiyle bütünleşmesini ve sürdürülebilirlik kavramının estetik bir zeminde yeniden yorumlanmasını mümkün kılar.

[14] Gülgün Erdoğan, "Tosun, Simgesel Anlamlar Bağlamında Geleneksel Sanatlarda Doğa Algısı'', **Sanat ve Tasarım Dergisi,** Sayı. 3 No. 2, (2013), s. 41

1.3.2. Kültürel Miras Bağlamında Farkındalık

Günümüz dünyasında çığ gibi artan ekolojik sorunlar, bilinçsiz tüketim ve insanoğlunun bu kötü zemini hazırladığı gibi dur diyememesi bizi pek çok çeşit farkındalığa itmekte. Bu farkındalığa ek olarak, köklü geçmişi ve yaşantısı olan Geleneksel Türk kültürü perspektifiyle bu farkındalığın arttırılması ön görülmektedir. Türk kültürünün bir parçası olan, Türk halı sanatında hayat ve zaman kavramları, yalnızca bireysel yaşantının değil, bir kültürün hafızasının da taşıyıcısıdır[15].

Sonsuzluk ve gökyüzü anlatımları, geçmişten bugüne insanın varlık-yokluk sorgulamasını dokuma yüzeyinde somutlaştırır. Bu birikimi doğru anlayıp aktarmak, kültürel mirasın korunması ve yeni nesillerde farkındalık yaratılması açısından yaşamsal bir öneme sahiptir[16].Ancak günümüzde, kültür-sanat üretimi, bu bilinçten yoksun biçimde, sadece geçmişin kalıplarını tekrarlayan kopyalar üretme sürecine dönüşmüş durumdadır. Bu yaklaşım, kültürel aktarımda yüzeysellik yaratmakta ve toplumsal kimlik sorunu doğurmaktadır. Estetikten uzak, araştırma ve gözleme dayanmayan bu tür aktarımlar, kültürel mirasın yaşayan bir bilinç değil, yalnızca şekilsel bir tekrar haline gelmesine neden olmaktadır.

Kültürel miras farkındalığı, yalnızca tarihsel bilgilerin öğrenilmesi değil; bu değerlerin korunması, sahiplenilmesi ve gelecek nesillere aktarılması yönünde bilinç geliştirilmesini de kapsar. Bu bağlamda, üniversite gençliği kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından önemli bir rol üstlenmektedir. Şükran Karaca'nın Cumhuriyet Üniversitesi öğrencileriyle gerçekleştirdiği saha araştırması, genç bireylerin kültürel miras farkındalık düzeylerini ölçmek amacıyla yapılan özgün bir çalışmadır.[17]

Araştırma sonuçları, öğrencilerin büyük çoğunluğunun kültürel miras kavramına olumlu yaklaştığını; ancak bu yaklaşımın çoğunlukla bilgi düzeyinde kaldığını ortaya koymuştur. Özellikle yerel kültürel değerlere dair bilgi eksikliği, bireylerin mirasla duygusal bir bağ kurmasını zorlaştırmakta ve uygulamaya dönük farkındalık

---

[15] Çiloğlu, *Türk Halı Sanatı Kompozisyonlarında Hayat ve Zaman Kavramları,* s. 200.
[16] Çiloğlu, *Türk Halı Sanatı Kompozisyonlarında Hayat ve Zaman Kavramları*, s. 211
[17] Şükran Karaca, "Kültürel Miras Farkındalığı: Cumhuriyet Üniversitesi Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama Çalışması, Sivas''. **Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi,** Cilt: 9, Sayı: 16, (2017), s. 86–100.

geliştirmelerini engellemektedir. Ayrıca çalışmada, kadın öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek farkındalık düzeyine sahip olduğu da vurgulanmıştır.

Kültürel miras denildiğinde akla yalnızca geçmişten kalan eski eserler gelmemelidir. Kültürel miras, aslında geçmişin bugüne fısıldadığı, bugünü anlamlandırmamıza ve geleceği şekillendirmemize yardımcı olan bir rehber niteliğindedir. Sözlü kültür, görsel anlatılar ve semboller aracılığıyla aktarılan anlam katmanları, bireylerin kimlik, aidiyet ve çevresel farkındalıklarının gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Bu unsurlar, bireyin kimliğini, ait olma duygusunu ve çevresine yönelik algısını derinden etkilemektedir.[18]

Hayat Ağacı motifine yalnızca estetik bir desen olarak değil, çok katmanlı bir anlam taşıyıcısı olarak yaklaşmak gerekmektedir. Gökyüzü, toprak ve yeryüzü arasındaki sembolik bağ üzerinden, insanın doğa ve evrenle kurduğu derin ilişkinin temellerini yansıtan bir simge niteliği taşımaktadır..[19] Bu farkındalık, yalnızca kitaplardan öğrenilen bir bilgi ya da öğreti değil; bir güzelliğe hayran kalmak, bir anlatıdan etkilenmek ya da ortak bir sezgiyle bütünleşmek gibi daha derin deneyimleri de görünür kılmaktadır.[20]

UNESCO, Kültürel mirası iki ana başlıkta toplar. Somut kültürel ve somut olmayan kültürel miras diye de adlandırmaktadır. Ayrımı yapan ise gözle görülen kısmından öte, nasıl ve ne şekilde aktarıldığıyla ilişkilendirilir. Buradaki etken faktör ise; toplumun onu nasıl yaşadığı ve gelecek nesillere ne şekilde yaşattırmak için zemin hazırlamasıdır.

Kültürel mirasın somut ve somut olmayan diye sınıflandırılması hem geçmişi iyi analiz etmek hem de yaşanılan zamana göre yapılandırarak, gelecek nesillere doğru bir şekilde aktarılması için önem arz etmektedir. Somut kültürel miras; binalar, anıtlar, arkeolojik alanlar, el sanatları, halı, kilim gibi fiziksel olarak var olan ve korunabilen unsurları kapsar. Bu tür miras, genellikle maddi kalıntılar aracılığıyla toplumların

---

[18] Sevilay Doğan, "Kültürel Mirasın Geleceğe Taşınmasında Farkındalık ve Eğitim İlişkisi'', **Sanat ve Tasarım Dergisi,** 9(1), (2019), s. 72.
[19] Mahiroğulları, *Türk Sanatında Hayat Ağacı Motifi ve Anlamı*, s. 89.
[20] Ceyda Özdemir, "Motiflerin Kültürel Aktarımda Simgesel Rolü'', **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** 33, (2015), s. 145.

tarihine ışık tutar ve gelecek nesillere kalıcı bir miras olarak bırakılır. Fiziksel varlığı sayesinde görsel, işitsel ve dokunsal olarak deneyimlenebilir. Ancak somut mirasın anlamı, yalnızca fiziksel varlığında değil; o varlığın içine işlenmiş kültürel değerlerde, sembolizmde ve toplumsal hafızada da saklıdır.

Somut olmayan kültürel miras ise; sözlü gelenekler, ritüeller, bayramlar, müzik, dans, el becerileri ve toplumsal uygulamalar gibi aktarımı insan ilişkileriyle gerçekleşen yaşantıları içerir. Bu tür miras, bir topluluğun kimliğinin ve aidiyet duygusunun temel taşıdır. Bunun korunması, geçmişten geleceğe uzanan kültürel sürekliliğin sağlanması açısından hayati önem taşır. Aynı zamanda kültürel çeşitliliği besleyerek toplumsal dayanışmayı ve kuşaklar arası bağı güçlendirir.

Kültürel mirasın her iki türü de toplumların geçmişle bağ kurmasını sağlar. Ancak somut olmayan miras, yaşayan bireyler ve toplumsal hafızayla doğrudan bağlantılı olduğu için korunması daha kırılgan ve öncelikli hale gelmektedir. Bu mirasların yaşatılması, kültürel çeşitliliğin ve kimliğin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Bu açıdan bakıldığında, kültürel mirasın hem somut hem de somut olmayan bileşenlerinin birlikte değerlendirilmesi, günümüzün hızlı dönüşen toplumsal ve teknolojik koşullarında daha da önemli hale gelmektedir.

Kültürel mirasın iki temel bileşeni birbirini tamamlayıcı nitelik taşımaktadır. Somut miras, somut olmayan mirasın fiziksel ifadesi ve kalıcı kaydı niteliğindeyken; somut olmayan miras, somut varlıklara anlam ve ruh kazandıran dinamik bir bağ oluşturmaktadır. Örneğin, tarihi bir cami yalnızca mimari bir yapı değil; onu kuşatan ibadet ritüelleri, ezan geleneği ve toplumsal hafızadaki yeriyle bütüncül bir değer taşımaktadır. Bu karşılıklı ilişki, koruma çalışmalarının her iki boyutu da kapsayacak biçimde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Somut mirasın fiziksel olarak korunması kadar, ona eşlik eden bilgi, beceri ve uygulamaların yaşatılması da aynı derecede önem taşımaktadır. Bu bütüncül yaklaşım sağlanmadığında, somut miras yalnızca bir kabuğa, somut olmayan miras ise zamanla silinme riski taşıyan bir anıya dönüşmektedir. Dolayısıyla kültürel mirasın korunması, yalnızca geçmişin değil, aynı zamanda toplumsal kimliğin ve sürekliliğin de korunması anlamına gelmektedir.

Tablo 3

Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Karşılaştırılmalı Tablosu

Özellik	Somut Kültürel Miras	Somut Olmayan Kültürel Miras
Fiziksel Varlık	Yapılar, Simgeler	Aşık Geleneği, Ritüel, Menkıbevi
Aktarılma Biçimi	Mimari, Restorasyon	Sözlü ve Geleneksel
Koruma Yöntemi	Koruma, Arşivleme	Nesilden Nesile, Alaylı
Toplumsal Bağ	Tarihi Mekana Bağlılık	Toplumsal Hafıza
UNESCO Tanımı	Tarihi Mekanda Estetik	Toplumun Yaşattığı Kültürel Olgu

Kaynak: Yazar tarafından düzenlenmiştir.
*Fiziksel yapılar gözlemlenebilir olduğu için koruma yöntemleri daha somuttur.**Somut olmayan mirasın aktarımı, sosyal çevre ve uygulamalı eğitim yoluyla sağlanır.

Tablodan da görüldüğü gibi , kültürel miras somut ve somut olmayan boyutlarıyla birbirini tamamlayan iki temel alanda incelenmektedir. Somut kültürel miras, yapılar, simgeler ve tarihi mekanlarla gözlemlenebilir nitelikte olup mimari ve restorasyon çalışmalarıyla korunur ve arşivlenir. Buna karşılık, somut olmayan kültürel miras sözlü ve geleneksel aktarım yoluyla kuşaktan kuşağa geçen aşık geleneği, ritüel ya da menkıbevi gibi yaşantılara dayanır. UNESCO'nun da vurguladığı üzere, somut miras estetik ve tarihsel mekanlara bağlılık üzerinden tanımlanırken, somut olmayan miras toplumsal hafıza ve yaşanmış kültürel olgularla canlılığını sürdürür. Bu nedenle, kültürel mirasın bütüncül bir şekilde korunabilmesi hem fiziksel varlıkların hem de toplumsal belleği yaşatan geleneksel ögelerin birlikte değerlendirilmesini gerektirir.

Hayat Ağacı motifinin çağdaş ve dijital sanat pratiklerinde yeniden üretilmesi, yalnızca fiziksel bir sanat objesinin korunması anlamına gelmez; aynı zamanda bu motifin arkasındaki yaşantı, hafıza ve kültürel kodların da gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktadır. Araştırma kapsamında bu bütüncül yaklaşımla, Hayat Ağacı'nın hem fiziksel varlığının hem de taşıdığı anlamın güncellenmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Böylece, gelenekselden günümüze uzanan bir miras çizgisi, yeni kuşaklara hem estetik hem de toplumsal kimlik boyutunda güçlü bir şekilde aktarılabilecektir.

Somut kültürel miras ise UNESCO'nun 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmesinde şu şekilde tanımlanır.

> *Mimari eserler, anıtsal heykeller, yazıtlar, arkeolojik unsurlar gibi eserleri; yapı toplulukları, arkeolojik sit alanları gibi olağanüstü evrensel değere sahip yapılar ve yerleşim birimleri.*[21]

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ise temeli; bilimsel yaklaşım olan ve geliştirilen ikonografik tasarım modelinin, aslında yeniden kavramsallaştırılması ve dijital olarak yeniden okunması, somut kültürel mirasın çağdaş sanat; yani günümüzdeki uygulama türleriyle buluşturularak yaşatılmasını mümkün kılmak amacındadır[22].

Bu bütüncül yaklaşım, Hayat Ağacı motifinin yalnızca geleneksel bir unsur olarak korunmasıyla kalmayıp, dijital ve çağdaş sanat pratikleri aracılığıyla yeniden hayat bulmasına olanak tanımaktadır. Dijital araçlar ve çağdaş tasarım yöntemleriyle gerçekleştirilen bu yeniden üretimler, motifin hem yeni kuşaklara ulaşmasını hem de değişen toplumsal ve ekolojik koşullara uyum sağlamasını desteklemektedir. Böylece somut kültürel mirasın zamana direnen değerleri, günümüzün ifade biçimleriyle birleşerek kültürel sürekliliğin ve yaratıcı dönüşümün somut örneklerini ortaya koymaktadır. Bu süreçte motif, geçmiş ile gelecek arasında bir köprü işlevi görmekte ve kültürel hafızanın canlılığını sürdüren bir sembol olarak önemini korumaktadır.

Ayrıca bu dijital dönüşüm, geleneksel motifin evrensel bir dil kazanmasına da katkı sağlamaktadır. Dijital platformlar aracılığıyla farklı kültürlerle etkileşime giren Hayat Ağacı motifi, yerel bir simge olmanın ötesine geçerek insanlığın ortak mirasının bir parçası hâline gelmektedir. Bu etkileşim, motifin anlam katmanlarını zenginleştirirken, onun özünü oluşturan yaşam, süreklilik ve bağlılık temalarını evrensel bir dille yeniden yorumlamaktadır. Böylece binlerce yıllık bu kadim sembol, dijital çağın sınır tanımayan iletişim ağları aracılığıyla hem korunmakta hem de dönüşerek insanlığın ortak kültürel belleğinde yeni bir yer edinmektedir.

---

[21] **UNESCO**, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme (1972), Ankara: Türkiye Milli Komisyonu Yayınları, 2004.

[22] Gülgün Erdoğan Tosun, "Simgesel Anlamlar Bağlamında Geleneksel Sanatlarda Doğa Algısı'', **Sanat ve Tasarım Dergisi**, 3(2), (2013), s. 41–42.

Somut kültürel olmayan kültürel miras ise; UNESCO'nun 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmesinde şu şekilde tanımlanır;

> *Toplulukların, grupların ve bireylerin kültürel miraslarının bir parçası olarak gördükleri; kuşaktan kuşağa aktarılan, toplulukların çevresi, doğası ve tarihiyle olan etkileşimi içinde yeniden yaratılan; kimlik ve devamlılık duygusu veren, uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve mekânlar bütünü.*[23]

Bu iki tanıma göre camiler, saraylar veya bir millete ait ürünler (örneğin halı, tezhip vb.) somut kültürel miras kapsamında değerlendirilmektedir. Buna karşın menkıbevi anlatılar, aşık geleneği ya da saf motifler ise somut olmayan kültürel mirasın örnekleri arasında yer almaktadır. Kültürel miras, hem somut hem de somut olmayan bileşenleriyle toplumların tarihsel birikimini yansıtan çok boyutlu bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Somut kültürel miras; fiziksel olarak gözlemlenebilen yapılar, eserler, arkeolojik kalıntılar, anıtlar ve tarihi çevrelerden oluşmaktadır. Buna karşılık somut olmayan kültürel miras, bir topluluğun kuşaktan kuşağa aktardığı sözlü anlatımlar, ritüeller, müzikler, el sanatları, sosyal pratikler ve geleneksel bilgi sistemlerini kapsamaktadır. Bundan ötürü, bir kültürel unsurun hem somut hem de somut olmayan boyutlara sahip olması mümkündür. Nesnenin fiziksel varlığı kadar, ona yüklenen anlam, kavramsal yorum ve kullanım biçimi de mirasın niteliğini belirlemektedir.

Hayat Ağacı motifi gibi örneklerde biçim, form, zemin ve işlev iç içe geçmekte; bu nedenle kültürel mirasın yorumlanmasında yalnızca nesneye değil, onu çevreleyen yaşamsal bağlama da odaklanmak gerekmektedir. Böylelikle kültürel miras, cansız bir varlık gibi görünmesine karşın, toplumsal bağlamda yaşayan bir organizma gibi varlığını sürdürmektedir. Toplumların güncel ve kültürel sorunlarını anlamada ve çözüm üretmede ise önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

---

[23] **UNESCO**. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (2003), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (çev.) Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

1.3.3. Sürdürülebilirlik Kavramı ve Önemi

Sürdürülebilirlik, bireylerin ve toplumların doğal, kültürel ve ekonomik kaynakları gelecek kuşakların haklarını gözeterek sorumlu bir biçimde kullanmalarını ifade eden bütüncül bir yaşam ilkesi olarak tanımlanmaktadır. Bu ilke yalnızca çevresel koruma ile sınırlı kalmamakta; aynı zamanda geçmişten aktarılan bilgi, değer ve estetik anlayışların korunarak geleceğe taşınmasını da kapsamaktadır. Bu bağlamda geleneksel Türk sanatları, sürdürülebilirliğin kültürel boyutunu yansıtan önemli bir araç niteliği taşımaktadır. Doğadan elde edilen malzemeler, el emeğine dayalı üretim teknikleri ve çevreyle uyumlu semboller aracılığıyla şekillenen bu sanatlar, tüketim kültürüne karşı duran kadim bir yaşam felsefesini temsil etmektedir.

Tablo 4

Sürdürülebilirlik Kavram Haritası

Sürdürülebilirlik		
Çevresel	**Ekonomik**	**Sosyal**
Doğal Kaynakların Korunması	Ekonomik Büyüme	Eşitsizliklerin Azaltılması
Enerji Verimliliği	Fiyat İstikrarı	Eğitim
Atık Yönetimi	İstihdam	Sağlık

Kaynak: Yazar tarafından düzenlenmiştir.

Çevresel Sürdürülebilirlik, doğal kaynakların verimli kullanımı, atıkların azaltılması, biyoçeşitliliğin korunması ve ekolojik dengeyi gözeten üretim-tüketim modelleri bu boyutun ana odaklarını oluşturur. Bu bağlamda çevresel sürdürülebilirlik, özellikle sanayi sonrası dönemde artan çevre tahribatına karşı geliştirilen politikalarla önem kazanmıştır.[24] Ekonomik Sürdürülebilirlik; uzun vadeli kalkınma hedefleri doğrultusunda ekonomik büyümenin, doğal ve insan kaynaklarını tüketmeden sürdürülmesi ilkesine dayanır. Yerel üretimin desteklenmesi, kaynak verimliliği, adil ticaret gibi kavramlar bu boyutun temel bileşenleridir. Özellikle geleneksel el

[24] Gro Harlem Brundtland, **Our Common Future**, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Raporu, Birleşmiş Milletler, (1987), s. 43.

sanatlarında kullanılan doğal malzemeler ve ustalık temelli üretim, bu boyutta kültürel ekonomi açısından değer taşır.[25]

Sosyal Sürdürülebilirlik, toplumsal eşitlik, kültürel mirasın korunması, eğitimde fırsat eşitliği ve katılımcı toplumsal yapıların desteklenmesi sosyal sürdürülebilirliğin temel unsurlarıdır. Bu boyut, sürdürülebilirlik kavramının sadece çevresel değil, aynı zamanda insani ve kültürel bir sorumluluk alanı olduğunu ortaya koyar. Geleneksel sanatların eğitsel ve kültürel olarak korunması ve yeni kuşaklara aktarılması bu kapsamda değerlendirilmelidir.[26]

Sanayi Devrimi ile birlikte el işçiliği önemini kaybetmekte, mal ve hizmet üretimi hızla makineleşmeye başlamaktadır. Artan nüfus, ham madde kaynaklarının çeşitliliği, ülkeler arasındaki ticaret ağlarının gelişmesi ve buhar gücünün keşfi, bu dönüşümü hızlandırmakta ve etkilerini günümüze kadar sürdürmektedir. İnsanlığın bu hızlı ilerleyişi, kimya ve ziraat gibi alanlarda da kendini göstermektedir. Bu alanlardaki gelişmeler, yeni tarım tekniklerinin ortaya çıkmasını sağlamakta ve üretimde verimliliği büyük ölçüde arttırmaktadır. Artan verimliliğin bir sonucu olarak kırsal nüfus kentlere göç etmekte; böylece sanayi üretiminin daha da makineleştiği bir toplumsal yapı ortaya çıkmaktadır.

Sanayi Devrimi'nin ortaya çıktığı 1750'li yıllarda dünya nüfusunun yaklaşık 650–800 milyon arasında olduğu tahmin edilmektedir. Bu nüfusun yaklaşık %80'i Avrasya kıtasında yoğunlaşmaktadır. Nüfusun ve iş gücünün artması, James Watt'ın buhar makinesini geliştirmesi ve "güneş batmayan imparatorluk" olarak anılan İngiltere'nin sömürgeleri aracılığıyla ham maddeye kolay erişim sağlaması, Sanayi Devrimi'nin başlamasında belirleyici etkenler arasında yer almaktadır. Yavaş yavaş fabrika sistemine geçilirken, üretilen malların taşınmasında demiryolları ve buharlı gemiler giderek daha yaygın biçimde kullanılmaktadır. Bu gelişmelere demir–çelik üretimi, tekstil sanayi ve kömür madenciliğindeki ilerlemeler de eklendiğinde, 18. yüzyılın sonunda sanayi dönemine geçiş gerçekleşmektedir. Nüfus artışı ise bu süreçten itibaren bir daha gerilememek üzere katlanarak artmaktadır. Tüm bu dinamiklerin

[25] Onur Yeni, "Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma Kavramları Üzerine", **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi,** 2015, s. 45.
[26] Torun, Nas, s. 342

sonucunda, 1650–1986 yılları arasında dünya nüfusunda dikkat çekici bir artış gözlenmektedir.

Sanayi Devrimi'nin hızla dönüştürdüğü toplumlarda kültürel miras giderek görünmez hale gelmektedir. El işçiliğinin yerini seri üretimin alması, geleneksel zanaat ve üretim yöntemlerinin unutulmasına neden olmaktadır. Kentleşme ve endüstrileşme süreçleri ise, toplulukların kültürel hafızasını taşıyan somut ve somut olmayan birçok değeri baskı altına almaktadır. Bu dönüşüm, kültürel sürekliliğin zayıflamasına ve toplumsal kimliğin modernleşme karşısında çözülmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla, kültürel mirasın korunması ve yeniden görünür kılınması, çağdaş toplumlarda kimlik bilincinin sürdürülebilmesi açısından kritik bir önem taşımaktadır.

Tablo 5

1650-1986 Yılları Arasında Dünya Nüfusu

Yıllar	Dünya Nüfusu Artış Hızı (%)	Gelişmiş Ülkeler Nüfus Artış Hızı (%)	Gelişmekte Olan Ülkeler Nüfus Artış Hızı (%)
1650-1750	3,4	3,4	3,4
1750-1800	5	6,2	4,7
1800-1850	4,3	8,3	3,1
1850-1900	6,8	11	5,3
1900-1920	6,5	9,2	12,8
1920-1940	11,1	8,5	14
1940-1950	11	3,5	14,4
1950-1986	17	3	29

Kaynak: DİE. İstatistik Cep Yıllığı (1990), Ankara 1991, s. 292.

DİE verilerine göre, 1650-1750 döneminde dünya genelinde nüfus artış hızı %3,4 seviyesindeyken, bu oran 1950-1986 döneminde %17 ye ulaşmıştır. En dikkat çekici artış, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanmış; bu ülkelerde nüfus artış hızı %29 gibi yüksek bir düzeye çıkmıştır. Gelişmiş ülkelerde ise bu oran daha sınırlı kalmış, %3 lük bir artışla daha dengeli bir seyir izlemiştir.

Bu dramatik yükselişin başlıca nedenleri arasında, sanayileşmenin getirdiği sağlık koşullarındaki iyileşmeler, hastalıkların azalması, doğum oranlarındaki artış ve insan ömrünün uzaması yer alır. Aynı dönemde ekonomik yapılar da dönüşüme uğramış; tarımın baskın sektör olmaktan çıkmasıyla birlikte sanayi ve hizmet sektörleri öne çıkmış, bu da kırsaldan kente yoğun göçü tetiklemiştir. Böylece şehirler, hızla artan nüfusa bağlı olarak sanayileşmenin merkezine dönüşmüş ve iş gücü talebinin temel kaynağını oluşturmuştur. Bu veriler, demografik yapının sanayileşme ile nasıl iç içe geçtiğini ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında nüfus dinamiklerinin çevresel kaynaklar üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir.

Sanayi Devrimi ile belirgin bir nüfus artışı yaşanmıştır. Orta Çağ Avrupa'sına kıyasla hastalıkların azalması, doğum oranlarının yükselmesi ve insan ömrünün uzaması bu artışın başlıca sebepleridir. Bunun yanında, ekonomik refahın artmasıyla tarım öncelikli ekonomik faaliyet olmaktan çıkmış; sanayi ve hizmet sektörleri önem kazanmış ve mamul mal üretimine geçiş süreci hızlanmıştır.[27]

Sanayi Devrimi, yalnızca üretimi değil, toplumların doğayla ve kültürel değerlerle kurduğu bağı da negatif yönde derinden etkilemiştir. El işçiliğinin geri çekilmesiyle birlikte geleneksel bilgi, motifler ve yaşam biçimleri değer kaybedip anlamından uzaklaşmış; kültürel mirasın hem somut hem de somut olmayan sınıflandırılmasından kopmuştur[28]. Hayat Ağacı gibi simgeler, bu süreçte anlam derinliğini yitirerek, yalnızca dekoratif ürünlere indirgenmiştir. Üretimin makineleşmesi, doğayı araçsallaştırmış; kutsallık ve anlamdan arındırmıştır[29]. Bu durum yalnızca çevresel değil, aynı zamanda kültürel bir kopuş yaratmıştır. Geleneksel motiflerin unutulması, estetik bir kayıptan öte, doğa bilincinin ve ekolojik farkındalığın da zayıflamasına neden olmuştur[30].

Tüm bunları dikkate aldığımızda anlamın merkezinden gittikçe uzaklaşan kültürel sembol ve motiflerin yeniden yorumlanması elzem hale gelmiştir. Bir tek anlam

---

[27] Leventt Aksu, Dünyada ve Türkiye'de Nüfus Analizleri. **İstanbuljurnal of sociological Studies**, Sayı. 25 (september 2011), s. 226

[28] Mehmet Önal, "Anadolu Selçuklu Sanatında Hayat Ağacı Motifi", **Selçuk Üniversitesi SBED**, 35, (2016), s. 58.

[29] Ayşe Tülin Güneş, "Sanayi Devrimi ve Doğanın Nesneleştirilmesi", **Hacettepe Üniversitesi EFD**, 28(2), (2011), s. 110.

[30] Gülgün Erdoğan Tosun, "Simgesel Anlamlar Bağlamında Geleneksel Sanatlarda Doğa Algısı", **Sanat ve Tasarım Dergisi,** Sayı 3, Cilt 2, (2013), s. 42

bakımından değil geçmiş ve gelecekle köprü kurmak için ve de sürdürülebilir bir gelecek için farkındalık oluşturmak açısından önemlidir. Bu nedenle kültürel sembol ve motiflerin yeniden yorumlanması yalnızca bir sanat veya tasarım meselesi olarak görülmemelidir; aynı zamanda toplumsal hafızanın ve ekolojik bilincin güçlendirilmesi için önemli bir gerekliliktir.

Geleneksel değerlerin çağdaş yaşamın dinamikleriyle buluşması hem geçmişin bilgisini canlı tutmakta hem de toplumların ortak kimliğini güçlendirmektedir. Özellikle Hayat Ağacı gibi anlam yüklü motiflerin, günümüz sanat ve tasarımında tekrar işlenmesi, kültürel sürekliliği de katkı sağlamaktadır.

1.3.4. Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Kültürel Miras Farkındalığı

Kültürel miras, sadece geçmişten kalan yerleşimlerin kalıntısı değil, o kalıntıların arasında yaşanan tarihsel, sanatsal veyahut da toplumun hafızasına kazınmış kayda değer olayların bıraktığı izlerin tümüdür. Bu bağlamda kültürel mirasın korunması, salt geçmişe ait izleri muhafaza etmekten öte, bu izlerin günümüz gerçekliğiyle anlamlı bir bağ kurmasını, çağın koşullarına uyum sağlayarak dönüşmesini ve nihayetinde geleceğe yön verecek şekilde yeniden yorumlanmasını gerektirir. Bu süreç, insani bir sorumluluk olmanın ötesinde, uygarlığın sürekliliğini sağlayan kolektif bilincin ve aidiyetin de temelidir.

Bu noktada sürdürülebilirlik kavramı, kültürel mirasın yaşatılmasında temel bir çerçeve sunar. Çünkü kültürel sürdürülebilirlik, sadece bir koruma stratejisi değil, aynı zamanda kimlik oluşturma, kuşaklar arası aktarım ve kültürel çoğulluğun devamını sağlayan aktif bir süreçtir. Geleneksel sanatlar, önce bireyin kendisiyle kurduğu sonra da bireylerin bir araya gelip oluşturduğu toplumun çevresiyle kurduğu ilişkiyi, medeniyetin temeli olan yerleşim yerleri ve bu yerlerde bilgeliğe ulaşan kişilerin deyişleri, aşıklar, abdallar, ritüeller, sözlü anlatılar ve inançlar gibi kültürel unsurlar; önce bireylerin ve sonrasında ise toplumun yaşam biçimlerini, estetik anlayışını ve bakış açısını yansıtmaktadır.

Bu unsurların çağın ruhuna uygun biçimde yeniden yorumlanması, kültürel sürekliliğin sağlanmasında kritik rol oynar. Çünkü kültürel miras yalnızca korunarak

değil, yaşatılarak sürdürülebilir hale gelir. Ancak kültürel mirasın değer kazanabilmesi ve toplum içinde canlı kalabilmesi için yalnızca fiziksel olarak korunması yeterli değildir. Bu perspektif de kültürel mirasın yaşayan bir varlık olarak sürekliliği, onun yalnızca korunmasıyla değil, aynı zamanda yeni kuşakların zihninde ve gündelik yaşamında anlam bulmasıyla mümkündür. Bu nedenle, geleneksel olanı çağdaş ifade biçimleriyle buluşturmak, mirası donuk bir hatıra olmaktan çıkarıp dinamik bir diyaloğa dönüştürür. Bu diyalog, geçmişle gelecek arasında köprü kuran, toplumsal belleği güçlendiren ve kültürel kimliği anlamlandıran bir işlev görerek, mirasın gerçek anlamda sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır.

Tablo 6

Kültürel Mirasın Korunmasında Sürdürülebilir Yaklaşımlar

Yaklaşımın Türü	İçerik	Kapsam
Katılımcı Koruma Modelleri	Yerel halk, sanatçılar ve akademisyenlerin ortak katılımıyla mirasın korunması	Sosyal
Geleneksel Bilginin Güncellenmesi	Motiflerin, anlatıların veya tekniklerin çağdaş tasarımlara entegre edilmesi	Kültürel
Eğitim Yoluyla Aktarım	Kültürel mirasın eğitim kurumlarında ve yaygın eğitimle kuşaklara aktarılması	Eğitsel
Yaratıcı Yeniden Kullanım	Tarihi yapılar, motifler ve nesnelerin çağdaş işlevlerle yeniden kullanımı	Estetik/Yapısal
Ekonomik Değerleme ve Yerel Üretim	Yerel sanat üretiminin desteklenmesi ve ekonomik sürdürülebilirlikle bütünleşmesi	Ekonomik

Kaynak: Yazar tarafından düzenlenmiştir.

Kültürel mirasın sürdürülebilirliği, günümüzde yalnızca geçmişin korunmasına yönelik değil; aynı zamanda kültürel kimliğin yeniden üretimi, toplumsal belleğin devamlılığı ve yerel kalkınmanın desteklenmesi açısından da ele alınan çok boyutlu bir sorumluluk alanıdır. Bu bağlamda geliştirilen sürdürülebilir yaklaşımlar, kültürel

değerlerin korunmasıyla birlikte aynı zamanda yaşatılmasını, dönüştürülmesini ve sosyoekonomik yapılarla bütünleştirilmesini de kapsamaktadır. Kültürel mirasın korunması, çağdaş dünyada geçmişin izlerini muhafaza etmek çabalarıyla birlikte, aynı zamanda bu mirasın yaşatılarak, geleceğe taşınmasını da kapsayan çok boyutlu sürdürülebilirlik stratejisini içermektedir. Araştırmanın ögelerinden biri olan Hayat Ağacı gibi doğa temelli motifler, doğayla bütünsel bir yaşam anlayışını simgelerken; bu anlayışın unutulması, yalnızca kültürel değil, aynı zamanda ekolojik bir kayıptır[31]. Kültürel sürdürülebilirlik, bu tür motiflerin anlam katmanlarını bozmadan günümüze taşınması ve gelecekte de anlamlı bir yaşam kodu olarak varlığını sürdürmesini hedeflemektedir.

Nilüfer Narlı'ya göre, kültürel mirasın sürdürülebilirliği, toplumların kimlik inşası ve farkındalık süreçleriyle doğrudan ilişkilidir[32]. Bu nedenle Hayat Ağacı motifi gibi görsel ve sembolik anlatıların güncel tasarımlarla yeniden üretilmesi, kültürel hafızanın sürekliliğini sağlarken, doğa bilinci ekseninde sürdürülebilir bir gelecek inşasına da katkı sunar[33]. Ayrıca, onları güncel ihtiyaçlar ve gelecek kuşakların kültürel bilinciyle buluşturma çabasını içerir[34]. Bu yönüyle irdelendiğinde ekolojik ve kültürel sürdürülebilirliğin olmazsa olmazı niteliğindedir. Tüm bunlar dikkate alındığında Hayat Ağacı motifi; evrenin döngüselliği, yaşamın sürekliliği, doğa-insan-ruh uyumu gibi kavramları simgeleyen çok katmanlı bir kültürel kod olarak da öne çıkmaktadır[35].

Sanayi devriminden itibaren hızla gelişen üretim bantları ve bununla birlikte gelen tüketim, kültürel hafızanın zayıflamasına yol açmıştır[36]. Halbuki UNESCO sürdürülebilirliği sadece kültürel mirası fiziki olarak korunması değil içerdiği kavramlarla bir bütün olarak korunması gerekliliğini savunmaktadır.

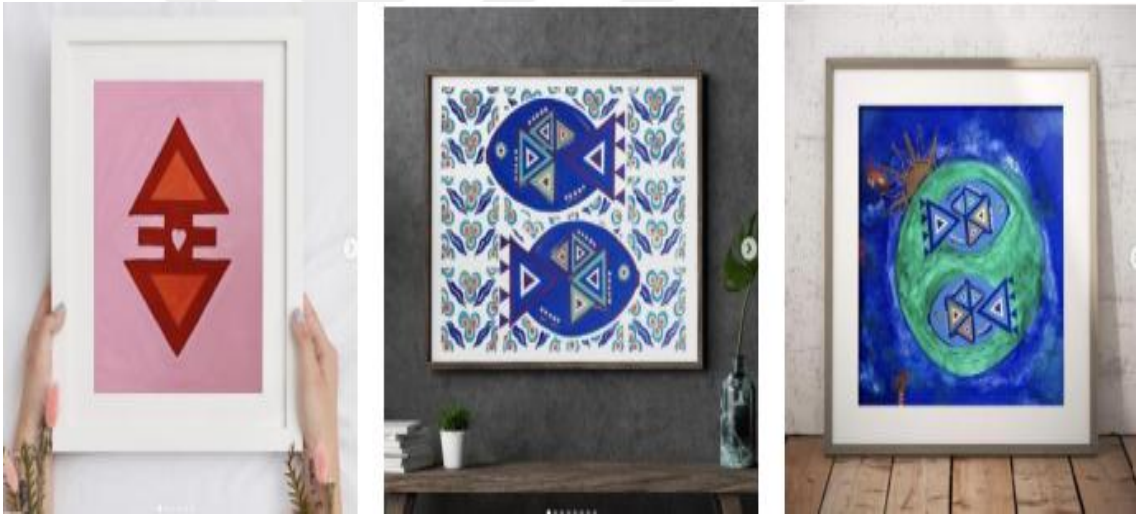
Sürdürülebilirlik, yalnızca çevresel kaygılara yanıt veren bir kavram olmaktan öte, yaşamın tüm boyutlarına entegre edilmesi gereken bir bilinç düzeyidir. Bu bilinç

---

[31] Gülgün Erdoğan Tosun, "Simgesel Anlamlar Bağlamında Geleneksel Sanatlarda Doğa Algısı", **Sanat ve Tasarım Dergisi**, Sayı 3, Cilt 2, 2013, s. 42.
[32] Nilüfer Narlı, "Kültürel Sürdürülebilirlik ve Kimlik İnşası," **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi,** Sayı 39, Cilt 1, (2020), s. 29.
[33] Yasemin Küçük, "Geleneksel Motiflerin Dijital Tasarım Yoluyla Yeniden Yorumlanması", **Atatürk Üniversitesi GSF Dergisi,** Sayı 17, (2021), s. 55.
[34] Nuray Çakır, "Kültürel Mirasın Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi" **Sanat ve Tasarım Dergisi**, (2020)
[35] Banu Mahiroğulları, "Türk Sanatında Hayat Ağacı Motifi ve Anlamı", **Atatürk Üniversitesi GSED**, (2010), s. 89.
[36] Ayşe Tülin Güneş, "Sanayi Devrimi ve Doğanın Nesneleştirilmesi", **Hacettepe Üniversitesi EFD**, 28(2), s. 201

düzeyine ulaşmanın ilk adımı ise farkındalıktır. Sürdürülebilir farkındalık; bireyin ve toplumun, doğal kaynakların sınırlı olduğunu kavrayarak çevreye, kültürel değerlere ve toplumsal yapıya yönelik daha sorumlu bir yaklaşım benimsemesinin gerekliliğini de ifade eder. Ayrıca bu farkındalık, bireysel davranışlardan kamusal politikalara kadar geniş bir yelpazede etkili olabilecek potansiyele sahiptir.

Farkındalık düzeyinin artırılması sadece bilgi vermekle sınırlı kalmamalı, aynı zamanda bireylerin düşünsel ve duygusal bağ kurabileceği araçlarla desteklenmelidir. Görsel sanatlar; deneyimsel öğrenme, yerel hikayeler, gündelik yaşamla temas eden etkinlikler ve kolektif üretim süreçleri bu bağlamda etkili olabilir. Özellikle çocukluk ve gençlik dönemlerinde sürdürülebilir yaşam alışkanlıklarının kazandırılması, uzun vadeli değişimlerin temelini oluşturur.

Şekil 4: Motiflerle Farkındalığın Arttırılması
Kaynak: Seçil Torun, Emine Nas, "Tasarımda Gelenekselin Sürdürülebilirliğine Bir Örnek: Kilim Motifleri ile Çağdaş Tasarımlar", **ulakbilge,** sayı 83. (Nisan 2023), s. 348.
Tasarım: Meral Bıçakcı, (t.y.), https://www.instagram.com/mbartstd/ (Erişim: 14 Nisan 2025).

Şekil 4'de yer alan soldaki ilk görsel, Eli Belinde motifinin kişisel yorumlanmasıdır. Bu motif, Anadolu dokuma kültüründe kadını, doğurganlığı ve üretkenliği simgeler. Üçgen formlar arasına yerleştirilen kalp şekli hem sevgi hem de aile birliğini temsil ederken; yukarı-aşağı yönlü simetri, yaşamın döngüselliğini vurgular. Arka planın pembemsi tonları, kadınsılığı ön plana çıkarırken, modern bir çerçeve ile geleneksel bir simgenin çağdaş sunumu yapılmıştır.

İkinci görselde yer alan kompozisyon, geleneksel balık motifinin çoklu kullanımını içerir. Balık, bereketin, akışın ve yaşam döngüsünün bir sembolü olarak pek çok kültürde olduğu gibi Türk kültüründe de yer bulur. Balıkların geometrik desenlerle süslenmiş olması ve etraflarındaki geleneksel motiflerle bezeli desenler, sanatçının kültürel ögeleri çağdaş yüzeylere taşıma çabasını ortaya koyar. Beyaz zemin ve mavi renkler hem Anadolu çinilerine hem de suyun saflığına gönderme yapmaktadır.

Üçüncü görsel, doğa merkezli bir anlatım içerir. Dünyayı andıran yuvarlak formun içine yerleştirilmiş balık motifleri hem yaşamın sürdürülebilirliğini hem de doğayla uyumu simgeler. Arka planın mavi ve yeşil tonları, su ve toprak elementlerini çağrıştırırken; resmin üst köşesindeki ağaç dalı, doğanın yeniden doğuşunu ve döngüselliğini ima eder. Bu eser, çevresel farkındalık ve sürdürülebilir yaşam mesajı taşır.

Bu üç görsel, geleneksel motiflerin yalnızca korunması değil, sanatsal bir dil aracılığıyla yeniden işlenerek farkındalık yaratma amacını taşır. Burada dikkat edilmesi gereken hususlardan en önemlisi, motifleri içerdikleri anlamlarıyla hissetmek, kavramak ve gelecek nesillere aktarmaktır. Böylece; kültürel hafıza güncel biçimde yaşatılır ve de bireyde doğa, yaşam ve toplumsal bağlara yönelik bir bilinç geliştirilebilir. Bu yönüyle de her biri, sanat yoluyla sürdürülebilirlik farkındalığını artırmaya katkı sunan anlam yüklü birer ürünlerdir. Dolasısıyla sürdürülebilirlik farkındalığın artırılması, sadece bireysel çaba ile sınırlı değildir. Toplumun farklı kesimlerinin bu farkındalık buluşturulması, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin başarıya ulaşmasında belirleyici olacaktır[37]. Tüm bunların ışığında sürdürülebilirlik farkındalığını etkileyen başlıca faktörleri irdelediğimizde; davranış biçimlerinin toplumsal dönüşüm dinamiklerini ve kültürel sürdürülebilirliğe yönelik stratejik yönelimleri anlamak açısından büyük önem taşır.[38]

Bu noktada, sürdürülebilirlik farkındalığın toplumsal düzeyde yaygınlaşması, bireysel bilinçlenme ile kurumsal ve toplumsal iş birliklerinin sinerjisine bağlıdır.

---

[37] Merve Güner, "Sürdürülebilirlik Kavramının Tüketici Farkındalığına Etkisi", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, (2022), s. 65.
[38] Duygu Demirtaş, "Sürdürülebilirlik Algısının Gelişmesinde Medyanın Rolü ve Etkisi", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (2020), s. 41.

Medya, eğitim, kültür-sanat faaliyetleri ve yerel yönetim politikaları, bu farkındalığın davranış değişikliğine dönüşmesinde kilit rol oynar. Sanatın dönüştürücü gücünün geleneksel motifler aracılığıyla kurduğu bağ, geçmişle olan ilişkisini güçlendirmekle birlikte; aynı zamanda ekolojik duyarlılık, toplumsal aidiyet ve kültürel süreklilik arasında da bir köprü inşa eder. Dolaysıyla, sürdürülebilir bir gelecek inşası; bireyin içsel dönüşümü, sanatın yorumlayıcı gücü ve toplumun kolektif hafızasının bir arada ele alındığı bütüncül bir yaklaşımı gerektirir.

Tablo 7

Sürdürülebilirlik Farkındalığını Artıran Temel Etkenler

ETKEN	İÇERİK
Eğitim	Sürdürülebilirlik konularının eğitim müfredatına entegre edilmesi, bireylerin çevresel ve sosyal sorumluluklarını anlamalarına yardımcı olur.
Medya ve İletişim	Kitle iletişim araçları ve sosyal medya, sürdürülebilirlik mesajlarının geniş kitlelere ulaşmasını sağlar ve toplumda farkındalık oluşturur.
Kurumsal Uygulamalar	İşletmelerin sürdürülebilirlik raporları ve çevre dostu uygulamaları, tüketicilerin bilinçlenmesine katkıda bulunur.
Kültürel ve Sanatsal Etkinlikler	Sürdürülebilir temalı sergiler, tiyatrolar, belgeseller; Toplumu bilinçlendirmek ve çevresel duyarlılığı arttırmak adına etkili araçlar sunmaktadır.

Kaynak: Yazar tarafından düzenlenmiştir.

Bu tablo, bireylerde ve toplum genelinde sürdürülebilirlik farkındalığın gelişimini etkileyen başlıca etkenleri özetlemektedir. Eğitim, medya gibi uygulamalar farkındalık düzeyinin artmasında önemli rol oynar. Bu yüzden sürdürülebilirliğin yalnızca bilgi düzeyinde değil ,bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi gerekmektedir. Örneğin, bireylerin çevre dostu davranışlara yönelmesinde medya etkisi %70 e varan oranlarla dikkat çekerken; eğitsel programlara katılım, sürdürülebilir yaşam pratiklerini

içselleştirme düzeyini artırmaktadır.[39] Medya ve iletişim araçları, sürdürülebilirlik mesajlarının geniş kitlelere ulaştırılmasında etkili bir araçtır.

Kurumsal uygulamalar, işletmelerin sürdürülebilirlik stratejilerini benimsemeleri ve bu doğrultuda faaliyet göstermeleriyle, toplumda sürdürülebilirlik bilincinin oluşmasına katkı sağlar.[40] Eğitim; bireyde bilgi oluşturmanın ötesine geçerek, değer ve tutum geliştirme sürecine katkı sunar. Özellikle çevresel, kültürel ve ekonomik sürdürülebilirlik konularının eğitim sistemine entegre edilmesi, bireyin bu kavramlarla erken yaşlarda tanışmasını sağlar. Böylece sadece teorik bilgi değil; davranış temelli farkındalık da oluşturulur.[41] Uygulamalı çevre eğitimi, proje temelli öğrenme ve kültürel miras farkındalığına yönelik atölye çalışmaları öne çıkararak bu farkındalığı artması sağlanır. Bu uygulamalar, bireyde hem doğaya hem de yaşadığı topluma karşı sorumluluk geliştirme açısından güçlü bir temel oluşturur.[42] Yiğit ve Doğan yaptıkları çalışmada, çevre eğitimi alan bireylerin sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarını daha yüksek oranda benimsediklerini ortaya koymuştur. Bu durum, eğitimsel müdahalelerin farkındalık düzeyini artırmakta ne kadar etkili olduğunu göstermektedir.[43]

Sonuç olarak, sürdürülebilirlik farkındalığın artırılmasında eğitim yalnızca bir araç değil, toplumsal dönüşümün başlangıç noktasıdır. Eğitim süreçlerinin içeriksel olarak zenginleştirilmesi, bireyin hem kendisine hem çevresine karşı daha duyarlı bir yaşam tarzı benimsemesini kolaylaştıracaktır.

1.3.5. Ekolojik Sanat ve Kültürel Sürdürülebilirlik

Son yıllarda çevresel sorunların daha görünür hale gelmesi, pek çok alanda olduğu gibi sanat dünyasında da yeni yönelimleri beraberinde getirmiştir. Doğayla kurulan ilişki biçimleri, sadece ekolojik değil, aynı zamanda kültürel bir mesele olarak da ele alınmaktadır. Bu bağlamda ekolojik sanat, çevre odaklı bir sanat anlayışından çok

[39] Selin Çetin, Esra Tuncel, "Bireylerin Sürdürülebilirlik Farkındalık Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma", **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, (2022), s. 840.
[40] Selma Karatepe, Selin Karaköse, "Sürdürülebilirlik Kavramının Tüketiciler Açısından İncelenmesi", **İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (2024), s. 415
[41] Ayşe Yiğit, İsmail Doğan, "Sürdürülebilirlik ve Tüketici Davranışları Arasındaki İlişki", **Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, (2022), s. 92.
[42] Canan Alparslan, Yasemin Kılıç, İhsan Yılmaz, "Üniversite Öğrencilerinin Sürdürülebilirlik Farkındalıklarının Ölçülmesi", **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** (2021), s. 118.
[43] Doğan, s. 90-92.

daha fazlasını temsil eder. Doğayla birlikte düşünen, onunla bir etkileşim kuran, yerel değerleri, yaşam biçimlerini ve kültürel hafızayı sanat yoluyla görünür kılan bir yaklaşımdır. Özellikle kültürel miras kavramı farklı parametre ve dinamikler ile irdelendiğinde, ekolojik sanatın bu oluşumda yeri sadece üretim biçimi olmakla kalmayıp aynı zamanda bir toplumsal hafıza görevini üstlenmiştir.

Tüm bunların ışığında, Hayat Ağacı motifi, birer dekoratif obje nesneye veyahut da rantsal bir üretim bandının metası olarak irdelenmemesi, aynı zamanda da ekolojik farkındalığı taşıyan ve geçmişle güçlü bağları olan bir sembol olarak eko sanatsal bir temsiline dönüştürülmesi gerekir.[44]

Önceki bölümlerin irdelenmesinde kültürel sürdürülebilirlik olgusunun yalnızca fiziki bakımdan bir yapıyı korumak ya da geçmişteki fikri ve anlamları muhafaza etmek olmadığını, aksine geçmişin anlamlarını kaybetmeden bugünün şartlarıyla güncelleyerek geleceğe taşımak anlamına geldiğini belirttik. Özellikle Hayat Ağacı gibi motiflerin yeniden yorumlanması hem kültürel mirasın sürekliliğini sağlar hem de doğa bilinciyle bütünleşen bir kültürel dönüşüm yaratır[45].

Asiye Demirörs Sarıoğlu'nun bu paragrafında, ekolojik sanatın diğer sanat türlerinden farklı olarak yalnızca estetik üretim alanı olmadığını ve bununla birlikte doğayla bozulan ilişkiyi onarmaya yönelik vazifesinin olduğunu ve kendisine bir sorumluluk alanı çizdiğini ifade etmektedir.

Bu sorumluluk alanın içerisinde, sanatçının yalnızca bir gözlemci olarak kalmaz; aynı zamanda doğanın savunucusu, koruyucusu ve yeniden inşacısı rolünü üstlenmesini üstlenir ve gelecek kuşaklara da aktarmayı bir vazife olarak bilir. Ekolojik sanat işte tam bu noktada, izleyiciyi durağan yani stabil konumdan çıkararak çevresel farkındalığa aktif olarak katılıma davet eder ve bunu da bir sorumluluk olarak yüklemek ister. Bu yönüyle sanat hem eleştirel bir söylem geliştirir hem de sürdürülebilir yaşam pratiklerine ilham kaynağı olur. Böylece sanat, doğayla uyumlu bir varoluş biçiminin taşıyıcısı haline gelir. Sanatın bu ekolojik boyutu, insanın doğayla kurduğu araç ve

[44] Pınar Çevikayak Yelmi. "Günümüz sanatında kültürel mirasın sürdürülebilir yorumu". **İTÜ Sosyal Bilimler Dergisi,** 18(1), 59–70.
[45]Yelmi, s. 65

yalnızca çıkar odaklı ilişkiyi sorgulayarak, onun yerine karşılıklı bağlılık ve sürdürülebilir bir varoluş biçimini temel alan yeni bir ilişki biçiminin kapısını da aralamaktadır.

Geleneksel motiflerde somutlaşan doğa bilgisi ve saygısı, çağdaş sanat çalışmalarında yeni bir anlam kazanır; ağaçlar yalnızca birer nesne olarak değil, kadim bir bilgeliğin taşıyıcıları, sular ise yaşamın kaynağı olarak temsil edilir.

Tablo 8

Ekolojik ve Kültürel Duyarlılığı Artıran Etkenler

Kaynak: Yazar tarafından düzenlenmiştir.
*Bu diyagram, ekolojik sanatın sadece sanat olmadığını.**Kültürel, toplumsal ve çevresel boyutlarda çok katmanlı bir anlam taşıdığını.***Her bir kutucuk, sanatın doğayla ve toplumla kurduğu bir ilişkiyi betimler

Ekolojik sorunlar**,** Sanayileşme, küresel ısınmaya bağlı iklim değişikliği ve bununla birlikte gelen büyük çevresel krizler, ekolojik sanatın çıkış noktasını oluşturur. Sanatçılar bu sorunları daha da belirgin hale getirerek toplumsal bilinç yaratmayı amaçlar. Eko sanatın başlangıç noktasını, küresel ölçekte derinleşen çevresel krizler

oluşturur. İklim değişikliği, ormansızlaşma, biyo-çeşitlilik kaybı ve doğal kaynakların tükenmesi gibi sorunlar sanatçılar için estetikten öte politik ve etik bir ifade alanı haline gelmiştir[46].

Doğayla Kopuş, sanayi devrimi ile başlayan köyden kente dönüşün bir sonucu olarak yoğun çalışma saatleri ve ekonomik kaygılar insanı mevsimsel döngülerden, doğanın akışından meydana gelen seslerden ve organik ilişkilerden uzaklaştırmıştır. Yapay ışıklar ve beton yüzeyler koymuştur. Toprağın kokusunu bilmeyen, gece yıldız gökyüzünü tanımayan nesiller, doğaya dair hafızasını kaybetmektedir. Bu da kültürel kopuşu beraberinde getirmektedir.

Murray Bookchin'in işaret ettiği gibi, ekolojik kriz aynı zamanda bir kültürel krizdir.[47] İnsan doğaya yabancılaştıkça, kendisine, geçmişine ve topluluğuna da yabancılaşır. Modern yaşam, insanı doğadan koparmış, betonla çevrelemiştir. Ekolojik sanat, bu kopuşa karşı bir duyusal ve kültürel tamir girişimidir.

Ekolojik sanat, yalnızca doğayı anlatmakla kalmamakta, aynı zamanda ona doğrudan müdahalede bulunmaktadır. Geri dönüşüm süreçlerinin, doğaya zarar vermeyen malzemelerin ve çevreyle uyumlu üretim biçimlerinin sanatla bütünleşmesi bu yaklaşımın temelini oluşturmaktadır. Toplumsal farkındalık bağlamında sanatçıların amacı, bireylerin doğa ile kurduğu ilişkiyi sorgulamak ve kolektif bir bilinç geliştirmektir. Kültürel onarım anlayışı çerçevesinde kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel yaşam biçimleri, doğa temelli semboller ve Hayat Ağacı motifi gibi kültürel ögeler sanat yoluyla yeniden yorumlanmaktadır. Sanatın dili aracılığıyla doğanın hassas dengeleri, ekolojik bozulma ve canlı türlerinin yok oluşu gibi temalar görünür hale gelmektedir. Bu farkındalık, izleyicide derin bir duygusal temas ve çevresel bilinç oluşumunu beraberinde getirmektedir.

Sonuç olarak, ekolojik sanat uygulamalarının ve kültürel sembollerin çağdaş sanata entegre edilmesi hem bireysel hem de toplumsal düzeyde yeni bir farkındalık ve sorumluluk alanı oluşturmaktadır. Sanat yoluyla geliştirilen bu bilinç, yalnızca doğanın

---

[46] Félix Guattari, **Üç Ekoloji**, (çev.), Işık Ergüden, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2016 s. 68
[47]Bookchin, Murray., **The Ecology of Freedom: The Emergence and Dissolution of Hierarchy.,** California: AK Press, (2005), s. 26-68.

korunmasına değil, aynı zamanda kültürel değerlerin sürdürülebilirliğine de katkı sağlamaktadır. Böylece sanat, salt bir anlatı ya da estetik nesne olmanın ötesine geçerek, çevresel ve toplumsal dönüşümün etkin bir aracı haline gelmektedir. Bu yaklaşım, geleceğe yönelik daha duyarlı ve bütüncül bir yaşam biçiminin gelişmesine zemin hazırlamaktadır.

Sanat yoluyla dönüşüm, ekolojik sanatın en temel amaçlarından birini oluşturmaktadır. Ekolojik sanat, yalnızca çevresel sorunları görünür kılmakla kalmamakta; aynı zamanda birey ve toplum düzeyinde davranışsal ve kültürel bir dönüşüm yaratmayı hedeflemektedir. Bu yaklaşım, izleyiciyle doğrudan temas kurarak onu değişime davet etmektedir. Bu yönüyle sanat, yaşam pratiklerini yeniden düşünmeye ve bireyin doğayla daha etik, duyarlı bir bağ kurmasına aracılık etmektedir.

Akdere ve Atlı'nın çalışmasında da belirtildiği üzere;

> *Sanatın çevresel davranışları bireysel düzeyde ve bireylerin birikmiş eylemleri aracılığıyla toplumsal düzeyde şekillendirme bağlamda, ekolojik sanat uygulamaları yalnızca bir sanat hareketi değil; aynı zamanda sürdürülebilirlik politikalarının kültürel taşıyıcısı konumundadır4.*[48]

Ekolojik sanat kendisine ulvi bir görev vermekle kalmayıp kültürel taşıyıcı konumunda olduğunu da vurgulamaktadır.

1.3.6. Kültürel Miras Bağlamında Göstergebilimsel Yaklaşım

Kültürel mirasın sürdürülebilirliği somut varlıkların korunmasıyla birlikte, aynı zamanda bu varlıkların taşıdığı göstergesel değerlerin de doğru okunmasıyla mümkündür. Gösterge-bilim, kültürel üretimlerin biçimsel görünüşünü ve arkasındaki anlam katmanlarını çözümlemeyi mümkün kılar.[49] Hayat Ağacı motifi bu bağlamda, kök, gövde ve dal düzeniyle bir yandan yaşam, ölüm ve yeniden doğuşu simgelerken; öte yandan toplumun doğa ve hafıza ile kurduğu ilişkiyi görselleştiren bir göstergedir.

[48] Belkıs Akdere ve İbrahim Atlı, "Sürdürülebilir Sanat Bağlamında Ekolojik Sanat", **YEBD**, Sayı 3, (2023), s. 183.
[49] Umberto Eco, **Göstergebilim ve Sanat,** Can Yayınları, İstanbul, 2016. s. 36-40.

Bu yapı içinde ‘gösteren’ motifin biçimsel formları iken, ‘gösterilen’ kültürel anlam ve sembolik katmanlardır. Geleneksel sanatlarda bu bağ korunarak motif hem estetik hem de kültürel süreklilik sağlayan bir unsur olmuştur.[50]

Dijital çağda ise durum farklılaşmaktadır. Dijital ikon kolaj yöntemleri, motifin biçimsel bütünlüğünü korurken, onu bağlamından koparak daha çok yüzeysel bir görsele dönüştürmektedir. Bu noktada Baudrillard’ın işaret ettiği üzere, imgenin simgesel derinliği zayıflamakta, geriye yalnızca çoğaltılabilir bir biçim kalmaktadır.[51] Buna karşın geleneksel çizgi tasarımları, gösteren–gösterilen arasındaki bağı diri tutarak motifin anlam katmanlarını sürdürülebilir kılmaktadır.[52]

Şekil 5: Araştırmada Hedeflenen Semiyotik Analiz
Kaynak: Yazar tarafından düzenlenmiştir.

Şekil 5’te dijital posterler ile çizgisel tasarımların semiyotik açıdan nasıl konumlandırıldığı ve çalışmada hedeflenen yönelimler gösterilmektedir. Dijital posterler, biçimsel düzeyde göstereni korusa da gösterilenin yüzeyselleşmesi nedeniyle bağlamdan kopma ve Simülakr riski taşımaktadır. Bu durum araştırmada sorun alanı olarak belirlenmiş, buna karşılık çizgisel tasarımlar aracılığıyla gösteren–gösterilen bağının korunması hedeflenmiştir. Böylece kültürel bellek canlı tutulmakta, motif çağdaş bağlamda yeniden üretilebilmekte ve kültürel sürdürülebilirliğe katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

[50] Roland Barthes, **Göstergebilimsel Serüven**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2017, s. 60.
[51] Jean Baudrillard, **Simülakrlar ve Simülasyon**, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2016, s. 78
[52] Erwin Panofsky, **İkonoloji Araştırmaları**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2012. s. 12

1.3.7. Kültürel Miras Bağlamında Simülakr ve Simgenin Dönüşümü

Kültürel miras, yalnızca geçmişten aktarılan maddi eserler değil, aynı zamanda kolektif hafızayı canlı tutan simgesel göstergeler aracılığıyla varlığını sürdürmektedir. Bu noktada Roland Barthes'in göstergebilimsel yaklaşımı, kültürel simgelerin yalnızca görsel biçimden ibaret olmadığını; her birinin anlam katmanları, tarihsel bağlamı ve toplumsal işlevleriyle kavranması gerektiğini ortaya koymaktadır.[53] Barthes'e göre gösteren ve gösterilen arasındaki bağ, simgenin kültürel işlevini belirleyen en temel ilişkidir. Bu bağ zayıfladığında, simge yalnızca yüzeysel bir biçim olarak kalır ve kültürel aktarım işlevini kaybeder.[54]

Jean Baudrillard'ın simülakr kavramı ise modern ve dijital çağın en önemli problem alanını işaret etmektedir. Simülakr, gerçeğin yerini alan, fakat kendi başına da bir gerçeklik gibi işleyen kopyaların çoğalması anlamına gelir.[55] Dijital üretimlerde motifler, özellikle Hayat Ağacı gibi köklü kültürel simgeler, bağlamlarından koparılarak sonsuz sayıda yeniden üretilmekte ve bu süreçte gösterilen giderek silikleşmektedir.[56] Ortaya çıkan ürünler, kültürel hafızayı canlı tutmaktan çok, dekoratif bir tüketim nesnesine dönüşmektedir.

Hayat Ağacı motifi bu açıdan kritik bir örnektir. Geleneksel dokuma, halı ve kilimlerde stilize edilerek aktarılan bu motif, kök–gövde–dal düzeniyle geçmiş, şimdi ve geleceği sembolik biçimde bütünler.[57] Göstergebilimsel açıdan bu bütünlük, gösteren ile gösterilenin sıkı bağında ortaya çıkar. Ancak dijital çağda aynı motifin farklı programlar aracılığıyla yüzeysel çoğaltılması, Barthes'in tanımladığı anlam katmanlarını parçalamakta; Baudrillard'ın ifade ettiği şekilde Simülakr'a dönüşmektedir.[58]

Bu bağlamda kültürel miras açısından temel problem, simgenin biçimsel olarak korunmasına karşın anlamsal derinliğinin giderek erozyona uğramasıdır. Çalışmada hem dijital posterler hem de çizgisel stilizasyon tekniği ile yapılan özgün tasarımlar, bu dönüşümün hangi noktalarda gerçekleştiğini ve hangi yöntemlerle aşılabileceğini ortaya

[53] Barthes, *Göstergebilimsel Serüven*, s. 47-51.
[54] Barthes, *Mytolojiler,* s. 118.
[55] Baudrillard, *simülakrlar ve simülasyon*, s. 11.
[56] Jean Baudrillard, **Tüketim Toplumu**, çev. Hazal Deliceçaylı – Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
[57] Emel Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2001, s. 97.
[58] Jean Baudrillard, **Sanat Komplosu**, çev. Elçin Gen, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s. 54.

koymayı hedeflemektedir. Böylece Hayat Ağacı motifi, yalnızca bir süsleme ögesi değil, kültürel kimlik ve hafıza taşıyıcısı olarak çağdaş tasarım dünyasında yeniden yorumlanabilmektedir.[59] Bu yeniden yorumlama, geçmiş ile bugün arasında bir köprü kuran anlatımsal bir zemin oluşturmaktadır. Motifin sembolik gücü, dijital çağın estetik ve görsel araçları aracılığıyla yeniden görünür hale gelmektedir.

Hayat Ağacı motifi, geçmişten günümüze taşıdığı sembolik ve kültürel katmanlarıyla yalnızca bir görsel öge değil, kolektif bilincin sürekliliğini sağlayan bir hafıza alanıdır. Dijital çağın sunduğu çoğaltma ve hız imkanları, bu motifi kimi zaman yüzeysel bir estetiğe indirgerken; gelenekselden beslenen çizgisel ve stilize üretimler, onun köklü anlamlarını koruyarak yeni bağlamlarda var olmasına zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle kültürel mirasın sürdürülebilirliği, yalnızca motifin biçimsel aktarımıyla değil, aynı zamanda taşıdığı simgesel ve düşünsel derinliğin gelecek kuşaklara aktarılmasıyla mümkün olacaktır.

1.3.8. Araştırmanın Sınırlılığı

Bu araştırma, kapsamı gereği bazı sınırlılıklar içermektedir. Öncelikle, inceleme yalnızca Hayat Ağacı motifine odaklanmış, diğer geleneksel Türk motifleri karşılaştırmalı bağlamda kompozisyonun bütünlüğü açısından yan motifler olarak referans düzeyinde ele alınmıştır. Dolasıyla elde edilen bulgular, motifin kültürel sürdürülebilirlik açısından taşıdığı özel anlamı ortaya koymakta; ancak tüm motiflere genellenebilir nitelikte değildir.

Çalışma, görsel üretim ve analiz temelli olarak kurgulandığından, saha araştırması, etnografik gözlem ve sözlü kültür çalışmaları kapsam dışında bırakılmıştır. Ayrıca nicel veri toplama yöntemleri, istatistiksel analizler ve sosyolojik alan araştırmaları yapılmamış; bulgular yalnızca ikonografik ve semiyotik çözümlemeler üzerinden sınırlandırılmıştır. Dijital posterler ve çizgisel tasarımlar, araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Ancak bu örnekler, tüm dijital üretim ve geleneksel tasarım pratiklerini kapsayıcı değil; seçilmiş temsili örneklerdir. Bu nedenle çalışmanın

[59] Nurhan Atasoy, **Türklerde Motif ve Anlam**, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, s. 211.

sonuçları, daha çok kültürel sürdürülebilirlik ve anlamın ontolojik aktarımı bağlamında motifin dönüşümünü görünür kılmaya yöneliktir.

1.4. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma, kültürel mirasın sürdürülebilirliği bağlamında Hayat Ağacı motifinin dijital çağdaki dönüşümünü incelemek amacıyla nitel araştırma modeline dayalı, karşılaştırmalı ve tasarım temelli bir yöntem benimsemiştir. Bu kapsamlı yaklaşım, dijital pratiklerin kültürel sembolleri yüzeyselleştirme riskini somut verilerle ortaya koyarken; geleneksel yöntemler aracılığıyla sürdürülebilir aktarımın hangi koşullarda sağlanabileceğini göstermeyi hedeflemektedir. Panofsky'nin ikonografik çözümleme modeli ile Barthes'in göstergebilimsel yaklaşımı, biçim–anlam kopuşunu sistematik biçimde incelemeye imkan tanımaktadır.

Sürdürülebilirlik gibi soyut kavramların kültürel miras yoluyla yeniden inşasında, özellikle görsel semboller üzerinden yürütülen analizler nitel[60] araştırma yöntemi açısından özel bir önem taşımaktadır. Bu araştırma nitel araştırma yaklaşımı temelinde yürütülmüştür. Çalışmanın ilk aşamasında Hayat Ağacı motifinin geleneksel örnekleri arşiv taraması, literatür araştırması yoluyla belgelenmiştir. Ardından motif iki farklı üretim yöntemiyle yeniden yorumlanmıştır. Birinci grupta ikonların dijital kolaj teknikleri kullanılarak beş adet poster illüstrasyonu hazırlanmış, ikinci grupta ise gelenekselden esinlenerek stilize edilmiş özgün tasarımlar oluşturulmuştur. Üretim sürecinde motifin biçimsel, sembolik ve bağlamsal özelliklerinin hangi unsurlarının korunduğu ve hangilerinin dönüştüğü kayıt altına alınmıştır. Elde edilen tüm görseller ikonografik çözümleme yöntemiyle incelenmiş, bu çözümlemede motifin tanımı, kökeni, yapısı, kurgusu ve anlam katmanları sistematik olarak değerlendirilmiştir. Dijital kolaj posterleri ile stilize edilmiş geleneksel tasarımlar arasındaki biçimsel süreklilik, anlamsal bütünlük ve kültürel hafıza aktarımı açısından farklar ortaya çıkarılmıştır. Bulgular kültürel sürdürülebilirlik kuramı ve görsel kültür teorileri çerçevesinde yorumlanmış, araştırma betimsel analiz ve görsel yorumlama tekniklerinin birleşimiyle tamamlanarak hem sanatsal hem de kuramsal bağlamda değerlendirilmiştir.

---

[60] Yıldırım, Ali ve Şimşek, **Hasan. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021, s. 4

Tablo 9

Araştırmanın Veri Toplama ve Analiz Süreci

Yöntem Aşaması	İçerik	Kullanılan Araç ve Yaklaşımlar	Beklenen Çıktı
Teorik Çerçeve Analizi	Kültürel miras, sürdürülebilirlik, göstergebilim ve ikonografi kavramlarına ilişkin literatür taraması yapılmıştır.	Panofsky'nin üç katmanlı ikonografisi (biçim–anlam–bağlam); Barthes'in göstergebilimsel (gösteren–gösterilen–mitos).	Kavramsal altyapı, kuramsal çözümleme modeli
Görsel Belge İncelemesi	Geleneksel örnekler (halı, kilim) ile dijital çağdaki temsiller (dijital posterler, AI imgeleri) karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.	İkonografik ve semiyotik analiz	Karşılaştırmalı görsel veri seti
Pratik Tasarım Üretimi	Motif iki üretim grubu üzerinden incelenmiştir: dijital posterler ve çizgisel kompozisyonlar.	Dijital Grup: kolaj yöntemi, hazır ikon kullanımı.Geleneksel Grup: geometrik soyutlama, ritmik tekrar, vektör	İki farklı üretim seti
Karşılaştırmalı Analiz	Dijital ve geleneksel gruplar arasında biçim, anlam, bağlam ve göstergebilimsel yapı açısından değerlendirme yapılmıştır.	İkonografik çözümleme Semiyotik analiz	Mukayeseli analiz raporu

Kaynak: Yazar tarafından düzenlenmiştir.

*Panofsky'nin üç aşamalı ikonografik analiz yöntemi, sanat eserlerinin anlam katmanlarını betimsel (doğal konu , temsili, geleneksel konu ve içeriksel-özsel anlam) düzeylerde çözümlemeyi amaçlar.**Barthes'in gösterge-bilimsel çözümleme modeli ise, kültürel imgelerin gösteren-gösterilen ilişkisini ve mitos boyutunu irdeleyerek, güncel temsillerin toplumsal bağlamdaki anlam üretim süreçlerini anlamaya olanak tanır.***Karşılaştırmalı analiz sürecinde, her iki üretim grubundaki motif temsillerinin biçimsel dönüşümü kadar, anlamsal kayma ve bağlamsal farklılaşma dinamikleri de değerlendirmeye alınmıştır.

Tablo 9'da araştırmanın yöntemsel çerçevesi aşamalı biçimde özetlenmiştir. Araştırmada ilk olarak kültürel miras, sürdürülebilirlik, göstergebilimsel ve ikonografi kavramlarına ilişkin literatür taraması yapılmış; Panofsky'nin üç katmanlı ikonografik çözümleme modeli (biçim–anlam–bağlam) ve Barthes'ın göstergebilimsel yaklaşımı (gösteren–gösterilen–mitos) kuramsal temel olarak benimsenmiştir.[61] Bu kuramsal altyapı, Hayat Ağacı motifinin yalnızca biçimsel değil, aynı zamanda anlam ve bağlam düzeyinde değerlendirilmesine imkan sağlamaktadır.

[61] Erwin Panofsky, **Studies in Iconology: Humanistic Themes in the Art of the Renaissance**, Oxford University Press, New York 1939. s. 26-32.

Bu çalışmada geliştirilen dijital posterler, araştırmacının özgün kavramsal yönlendirmeleri doğrultusunda, dijital çağdaş tasarım pratikleri ve kolaj teknikleriyle oluşturulmuştur. Dijital tekniklerin katkısı, biçimsel varyasyon üretimi ile sınırlı kalmış; seçilen imgelerin bağlamsal değerlendirmesi, görsel dil çözümlemeleri ve tematik kurgusu doğrudan araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Böylelikle, geleneksel bir motifin (Hayat Ağacı) çağdaş görsel teknolojilerle ve güncel tasarım anlayışıyla yeniden yorumlanması, sürdürülebilir kültürel temsil anlayışıyla bir araya getirilmiştir.

Bu nedenle yöntemsel yaklaşım, yalnızca veri toplama ve analiz teknikleriyle sınırlı kalmaz, aynı zamanda araştırmanın felsefi arka planını da kapsamaktadır. Bu çalışma, sanat temelli araştırmaların (art-based research) doğasından yararlanarak, görsel üretimle düşünsel çözümlemeyi bir araya getirmektedir[62].

[62] Shaun McNiff, **Art-Based Research**, Jessica Kingsley Publishers, London, 2008. s. 78.

2. KÜLTÜREL MİRAS BAĞLAMINDA HAYAT AĞACI

İnsanlık, bugünkü uygarlık düzeyine ulaşabilmek için tarih boyunca doğayla sürekli bir ilişki kurmakta ve temel ihtiyaçlarının ötesine geçmektedir. Bu süreçte simgeler ve gelenekler, sanatın özüne yansımakta ve kültürel ifade biçimlerinin temelini oluşturmaktadır. Bu yansımaların en güçlü örneklerinden biri, evrensel bir sembol niteliği taşıyan Hayat Ağacı motifidir. Pek çok uygarlıkta yer aldığı gibi, Geleneksel Türk sanatında da merkezi bir konuma sahip olan bu motif, yaşamın sürekliliğini, doğayla kurulan bağı ve yaşam döngüsünün doğum-ölüm arasındaki döngüsel doğasını simgelemektedir. Hayat Ağacı; kökleriyle geçmişe, gövdesiyle bugüne ve dallarıyla geleceğe uzanan çok katmanlı bir anlam evreni sunmaktadır.

Hayat Ağacı motifi, farklı kültürlerde yaşamın, ölümsüzlüğün ve evrenin düzeninin simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk kültüründe ise bu motif, özellikle hayatın sürekliliği ve doğa ile kurulan ilişki açısından ön plana çıkmaktadır. Anadolu Selçuklu döneminde mimari süslemelerde sıkça karşılaşılan Hayat Ağacı motifi, Orta Asya'daki Şamanist inançlarda yer ile gök arasındaki kutsal bağı temsil eden mitolojik bir unsur olarak kök salmıştır. Zaman içinde farklı Türk devletlerinde çeşitli anlamlara evrilerek bugüne ulaşmıştır. Bu yönüyle Hayat Ağacı, yalnızca bir süsleme unsuru değil, aynı zamanda kolektif bilincin, toplumsal hafızanın ve kimliğin bir yansıması olarak varlığını sürdürmektedir.

Farklı coğrafyalarda ve dönemlerde biçimsel özellikleri değişse de motifin özünde barındırdığı yaşam, koruma, yenilenme ve yeniden doğuş kavramları her dönemde güncelliğini korumaktadır. Günümüzde ise gelenekselden dijitale uzanan sanat pratiklerinde Hayat Ağacı motifi; geçmiş ile gelecek, insan ile doğa, somut ile soyut arasında köprü kuran çok katmanlı ve dinamik bir kültürel simge olarak yeniden yorumlanmaktadır. Bu süreç, motifin yalnızca estetik bir unsur olmanın ötesine geçerek kültürel sürekliliğin ve toplumsal dayanışmanın bir sembolü hâline gelmesini sağlamaktadır.

Kültürel mirasın bu kadim sembolü, dijital sanatın olanaklarıyla buluştuğunda ise yeni bir anlam katmanı kazanmaktadır. Geleneksel formları birebir yeniden üretmek

yerine; dijital manipülasyon, soyutlama ve etkileşimli görsel yaklaşımlar aracılığıyla izleyiciyle buluşan Hayat Ağacı motifi, artık yalnızca geçmişin bir yansıması değil, aynı zamanda geleceğin sürdürülebilir ve ekolojik değerlerine ışık tutan bir kültürel unsur hâline gelmektedir.

Bu dönüşüm, motifin evrensel dilini güçlendirirken, onu küresel ekolojik sorunlar ve kültürel diyalog bağlamında yeniden konumlandırmaktadır.İnsanla kainatı, görünürle gizemi birbirine dokuyan bu kutsal sembol, çağlar boyunca ruhumuzda yeşermeye devam edecek bir tohum niteliğindedir.

Şekil 6: Divriği Ulu Camii, 13. yy, Sivas
Kaynak: Turgut Cansever, Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, (1981) s. 45.

Örneğin, Divriği Ulu Cami'nin kuzey tarafında hayatın sürekliliği ve evrenin düzeniyle ilişkilendirilerek kullanılmaktadır. Motifin kökleri geçmişi, gövdesi bugünü ve dalları geleceği temsil ederken, doğayla kurulan uyumlu ilişkiyi ve yaşamın döngüselliğini vurgulanmaktadır.

2.1. Hayat Ağacının Tarihçesi

İnsanlığın doğayla kurduğu ilk anlam ilişkilerinden biri, semboller aracılığıyla evreni anlamlandırma çabası olmuştur. Bu çabanın en kadim ve evrensel karşılıklarından biri olan Hayat Ağacı motifi, farklı coğrafyalarda ve kültürlerde yaşam, ölüm, yeniden doğuş ve süreklilik gibi kavramlarla ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle Hayat Ağacı, insanlık tarihinin hem derin hem de kolektif hafızasında yer bulmakta ve evrensel bir simge olarak varlığını sürdürmektedir. Sanayi Devrimi ve modernizmin beraberinde getirdiği kopuşlara rağmen Hayat Ağacı motifinin anlam dünyası canlı kalmış; 20. yüzyıl sanatçıları tarafından bireysel ifade biçimleri ve kültürel aidiyet arayışlarının bir parçası olarak yeniden yorumlanmıştır. Günümüzde ise dijital sanat, sosyal medya ve sürdürülebilir tasarım bağlamında, eko-sanat ve dijital kültürel miras projeleri içinde kendine yer bulmaktadır. Bu bağlam, motifin yalnızca geçmişle bağ kurmasını değil; aynı zamanda ekolojik farkındalık, kültürel çeşitlilik ve küresel dayanışma gibi güncel temalarla da ilişkilendirilmesini sağlamaktadır.

Bu çalışma, Hayat Ağacı motifinin tarihsel süreklilik ve dönüşümünü, kültürel bellek aktarımı ve sürdürülebilirlik bağlamında ele almaktadır. Geleneksel formların dijital çağda nasıl anlam değiştirdiği, hangi yöntemlerle özünü koruyabildiği veya yitirdiği, bu tarihsel perspektif üzerinden karşılaştırmalı biçimde incelenecektir. Sonuç olarak, Hayat Ağacı yalnızca geçmişin sessiz bir tanığı değil; kültürel kimliğin, ekolojik dengenin ve estetik ifadenin canlı ve sürekli evrilen bir simgesi olarak varlığını sürdürmektedir. Hayat Ağacı motifinin bu evrensel ve zamansız niteliği, onu disiplinler arası bir araştırma nesnesi hâline getirmektedir. Antropolojik çalışmalar, motifin farklı toplumlarda benzer işlevler üstlenmesini insanlığın ortak bilinçaltının bir yansıması olarak yorumlarken; sanat tarihçileri, bu motifin görsel dilinin kuşaklar boyunca nasıl aktarıldığını ve dönüştüğünü incelemektedir. Bu açıdan motif, yalnızca sanatsal bir unsur olmanın ötesinde, kültürler arası diyaloğu mümkün kılan ve insanlığın ortak

hikayesine ışık tutan bir köprü işlevi görmektedir. Özellikle dijitalleşme çağında, bu kadim motifin yeni medya ortamlarında kazandığı boyut, onu hem bir kültürel miras taşıyıcısı hem de çağdaş sanatsal ifadenin dinamik bir bileşeni konumuna yükseltmektedir.

Şekil 7: Prehistorik Dönemde Bir Hayat Ağacı Motifi
Kaynak: Dilek Yılmaz. 'Protohistorik Dönemde Anadolu'da Hayat Ağacı Motifi'. Sanatın Yolculuğu, 2017. s. 48
*Tarih öncesi döneme ait bir Hayat Ağacı betimlemesi.**Dallardaki kuş figürleri ruhsal geçişleri betimlerken, göksel bağlantılara vurgu yapmaktadır.***Bütünüyle irdelendiğinde doğayla kurulan derin ilişkileri katmanlarıyla yorumlayarak sembolize eder.

Bu figürdeki betimleme, Hayat Ağacı'nın sadece görsel bir öge değil, aynı zamanda doğa-insan-evren üçlemesinin simgesel bir taşıyıcısı olduğunu gösterir. Figürdeki simetri, kutsallık ve doğaya duyulan saygıyı aktarırken; izleyiciye sadece tarihi değil, aynı zamanda felsefi bir çağrışım sunmaktadır. Bu tür motifler, Anadolu'nun eski inanç sistemlerinde doğa ile birleşik ve de bütünleşik bir yaşam anlayışının varlığına işaret etmektedir.[63]

Bu figür, Prehistorik Anadolu sanatında Hayat Ağacı motifinin erken dönem tasvirlerinden biridir. Merkezdeki ağaç formu yaşamın köklerini simgelerken, Hayat Ağacı motifi insanlık tarihinin en eski sembollerinden biri olarak farklı kültürlerde yaşamı, ölümsüzlüğü ve evrenin düzenini ifade etmiştir. Sümer mitolojisinde "kutsal ağaç" olarak yer alan bu motif, yaratılış efsanelerinde yaşamı ve bereketi temsil eden bir bitki biçiminde betimlenmiştir.[64] Sümer mitolojisinde önemli bir figür olan Etana, çocuk sahibi olabilmek amacıyla bu bitkiyi aramış, hedefine ulaşmış; ancak başarısının meyvesini göremeden yüksekten düşerek yaşamını yitirmiştir.[65]

2.1.1. Hayat Ağacının Türk Mitolojisindeki Yeri

Türk mitolojisinde ise Hayat Ağacı, gökle yer arasındaki bağlantıyı kuran bir sembol olarak kabul edilir ve kutsal sayılır[66]. Uygurların türeyiş destanında Tanrı dokuz dalı olan bir ağaç yaratır ve bu dalların her birinden bir soyun türemesini buyruk verir. İslamiyet'in kabulüyle birlikte Hayat Ağacı motifi, Türk sanatında özellikle mimari süslemelerde, halı ve kilim dokumalarında, çini ve seramiklerde yaygın olarak kullanılmıştır. Anadolu Selçuklu döneminde, mimari süslemelerde Hayat Ağacı motifine sıkça rastlanır

Tarihsel süreç içerisinde bu motif, farklı inanç sistemleriyle tanışan Türk toplumlarında anlam kaybetmek yerine anlam katmanları kazanmıştır. İslamiyet'in kabulüyle birlikte Hayat Ağacı, yine uzaysal yani yer ile gök arasındaki bir bağlantı durumunu korumaya çalışmıştır. Tasavvuf geleneğinde varlık düzenini açıklayan bir

[63] Yılmaz, Dilek, "Prehistorik Dönemde Anadolu'da Hayat Ağacı Motifi. **Sanatın Yolculuğu**", 2017. s. 48
[64] Samuel Noah Kramer, **Tarih Sümer'de Başlar, Kabalcı** Yayınları, İstanbul, 2001, s. 89.
[65] Aydın Çetin, "Türk Mitolojisinde Ağaç Kültü ve Hayat Ağacı Motifi", **Traktüs Kültür Dergisi**, Sayı: 4, (Ekim 2022)
[66] Koza Kurt Kartay, "Türk Kültüründe Hayat Ağacı, Bir Motif Olarak Çini ve Seramiklerde Kullanımı", **Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi**, Cilt 8, Sayı 2, 2023, s. 129–143

metafora dönüşmüştür. Özellikle Selçuklu mimarisinde taş kapılarda, mihraplarda ve medrese süslemelerinde bu motife sıkça rastlarız. Çini sanatında, halı ve kilimlerde ise motifin dalları daha da çoğalır; hayatın döngüselliği, doğanın sonsuzluğu ve kaderin ilahi çizgisi bu dalların kıvrımında saklanır.

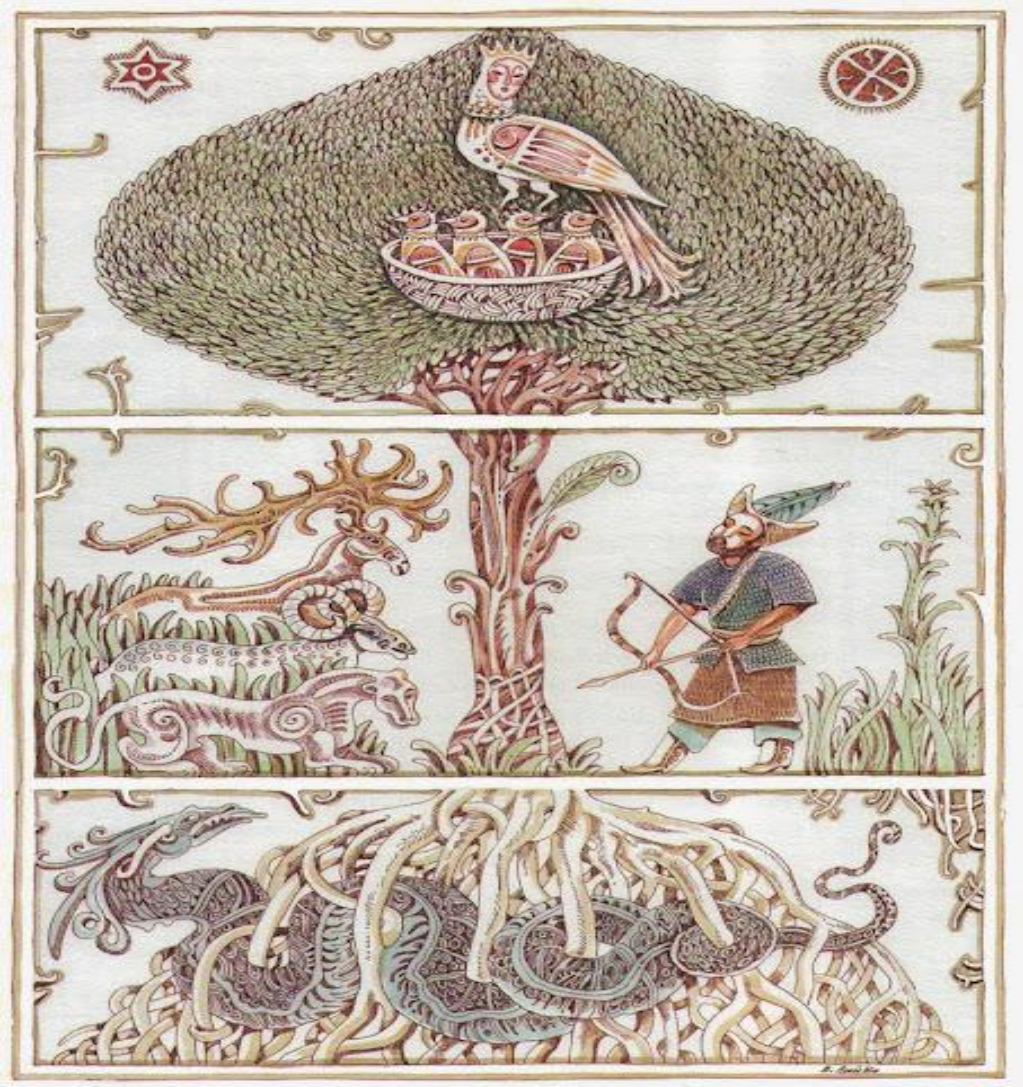
Hayat Ağacı, aslında Türklerin zamana nasıl baktığını da anlatır. Çünkü bu millet, geçmişle geleceği bugün de buluşturmayı bilmiştir. Atasının izini taşta saklayan, torununun duasını yünle dokuyan bu kültür, ağacı sadece toprağa değil, hafızaya da dikmiştir. Bugün günümüzdeki bir kilim motifinde, bir cami kapısında ya da bir ninninin ezgisinde karşımıza çıkan Hayat Ağacı, sadece bir süsleme değil; bir aidiyet ifadesi, bir direniş biçimi ve bir hatırlama biçimidir. Bu tür sanatsal temsiller, eski sembollerin çağdaş bir bağlamda yeniden üretilebildiğini ve kültürel motiflerin zamana direnen bir hafızaya sahip olduğunu gösterir. Motif, sadece geçmişe ait değil; bugünün estetik dünyasında da nefes almaya devam etmektedir.[67]

Motif, bugün de sürdürülebilirlik düşüncesi bağlamında yeniden yorumlanabilecek ekolojik bir sembol olarak varlığını korumaktadır. Gök Tengri inancında kutsal kabul edilen bu yapı, Türk kozmolojisinin temelinde yer alır ve genellikle evren tasarımı ile insan kaderi arasında bağ kurar[68].Göktürk ve Uygur dönemlerinden başlayarak Selçuklu ve Osmanlı dönemine kadar Hayat Ağacı motifi, saray sanatları, halı desenleri, çini süslemeleri, kitabeler ve özellikle taç kapı bezemelerinde sıklıkla kullanılmıştır[69]

Bu bölümde, Türk kültüründe Hayat Ağacı'nın ne ifade ettiğine, nerelerde nasıl karşımıza çıktığına, zamanla hangi anlam üzerine ve de katmanlarına büründüğüne odaklanacağız. Bu inceleme, motifin yalnızca estetik bir unsur değil, aynı zamanda inanç ve düşünce dünyasının yansıması olduğunu gösterecektir. Geleneksel Türk sanatında mimari bezemelerden halı ve kilimlere, mezar taşlarından minyatürlere kadar geniş bir alanda izine rastlanacaktır. Her bir kullanım alanı, motifin farklı bir anlam katmanını görünür kılmaktadır.

---

[67] Anıl Alarçin, Türk Mitolojisinde Hayat Ağacı ve Sembolizmi, **IKARUS Lab**,
[68] Roux, 'Türklerin ve Moğolların Eski Dini', **Kabalcı Yayınları**, İstanbul, 2007, s. 211.
[69] Gönül Öney, **Selçuklu Sanatında Figürlü Kompozisyonlar**, İş Bankası Yayınları, Ankara, 2007, s. 123.

Şekil 8: Şamanizm ve Türk Kültüründe Hayat Ağacı Tasviri
Kaynak: Bilgi Ocakta, Kam davulu, https://bilgiocakta.com/uploads/ekitaplar/14.pdf, Erişim: 09.09.2025.

Bu görsel, Altay ve Orta Asya coğrafyasındaki şamanik kozmoloji anlayışına dayanan Hayat Ağacı tasvirinin sembolik bir örneğidir. Şaman inancında, evren üç katmandan oluşur: gökyüzü, yeryüzü ve yeraltı. Görseldeki ağacın en üst kısmı, gökyüzünü yani Tanrı Ülgen'in mekanı olarak kabul edilen ruhlar alemini temsil eder. Ağacın gövdesi, insanların yaşadığı yeryüzünü; derinlere doğru inen kökler ise karanlık ruhların ve öte alemini bulunduğu yeraltını simgeler. Bu üçlü yapı, Türk mitolojik sisteminde evreni nasıl algılandığını ve kutsal ağacın bu sistemde nasıl merkezi bir rol üstlendiğini açık biçimde ortaya koyar. Görselde ayrıca güneş, ay ve yıldız gibi kozmik ögelere de yer verilmiştir. Bunlar, şamanların ritüel yolculuklarında yönlerini tayin ettikleri göksel rehberler olarak görülür. Ağacın çevresinde bulunan hayvan figürleri ise,

şamanların trans halindeyken karşılaştıkları koruyucu ruhları ve yol gösterici varlıkları simgeler. Bu tasvir, Hayat Ağacı'nın sadece mitolojik bir anlatı değil; aynı zamanda ritüel pratiğin ve ruhsal deneyimin merkezinde yer alan dinamik bir sembol olduğunu da gösterir.[70]

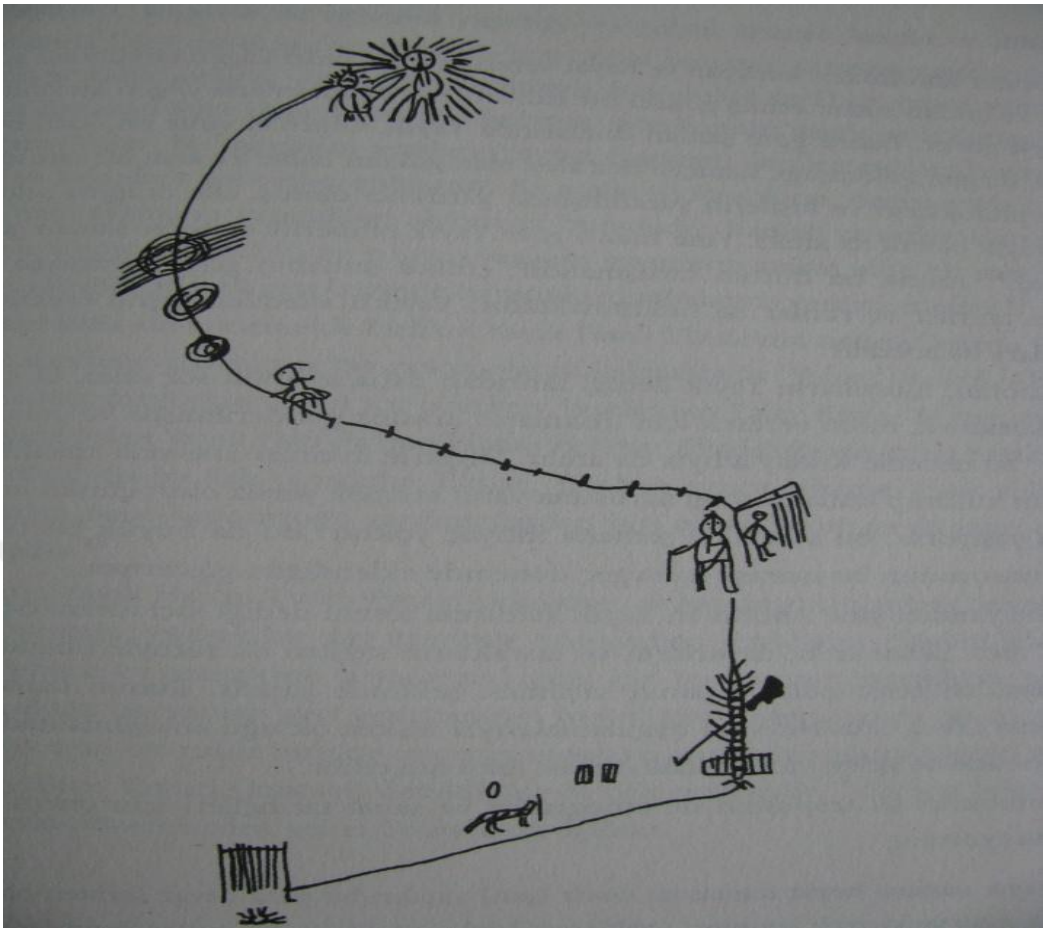
2.1.2. Göktürkler'de Hayat Ağacı

Hayat Ağacı, Göktürk döneminde doğrudan ikonografik olarak işlenmese de inanç sistemi, mitolojik anlatılar ve destanlarda dolaylı yoldan kendini güçlü biçimde hissettirmiştir. Orta Asya bozkırlarında yaşayan Göktürk toplumu, doğayı kutsal gören bir dünya görüşüne sahipti. Onlara göre yeryüzü, gökyüzü ve yeraltı alemi birbiriyle bağlantılıydı ve bu bağ kutsal bir ağaç üzerinden sağlanıyordu.[71] Bu anlayış, özellikle Altay mitolojisinde yer alan dokuz dallı ağaç sembolü ile karşımıza çıkar, bu ağaçtan dokuz boyun türediği anlatılır. Bu, Oğuz Kağan Destanı'nda da yer bulur: Tanrı'nın gönderdiği ışık ve ağaç motifi üzerinden türeyen soy, kutsallığın ve doğaya bağlılığın açık göstergesidir.[72]

Göktürk Yazıtları, bu kozmik yapıdan dolaylı da olsa izler taşır. 'Üze kök Tengri asra yağız yer kılındukta' (Yukarıda gök, aşağıda yer yaratıldığında) ifadesi, evrenin çift katmanlı yapısına ve Tanrı merkezli düzenine atıfta bulunur.[73] Bu ifadeler, Hayat Ağacı'nın görsel olarak değil ama kavramsal olarak toplumun zihninde canlı tutulduğunu göstermektedir. Ayrıca Göktürk dönemine ait kaya resimlerinde ve diğer görsellerinde resmedilmiş ağaç sembolleri görülmekte, bu da motifin kültürel bakımdan sürdürülebilir olduğunu göstermektedir. Hayat Ağacı bu çağda, bir soy ağacı, bir yol gösterici ve aynı zamanda kutsal bir merkez olarak yaşatılmıştır.[74] Ayrıca, gök ile yer arasındaki aracılığı da simgeler.Hayat ağacı bu bağlamda hem kutsal merkez (axis mundi) hem de kağan soyunun meşruiyetini temsil eden bir metafor olarak işlev görür[75].

---

[70] Fatma Nur Altuntaş, Sanat Tarihi Açısından Türk Mitolojisinde Hayat Ağacı Motifi, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**, 2020, s. 55–69.
[71] Ögel, s. 147.
[72] Ayşe Akbulut, Eski Türk Mitolojisinde Kozmik Düzen ve Ağaç İmgeleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi, 2021**, s. 47–53.
[73] Ahmet Taşağıl, **Göktürkler**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2017, s. 112
[74] Mahmut Kaya, "Türklerde Kozmos Tasarımı ve Hayat Ağacı Motifi", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 46, 2019, s. 70.
75 Roux, s. 199.

Şekil 9 : Altaylı Şamanın Tanrıya Ulaşmak İçin İzlediği Yol
Kaynak: Özgür Gönen, (t.y), Türklerde Ağaca Yüklenen Anlamlar, Hayat Ağacı ve Bunların Sanata Yansımaları, **Atlas International Refereed Journal on Social Sciences**, Cilt: 6, Sayı: 36, (2020)

Bu çizim, Göktürkler döneminin dünyaya bakışını ve evreni katmanlı bir yapı olarak kavramsallaştırma biçimini yansıtan sembolik bir temsildir. Alt kısımdan başlayan ve yukarıya doğru uzanan çizgisi yapı, Hayat Ağacı'nın gövdesi gibi düşünülebilir. Bu yapı, yalnızca mekansal değil; aynı zamanda ruhsal ve varoluşsal bir yolculuğun da anlatımıdır.[76]

Görselin alt bölümünde yer alan hayvan figürleri ve kapı simgeleri, yeraltı dünyasını temsil eder. Bu bölüm, ölenlerin ruhlarının bulunduğu, karanlık ama aynı zamanda dönüşümün başladığı katmandır. Ağacın gövdesi boyunca yukarıya doğru çıkan küçük figürler, ruhun göksel alemlere tırmanışını simgeler. Bu aşamalar, şamanların trans halindeyken gerçekleştirdiği ritüel yolculuğun da evrelerini yansıtır.

[76] Ayşe Akbulut, Eski Türk Mitolojisinde Kozmik Düzen ve Ağaç İmgeleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**, 2021, s. 49.

Özellikle ortada görülen yaşlı figürler ve barınak benzeri yapılar, bu yolculukta karşılaşılan ruhsal rehberleri veya ataları simgeleyebilir.[77]

En üstte yer alan güneş benzeri figür ise Tanrı Ülgen'in katıdır. Burada ruh nihai aydınlığa, ilahi düzene ulaşır. Güneş ışınlarının ortasındaki yuvarlak yüz formu, bu ilahi varlığın her şeyi gören gözünü temsil eder. Ağacın bu bölgesi aynı zamanda Kut'un kaynağı olarak kabul edilir. Bu çizim, Göktürkler döneminde Hayat Ağacı'nın sadece bir doğa sembolü olarak değil, insan ruhunun varoluşsal yolculuğunu açıklayan bir yapı olarak gördüğünü gösterir.[78]

2.1.3. Uygur Döneminde Hayat Ağacı

Uygurlar döneminde ise Hayat Ağacı motifi daha somut ve daha sistemli bir şekilde karşımıza çıkar. Budizm diniyle tanışan Uygur toplumu, bu inançların sembolik dillerini kendi törenlerde, mezar resimlerinde ve duvarlarında fresklerinde açıkça betimlenen bir kozmos haritasına dönüşmüştür.[79] Örneğin Bezekli mağaralarında yer alan duvar resimlerinde Hayat Ağacı'nın etrafına konumlandırılmış figürler, ruhların göksel yolculuklarını ve yeniden doğuş süreçlerini anlatır.[80] Uygurlar, bu motifi yapılarına işlemeye başlayınca verdikleri mesaj estetik ya da dini bir olgu sanılmaktadır. Oysaki bunlara ek olarak toplumun kimliği, geleceği, kozmos ve doğayla olan ilişkilerini de göstermek isterler.

Özellikle kut inancıyla bağdaştırılan Hayat Ağacı, hakanın meşruiyetini simgeler hale gelir. Ağacın dalları çoğaldıkça, devletin dallandığı; ağacın kökleri güçlendikçe, soyun sağlamlaştığına inanılırdı. Bu anlatılar, Hayat Ağacı'nın sadece dekoratif değil; ideolojik ve kutsal bir yapı taşı olarak da kullanıldığını göstermektedir.[81] Bu bağlamda Hayat Ağacı, hem siyasi iktidarın sembolik meşruiyetini pekiştiren hem de kozmik düzen anlayışını yansıtan bir kültürel simge olarak değerlendirilmektedir.

---

[77] Nuray Bilgili, "Türk Mitolojisinde Kutsal Ağaç ve Kozmik Semboller", **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Sayı: 76, 2016, s. 27.
[78] Mahmut Kaya, "Türklerde Kozmos Tasarımı ve Hayat Ağacı Motifi", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı:46, 2019, s. 70–71.
[79] Hakan Çiloğlu, "Geleneksel Halı-Kilim Sanatına Post Modern Yaklaşımlar: İki Sanatçı Örneği"**, Halı Sanatı**, M. Kandemir, T. Bayrak, Y. Koparan (Ed.), Konya: Palet Yayınları, 2023, s. 134–135.
[80] Okan Boydaş, "Orta Asya Türk Sanatında Sembolizm: Hayat Ağacı ve Gökyüzü İlişkisi", **ATLAS Journal,** Cilt 6, Sayı 36, 2020, s. 1044.
[81] Seher Arslan, "Türklerde Ağaç Kültü ve Hayat Ağacı Motifi", **Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi**, 2014, s. 66.

Şekil 10: Uygur Döneminde Hayat Ağacı Tasviri
Kaynak: Gökçe Taner, "Hayat Ağacı Motifinin Sanatsal Sürekliliği", Söylenti Dergi, Mart 2023.

Şekildeki figür, Uygurlar dönemine ait Hayat Ağacı temalı sanatsal bir eserdir. Özellikle Bezekli, yeraltı, yeryüzü ve gökyüzü temsil eden bir yapı olarak sunulmuştur. Ağaç figürü ruhun arınma ve yeniden doğuş sürecini simgelemiştir[82].Görselin merkezine yerleştirilen ağaç, yalnızca dekoratif değil; Uygur inanç sisteminde evrenin merkezini temsil eden kutsal bir figür olarak işlev görür. Ağacın dallarının yukarı doğru

[82] Tuğba Ercan, "Türk Sanatında Hayat Ağacı İmgesinin İkonografik Açıdan İncelenmesi", **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi**, 31(47), 2023, s. 67–68.

genişleyerek gökyüzüne uzanması, Tanrı'ya olan yükselişi, manevi arınmayı ve ilahi katmanlara geçişi simgeler[83].

Bu yapı, Budizm ve Maniheizm gibi dinlerin etkisiyle kozmik bir düzen anlayışı kazanan Uygurlar için, Hayat Ağacı'nın hem dini hem de toplumsal kimliğin bir ifadesi haline getirmiştir.[84]Görselde yer alan kuş ve çiçek figürleri, doğanın döngüselliğini ve ruhun sonsuz devinimini temsil ederken; ağacın simetrik yapısı, Uygur sanatının estetik ilkelerine uygun olarak işlenmiştir. Özellikle Bezekli ve Toyaka mağaralarındaki fresklerde benzer Hayat Ağacı kompozisyonlarına sıkça rastlanır. Bu tür sahneler, yalnızca estetik amaçlı değil, aynı zamanda bir varoluş felsefesini aktarma aracı olarak da bizlere nesillerden nesille iletilmiştir.[85]

Uygurlar döneminde Hayat Ağacı motifi hem dinsel ritüel alanlarında hem de yöneticilerin sembolik meşruiyetini güçlendirmek adına saray süslemelerinde görülmüştür. Bu durum, motifin sanatsal gücünü olduğu kadar siyasi ve ideolojik değerini de gösterir.[86] Uygurlar döneminde Hayat Ağacı, yalnızca bir inanç sembolü değil; kültürel hafızanın ve estetik anlayışın kök saldığı bir merkez haline gelmiştir. Duvarlara nakşedilen, ibadet mekanlarını süsleyen bu motif, evrenle kurulan ruhsal bağın yanı sıra çevresiyle bütünleşen bir yaşam felsefesinin sanatsal ifadesi olmuştur. Bu dönemde motif, hem dünyevi yaşamı kutsal düzene bağlayan bir aracı hem de toplumsal kimliğin görsel bir yansıması olarak önem kazanmaktadır.

2.1.4. Selçuklu Döneminde Hayat Ağacı: İslam'ın Sembolik Etkisi

Selçuklular diğer Türk devletlerinden farklı olarak İslamiyet'i daha da özümsemiş kültürünü benimsemişlerdir. Klasik Şamanizm'e İslam sembolizmini birleştirip sentezleştirdiler. Bu sentez, mimariden edebiyata, müzikten gündelik yaşama kadar pek çok alanda kendini göstermiştir. Hayat Ağacı motifi de bu dönemde hem eski inançların izlerini hem de İslami yorumları birlikte taşımıştır. Selçuklu sanatında

[83] Mehmet Açа, "Türk Mitolojisinde Hayat Ağacı ve Kozmos", **Motif Akademi Halkbilimi Dergisi**, 9(22), 2016, s. 110.
[84] Meryem Demir, "Uygur Sanatında Hayat Ağacı Tasvirleri", **Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi**, Sayı: 21, 2021, s. 94
[85] Gökçe Taner, "Hayat Ağacı Motifinin Sanatsal Sürekliliği", **Söylenti Dergi**, 12 Mart 2023, s. 3.
[86] Seher Arslan, "Türklerde Ağaç Kültü ve Hayat Ağacı Motifi", **Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi**, 2014, s. 67

görülen bu harman, kültürel devamlılığın güçlü bir ifadesi olmuştur. Böylece Selçuklular hem geçmişin mirasını korumuş hem de yeni bir medeniyet anlayışı inşa etmiştir.

Şekil 11: Erzurum-Çifte Minareli Medrese
Kaynak: Jane Laroche, Erzurum Çifte Minareli Medresenin Taç Kapısındaki Hayat Ağacı Rölyefi (1968), Salt Araştırma / Institut Français d'Études Anatoliennes Arşivi, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/8175, Erişim: (12 Mayıs 2025).
*Selçuklularda güç ve kutsallığın birlikte sembolize edilmesi **Şamanist bir yaklaşım olan evrenin ağaç yapraklarının altında olmasının devam etmesi ***Sonsuzluk ve cennete açılan simge.

Motifin ana hat düzeyi yani hiyerarşisi her yapıda farklı düzen içinde yerleştirildiği görülmektedir[87]. İnce Minareli Medrese örneğinde ejder, ağaç ve çift başlı kartal figürlerinin birlikte yer aldığı kompozisyon, evrenin yeraltı, yeryüzü ve gökyüzü

[87] Gönül Öney, "Anadolu Selçuklu Sanatında Hayat Ağacı Motifi", **Belleten,** c.32, s.125, 1968, s. 25-36.

katmanlarını temsil etmektedir[88]. Bu üçlü yapı hem Şamanist dünya tasavvurunun hem de İslami kozmolojinin ortak anlatı formudur[89]. Aynı zamanda Selçuklularda ki çift başlı kartal, batıyı gözeten batı türü bir egemenliği benimseyen bir yapıda olduğu şeklinde yorumlanır[90].

Hayat Ağacı motifi, onlar için süs amaçlı bir obje ya da bir motif değildi. Selçuklu halılarında Hayat Ağacı, dikey bir hatta yükselirken etrafına ejderhalar koyarlardı[91]. Bu da onların dikey hiyerarşiyi benimsediğini gösterirdi. Bu hiyerarşi hattı, yaşamın merkezden dışa doğru genişleyen döngüselliğini simgeler[92]. Bu yaklaşımı ise 13. Yüzyılda Konya yöresi ve çevresinde halı örneklerinde görmekteyiz.

Selçuklu döneminde Hayat Ağacı motifi, klasik Şamanist düşünceden gelen kozmolojik anlamını korurken, İslamiyet'in sembolik değerleriyle zenginleştirilmiş ve çok katmanlı bir anlatı kazanmıştır. Özellikle anıtsal mimaride yer alan rölyef ve süsleme örneklerinde, motifin farklı hiyerarşik düzenlemelerle işlendiği görülmektedir. İnce Minareli Medrese 'de ejder, ağaç ve çift başlı kartal figürlerinin bir arada kullanılması; evrenin yeraltı, yeryüzü ve gökyüzü olarak üç katmanlı bir düzlemde tasavvur edildiğinin göstergesidir. Bu anlamda Hayat Ağacı hem güç ve kutsallığın hem de sonsuzluk ve cennete ulaşmanın sembolü olarak öne çıkmaktadır. Motifin İslam etkisiyle yeniden yorumlanması, mimaride ve süslemelerde daha sistematik bir bütünlük oluşturmuş, Selçuklu sanatına karakteristik bir derinlik kazandırmıştır.

Bu çok yönlü sembolizm, Selçuklu kültürünün hem eski inançlardan gelen ögeleri hem de yeni dini etkileri nasıl ustalıkla sentezlediğini gösterir. Hayat Ağacı'nın bu dönemde kazandığı anlam çeşitliliği, yalnızca estetik bir unsur olmanın ötesine geçerek, toplumsal hafızada ve kolektif bilinçte kalıcı bir yer edinmesini sağlamıştır. Motifin farklı yapılarda değişen hiyerarşik düzende kullanılması, Selçuklu sanatının esnek ve yenilikçi yaklaşımının bir yansımasıdır.

---

[88] Münevver Üçer, "Selçuklu Mimarisinde Sembolizm ve Doğa Algısı", **Anadolu Sanat Tarihi Dergisi**, 12, 2015,
[89] Füsun Armağan, "Hayat Ağacı Motifinin Anlam Haritası: Gelenekten Günümüze", **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi,** 101, 2022, s. 227.
[90] Betül Bilgin, "Selçuklu Sanatında İki Başlı Kartal Figürü ve Anlamı, **Sanat Tarihi Yıllığı,** 18, 2014, s. 52.
[91] Tuncer Baykara, **Selçuklu Çağında Anadolu'da Hayat**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1997, s. 132.
[92]Rudolf Riefstahl. **Anatolian Carpets**, London: Oxford University Press, 1951, s. 29–31.

Sonuç olarak, Hayat Ağacı motifi Selçuklu döneminde, kültürel süreklilik ile dini dönüşüm arasında bir köprü işlevi görmüş ve sonraki dönemlerde de Anadolu sanatının temel simgelerinden biri olmayı sürdürmüştür.

Şekil 12: Selçuklu Dönemi, 13. Yüzyıl Halı Örneği
Kaynak: Hakan Çiloğlu, 'Türk Halı Sanatı Kompozisyonlarında Hayat ve Zaman Kavramları', **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, 43, 2019, s. 205. Alıntı: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları (tarafından)
*Ana hat düzeyi dikey hiyerarşi belirgin bir şekilde görülmektedir. Ruh ilişkisi olarak yorumlanmaktadır.**İkinci hat düzeyi yatay incelendiğinde ise döngü ve sürdürülebilirlik betimlenmiştir.***Birinci ve ikinci yorum ise ardışık bir şekilde devam ettiğinden zamanın sürekliliğinden bahsedebiliriz.****Renkler bağlamında irdelendiğinde ise dikey hiyerarşinin mavi (gök-ruh-maneviyat-huzur). Kırmızı ise dünyevi, yaşamın kaynağı ya da enerjisi ve merkezi ifade ederken, yatayda ve dışarıya doğru olan desenlerdeki boşluğu dolduran siyah renk ise mistisizmi, ölümü ya da ölümden sonrayı ve kozmolojiyi betimler.

Konya yöresine Selçuklu halı sanatı da Hayat Ağacı çoğunlukla üç katmanlı bir yapı içinde ele alınır: kökler yer altı alemini (ölüm ve yokluk), gövde dünyevi yaşamı, dallar ise göksel alemi (ilahi hakikati) temsil eder. Bu dikey aks, insanın varoluş yolculuğunu ve ruhsal dönüşümünü simgeler. Aynı zamanda motifin merkezine yerleştirilen aslan, kartal ya da ejder gibi figürler, Selçuklu hükümdar ideolojisinde güç,

koruyuculuk ve meşruiyet temalarını da pekiştirir.[93] Kozmolojik bir anlatı değil; aynı zamanda devletin İslam'la uyumlu varoluşunu görselleştiren bir sembol olarak işlev görmektedir.

2.1.5. Osmanlı Döneminde Hayat Ağacı

Osmanlı sanatında Hayat Ağacı motifi, erken dönemlerden itibaren özellikle selvi ağacı formuyla karşımıza çıkmaktadır. Selvi, uzun ömürlülüğü ve dimdik duruşuyla hayatın sürekliliğini ve sonsuzluğunu simgelemektedir. Mimari süslemelerde, çinilerde ve tekstil ürünlerinde sıkça kullanılan bu sembol, erken Osmanlı estetik anlayışında manevi dirilişin ve ilahi düzene bağlılığın bir temsili olarak işlev görmektedir.[94] Selvi formunda stilize edilen Hayat Ağacı, doğanın sonsuzluğunu ve yaradılışın kutsallığını barındırmaktadır.

Mimari süslemelerde, özellikle cami iç mekanlarında ve türbe girişlerinde görülen Hayat Ağacı motifleri, cennet bahçesine geçişi simgeler. İznik çinileri, bu motifin anlam zenginliğini en iyi şekilde yansıtan örneklerdendir. Örneğin Topkapı Sarayındaki çini panolarda selvi figürü, nar, lale ve karanfil gibi sembollerle birlikte yer alır. Bu kompozisyonlar, İslam estetiğinde cennet tasvirinin yerleşmesini sağlayan en önemli ögelerden biridir.[95] Dönemin estetik anlayışı, doğayı sadece süsleme değil, kutsal bir anlatım biçimi olarak yorumlamıştır.

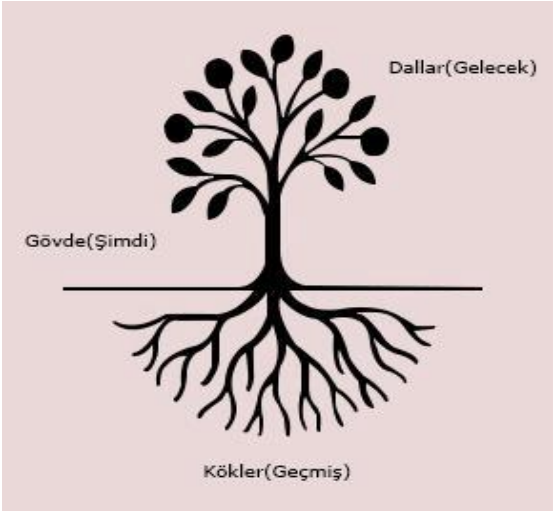
Özellikle sultan kaftanlarında ve saray örtülerinde bu motif stilize edilmiş biçimde dokunmuştur. Kaftanların üzerindeki servi formundaki ağaçlar, yalnızca süs değil; yöneticinin kutsal sorumluluğunu ve gücünün Tanrı'dan geldiğini sembolize eden mesajlar taşır. [96] Kumaş üzerindeki bu sembolizm, halkla iletişimin bir biçimi olarak düşünülmüş ve günlük yaşamın da bir parçası haline gelmiştir. Erken Osmanlı döneminde mezar taşlarında görülen Hayat Ağacı motifi ise, ölümden sonra yaşam fikrini pekiştirir. Bu motif, mezar taşı sanatında hem estetik bir denge unsuru hem de

[93] Oya Pancaroğlu, "Hayat Ağacı ve İslam Sanatında Kozmolojik Düşünce", **İstanbul Araştırmaları Enstitüsü,** İstanbul, 2009, s. 58.
[94] Dilek Tüm Cebeci, "Hayat Ağacı Motifinin Türk Dokumacılık Sanatına Yansımaları", **Kesit Akademi,** Cilt: 8, Sayı: 30, 2022, s. 63–65.
[95] Aydan Şentürk, "Osmanlı İznik Çinilerinde Bitkisel Motifler", **Uluslararası Güzel Sanatlar Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2021, s. 142.
[96] Dilek Tüm Cebeci, "Türk İşleme Sanatında Hayat Ağacı Motifi ve Uygulamaları", **Arış**, Cilt: 11, Sayı: 1, 2022, s. 19.

ruhun ölümsüzlüğüne dair inancın görsel anlatımıdır. Özellikle servi motifi, mezarın başında bir gözcü gibi yer alır.[97] Bu sembol, yaşayanlara geçmişin değerlerini ve öte dünyanın varlığını hatırlatan sessiz bir öğüttür.[98] Hayat Ağacı böylece hem yaşayan hem ölen için dua gibi yükselen, taşta kök salan bir metafora dönüşmüştür

2.2. Hayat Ağacının Yapısal Katmanları

Bu sembol, farklı kültürlerde farklı anlamlara kavuşsa da özünde yaşamın başlangıcını, sürekliliğini ve dönüşümünü işaret eder. Motifin kök kısmı geçmişi ve ataları, gövdesi şimdiyi ve yaşanmakta olan hayatı, dalları ise geleceği ve umutları simgeler. Hayat Ağacı motifi, tarih boyunca farklı toplumlarda çeşitli sembolik anlamlar kazanmış çok katmanlı bir simgedir. Bu motif, kültürel ve inançsal sistemlerin şekillendirdiği toplumsal hafızada yaşamın döngüselliğini, sürekliliğini ve dönüşümünü temsil eden temel bir yapı unsuru olarak öne çıkmaktadır. Farklı dönem ve coğrafyalarda yeniden yorumlanan Hayat Ağacı, yalnızca estetik bir unsur değil, aynı zamanda insanın geçmişle, şimdiyle ve gelecekle kurduğu ilişkiyi de yansıtan derin bir sembolizme sahiptir. Motifin yapısal katmanlarının analiz edilmesi, onun anlam dünyasına ve taşıdığı kültürel kodlara dair kapsamlı bir perspektif sunmaktadır.

Şekil 13: Hayat Ağacının Yapısal Çizimi
Kaynak: Yazar tarafından çizilmiştir.

[97] Nuran Tanrıverdi, "Osmanlı Mezar Taşlarında Sembolizm", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 43, 2016, s. 88–89.

[98]Sibel Özdemir, "Kültür Ekseninde Hayat Ağacı Sembolü", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 68, 2020, s. 92

Hayat Ağacı'nın katmanlı yapısı, bireyin kendisini doğayla özdeşleştirmesine olanak tanıyan ve doğayla kurulan ilişkiyi etik temellere taşıyan bir simgedir.[99]Aslında İnsanın doğayla kurduğu ilişki, yalnızca fiziksel bir etkileşim değil[100], aynı zamanda derin kültürel ve sembolik bir anlam dünyası yaratmıştır. Hayat Ağacı motifi, bu anlam dünyasının en güçlü taşıyıcılarından biri olarak, tarih boyunca doğa bilinci, yaşam döngüsü ve kozmik düzenin temsil aracı olmuştur[101]. Türk kültür tarihinde farklı dönemlerde Hayat Ağacına yüklenen anlamlar, doğayla kurulan bağın değişimini ve sürekliliğini yansıtmaktadır[102]. Bu bağlamda, kökler, gövde ve dallar gibi temel yapısal unsurlar üzerinden motifin kültürel katmanları şekillenmiş; geçmişten günümüze doğayla uyumlu yaşam biçimlerinin birer göstergesi haline gelmiştir[103].

Bu çalışmada, Hayat Ağacı motifinin sembolik katmanlarının tarihsel süreç içinde nasıl yorumlandığı incelenmiş ve bu yorumların doğa bilinci ile kültürel sürdürülebilirlik açısından taşıdığı önem vurgulanmıştır. Geleneksel kültürlerde doğa ile kurulan etik ilişkinin bir izdüşümü olan Hayat Ağacı, her dönemde insan-toplum-evren üçgeninde bir anlam köprüsü işlevi görmüştür. Göktürkler döneminde Hayat Ağacı'nın kökleri, ataların ruhlarının yaşadığı yeraltı dünyasını simgelemektedir. Bu katman, soyun kutsallığını ve ataların koruyucu ruhlarını temsil ederken, gövde dünyasal düzenin, yani kağanlık otoritesi ve halk düzeninin sembolü olmuştur. Dallar ise Gök Tengri'ye yönelen dua, niyet ve ruhsal yükselişin ifadesi olarak gökyüzünü temsil etmektedir. Uygurlar döneminde ise Budist inanç etkisiyle Hayat Ağacı'nın katmanları daha ruhani bir anlam kazanmıştır. Kökler, geçmiş yaşamlardaki birikimi ve karmayı simgelerken, gövde, insanın mevcut hayatındaki etik sorumlulukları göstermektedir. Dallar ise bireyin ruhsal arınma ve aydınlanmaya yükselme idealini ifade etmektedir.[104]

Selçuklular zamanında Hayat Ağacı İslami etkilerle yeni bir boyut kazanmıştır. Kökler, geçmiş peygamberlere, evliyalara ve tarihi köklere atıfta bulunarak manevi temizlik ve soy bağlılığını ifade etmektedir. Gövde, Selçuklu düzeninin, devlet

[99] Fatma Ağbuğa, "Çevre Sorunlarına Etik Bir Yaklaşım: Felsefi Bir Sorgulama", Pamukkale Üniversitesi, **Yüksek Lisans Tezi,** 2016, s. 45.
[100]Öney, s. 25.
[101] Yasemin Kocabaş, İslam Sanatında Hayat Ağacı ve Kozmos İlişkisi", **Din ve Sanat Dergisi,** 5(1), 2016.
[102] Dilek Yılmaz, "Protohistorik Dönemde Anadoluda Hayat Ağacı Motifi", **Sanatın Yolculuğu**, 2018, s. 41.
[103] Armağan, s. 224.
[104] Ögel, s. 186

teşkilatının ve adalet anlayışının merkezi olurken, dallar ilahi lütfa ve uhrevi kurtuluşa işaret etmektedir. Osmanlılar döneminde ise Hayat Ağacı motifi soy bilincinin ve ruhsal yükselişin birleşimini simgeler. Kökler, özellikle Şecere-i Osmanî gibi kaynaklarda atalara ve kutsal geçmişe bağlılığı temsil etmektedir. Gövde, Osmanlı yönetim sisteminin adalet anlayışını ve dünyevi yaşam düzenini ifade ederken, dallar tasavvufi etkilerle Allah'a yöneliş, aşk ile yükseliş ve cennetle buluşmanın sembolü olmuştur. [105]

2.2.1. Kökler: Geçmişin Hafızası ve Kültürel Mirasın Potansiyeli

Hayat Ağacı'nın kök katmanı, insanın doğayla ve geçmişle kurduğu kadim ilişkinin bir ifadesi olarak şekillenmiştir. İlk dönem Türk topluluklarında kökler, doğrudan yeraltı dünyasıyla ilişkilendirilmiş ve ataların ruhlarının yaşadığı kutsal bir alan olarak kabul edilmiştir. Bu anlayışa göre köklerin güçlü ve sağlıklı olması hem bireyin kimliğinin hem de toplumun sürekliliğinin temel şartı olarak görülmüştür. Şaman inanç yapısında kökler, evrenin merkezinden çıkan kutsal bir eksene bağlanmıştır. Bahaeddin Ögel'in de belirttiği gibi, Hayat Ağacı'nın kökleri yalnızca fiziksel bir bağlantı değil, aynı zamanda ruhsal sürekliliğin de taşıyıcısıdır.[106]

Toprakla kurulan bu bağ, insanın doğaya duyduğu saygının ve varoluşsal bağlılığın sembolü haline gelmiştir. Uygur döneminde ise kök kavramı, Budist etkilerle birlikte daha karmaşık bir boyut kazanmıştır. Bu dönemde kökler, yalnızca ataları değil, aynı zamanda geçmiş yaşamlardan taşınan borçları ve ruhsal izleri de temsil etmeye başlamıştır.[107] Böylece kökler, bireyin geçmişteki eylemlerinin bugünkü yaşamına nasıl yön verdiğini simgeleyen bir kavrama dönüşmüştür.

İslamlaşma süreciyle birlikte, özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde, Hayat Ağacı'nın kökleri soya ve kutsal zincire dayalı bir anlayışla yeniden yorumlanmıştır. Bu dönemde kökler, peygamberler soyuna, evliyalara ve geçmişe yapılan atıflarla güç kazanmış, atalar kültü İslami bir çerçeveye oturtulmuştur.[108] Osmanlı'da özellikle şecere geleneği içerisinde, kökler ilahi iradeye dayanan bir soy

---

[105] Halil İnalcık, **Osmanlı'da Devlet**, Hukuk ve Adalet, Eren Yayıncılık, 2000, s. 45-48.
[106] Ögel, s. 234.
[107] Roux, s. 123.
[108] İbrahim Kafesoğlu, **Selçuklu Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti,** Ötüken Neşriyat, 2013, s. 105.

kütüğün simgesi olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise Hayat Ağacı'nın kök katmanı, ekolojik denge ve kültürel sürekliliğin bir metaforu olarak değerlendirilmektedir. Doğal kaynakların tükenmesi, eko-sistemlerin zarar görmesi gibi sorunlar karşısında, kökler insanın doğaya ve kültürel hafızaya olan bağlılığını hatırlatan güçlü bir simgeye dönüşmüştür. Kökler bugün geçmişin bilgeliğini ve doğayla bütünleşik bir yaşam anlayışını canlı tutma ihtiyacının sembolü olarak varlığını sürdürmektedir.

2.2.2. Gövde: Yaşamsal Denge ve Doğanın Dönüşüm Alanı

Hayat Ağacı'nın gövdesi, yaşamın şu anki durumunu ve insanın doğayla sürdürdüğü aktif ilişkiyi simgeler. Geçmişten gelen köklerin taşıdığı kültürel ve doğal miras, gövde aracılığıyla bugüne aktarılır. Gövde, bireyin ve toplumun varoluşunu sürdürdüğü, yaşadığı ve dönüştürdüğü alandır.[109] Türk mitolojisinde gövde, yeraltı, yeryüzü ve gökyüzünü birbirine bağlayan kutsal ekseni temsil eder. Şaman inanç sistemlerinde, insanların yaşam alanı olarak tasavvur edilen bu orta katman, aynı zamanda düzenin, sürekliliğin ve hayatın yenilenen döngüsünün ifadesidir.[110] Bu çalışmada geliştirilen tasarım modelinde, Hayat Ağacı'nın gövdesi, özellikle umut, dönüşüm ve yeniden yapılanma kavramları üzerinden ele alınmıştır. Köklerde temsil edilen olumsuzluklara karşın, gövde bölümünde doğayla yeniden bağ kurma ve bozulan dengeyi onarma iradesi vurgulanmaktadır. Gövde hem bireysel hem toplumsal düzeyde iyileşme ve yeniden yapılanmanın mümkün olduğuna işaret eder.[111]

2.2.3. Dallar: Gelecek, Umut ve Göğe Yükseliş

Hayat Ağacı'nın dalları, yaşamın sürekliliğini, bireyin ve toplumun gelişen yönünü ve geleceğe taşınan umudu temsil eder.Gövdenin taşıdığı geçmiş miras, dallar aracılığıyla çoğalır ve yeni yaşam alanlarına doğru genişler. Dallar, geçmişten gelen bilgeliğin yeni kuşaklara aktarılması ve yaşamın farklı boyutlarda yeniden var olması anlamına gelir.[112] İlk Türk toplumlarında Hayat Ağacı'nın dalları, gökyüzünün katmanlarına doğru yükselen yollar olarak düşünülmüştür. Göktürk geleneğinde dallar,

---

[109] Ögel**,** s. 235-238.
[110] Eliade, s. 122-126.
[111] Zeynep Ergen Işıklar, "Çevre Bilinci: Jenerasyon Farklılıklarına Yönelik Bir Araştırma", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi,** 2022, s. 111-113.
[112] Ögel, s. 58-63.

dokuz katlı göğü temsil eder ve her katman farklı bir varlık düzeyine işaret eder. Bu anlayışta dallar, insanın hem maddi hem de ruhani olarak yükselme çabasını simgeler.[113]Uygur kültüründe ise dallar, doğanın döngüsel hareketinin bir parçası olarak görülmüştür. Budist inançların etkisiyle dallar, ruhların yeniden doğuşunu ve varoluşun sonsuz dönüşümünü anlatan bir yapı kazanmıştır.[114] Bu anlayışta, her dal yeni bir yaşamın veya yeni bir bilincin başlangıcını temsil eder.

Selçuklu sanatında dallar, evrensel düzeni ve ilahi adaleti sembolize edecek şekilde estetik bir düzen içinde tasvir edilmiştir. Özellikle taş işçiliği ve mimari süslemelerde, dalların sonsuz bir döngüyü simgelercesine zarif ve dengeli bir biçimde işlendiği görülür.[115]

Osmanlı sanatında ise dallar, manevi yükselişi ve insanın ruhsal olgunlaşmasını ifade eden bir sembol haline gelmiştir. Hat sanatında ve mimaride sıklıkla kullanılan dal motifleri, bireyin Allah'a doğru olan yolculuğunu ve sonsuzluk arzusunu dile getirir.[116] Bu çalışmada geliştirilen tasarım modelinde Hayat Ağacı'nın dalları, özellikle umut, yeniden doğuş ve geleceğe aktarılan kültürel sorumluluk kavramlarıyla ilişkilendirilmiştir. Dalların yukarıya doğru genişlemesi, insanın hem bireysel hem de toplumsal düzeyde doğayla uyum içinde bir yaşam kurma iradesini ve bu iradeyi sonraki nesillere taşıma görevini simgelemektedir. Dallar, geçmişten alınan güçle geleceğe uzanırken, her yeni filizlenme yaşamın yenilendiği, bilincin tazelendiği bir alanı işaret eder.

2.3. Doğa Bilinci Bağlamında Hayat Ağacı

Hayat Ağacı motifini, sadece geçmişin bir izi olarak görürsek bugünkü kültürel gerekçelere ve problemin kaynağına zemin hazırlamış oluruz. Bu yalnızca geçmişin estetik bir izi değil, insanın doğayla kurduğu samimi ve içgüdüsel ilişkinin kültürel olarak hafızamıza kazınan en güçlü sembollerinden biridir. Ancak günümüzde bu motif, taşıdığı ekolojik ve etik anlamlardan uzaklaştırılarak, çoğunlukla estetik bir süsleme ögesine indirgenmiştir.

---

[113] Roux, s. 118-122.
[114] Ahmet Taşağıl, **Uygurlar**, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2019, s. 112-115.
[115] İbrahim Kafesoğlu, **Selçuklu Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2013, s. 99-104.
[116]Yıldız Demiriz, **Osmanlı Sanatında Sembol ve Anlam**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s. 45-49.

Modern tüketim kültürü ve kentleşme süreçleri, insanın doğayla olan bağını zayıflatmış; Hayat Ağacı gibi kültürel semboller de bu kopuşun bir yansıması olarak anlam kaybına uğramıştır. Bu anlam erozyonu, hem doğa bilinci farkındalığın negatif yönde değişimine hem de kültürel mirasın sığ algılanıp yüzeyde kalmasına sebep olmuştur. Oysa Hayat Ağacı motifi, tam da bu kopuşun tamirinde bir köprü işlevi görebilir. Onu salt bir bezeme unsuru olmaktan kurtarıp, taşıdığı derin ekolojik bilinçle yeniden buluşturmak; hem kültürel hafızamızı canlandıracak hem de sürdürülebilir bir gelecek inşasına olanak sağlayacaktır. Bu sayede motif, geçmişin edilgen bir hatırası olmaktan çıkıp, bugünün ekolojik sorunlarına cevap üretebilen, yaşayan ve dönüştürücü bir sembole dönüşebilir.

Şekil 14: Hayatın Sürekliliği ve Dönüşümü: Palmiye Ağacında Yaşam İzleri
Kaynak: Türk Halı Sanatı Kompozisyonlarında Hayat ve Zaman Kavramları, **GSED**, 43, 2019, s.205
*Çiloğlu'na ait bu görseller aslında doğadaki dönüşümün insanın hayatına bir yansımasıdır. Tohum, solmuş çiçekler ve gövdeye tutunmaya çalışan tomurcuklar. Geçmişten geleceğe uzanan bir farkındalık.**Zamanın sürekliliğinin kısa bir anlatımı ve kültüre mirasın doğa bilinci ile kesişmesi.***Geleneksel motifler de aslında bizlere, özellikle Hayat Ağacı gibi semboller, evrenin işleyişinin bir kavram haritasını anlatır ve yaşamın anlamını görsel bir hafıza olarak kuşaktan kuşağa taşır. Böylece kültürel ifade biçimleri, doğa bilinciyle birleşerek farkındalık yaratır.

Sonuç olarak, Hayat Ağacı motifi, yalnızca geçmişin sessiz bir temsili değil; aynı zamanda bugünün krizlerine karşı kültürel ve ekolojik bir bilinç inşası için dinamik bir araçtır. Bu çalışmada amaçlanan, bu kadim sembolün taşıdığı doğa bilincini günümüz dijital sanat diliyle yeniden görünür kılmak ve kültürel sürdürülebilirlik perspektifiyle yeni bir farkındalık alanı yaratmaktır.

Hayat, yalnızca yaşanan anların toplamı değil; bireyin geçmişten taşıdığı hafıza ile geleceğe dair kurguladığı arzuların kesişiminde biçimlenen çok katmanlı bir süreçtir.

Hakan Çiloğlu'nun belirttiği gibi, hayat ve zaman kavramları, insanın en derin varoluşsal farkındalıkların temelini oluşturur ve bu nedenle insan, yaşamı boyunca sonsuzluğa özlem duyar.[117] Hayatın başlangıç ve bitiş noktalarının değişmez oluşu, bireyin ölüm gerçeği karşısında kendisini anlamlı kılma çabasını da beraberinde getirir.

Aristo'nun öğrencisi olan Miletos'lu Anaksimandros, her şeyin ilkini ararken hocaları gibi hava ya da su gibi somut varlıkları yeterli görmemiş, evrenin temelini sınırsız olan apeiron ile açıklamıştır. Ona göre her şey ondan gelir ve ona döner; varlık ve yokluk, başlangıç ve son hep bu sınırsızlık kavramı içinde anlam kazanır. Türk halı sanatındaki kompozisyonlarda da benzer bir düşünce evrene yansır; zaman ve hayat kavramları gökyüzü, yıldız ve güneş motifleriyle görünür kılınır. Halı yüzeyinde dokunan her desen, Anaksimandros'un apeiron kavramına benzer şekilde, hayatın döngüselliğine ve sonsuzluk arzusuna verilmiş bir cevaptır.

2.4. Hayat Ağacının Sanatsal Yoluyla Doğaya Uyumu

İnsan ve doğa arasındaki etkileşim, tarih boyunca farklı anlatı biçimlerinde kendini göstermiştir. Bu anlatılardan biri olan Hayat Ağacı motifi, salt estetik bir obje olmanın ötesine geçerek, doğanın sürekliliği ve insanın bu doğal düzenle kurduğu derin, neredeyse ruhani bağı[118] somutlaştıran bir simge olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda,

Hayat Ağacı'nın kökleri, gövdesi ve dalları, adeta zamanın katmanlarını temsil eder; geçmişin mirası, bugünün gerçekliği ve geleceğe yönelik umutlar bu sembolde anlam bulur.[119] Dalların geleceğe uzanması ise, doğanın ve insanlığın sürekli bir değişim ve gelişim içinde olduğunu, yeni olasılıkların ve umutların varlığını müjdeler[120]. Dolayısıyla, insan sadece doğaya bağımlı bir varlık olmakla kalmaz, aynı zamanda bu büyük döngünün ayrılmaz bir parçası olarak sürekli bir dönüşüm ve yenilenme sürecindedir.

Mevlânâ Celaleddin-i Rûmî de Mesnevi adlı eserinde doğaya ve doğadaki varlıkların kutsallığına sık sık değinir. Ona göre doğadaki her canlı, Tanrı'nın

---

[117] Hakan Çiloğlu, "Türk Halı Sanatı Kompozisyonlarında Hayat ve Zaman Kavramları", **GSED**, 43, 2019, s. 205.
[118] Yasemin Kocabaş, "İslam Sanatında Hayat Ağacı ve Kozmos İlişkisi", **Din ve Sanat Dergisi,** 5(1), 2016, s. 70.
[119] Armağan, s. 227.
[120] Roux, s. 94.

kudretinin bir yansımasıdır ve insan da bu büyük doğa zincirinin bir halkasıdır. Mevlânâ, Ey insan! Bir dal gibi yeşermelisin; köklerin yerde, dalların gökyüzüne doğru olmalıdır.[121] Bu ifade, insanın doğayla kurduğu bağı Hayat Ağacı ile açıklar.

Bu değişim ve dönüşüm süreci, sanatın hem bireysel dünyamızda hem de toplumsal yapıda doğa bilincini yeşertmede ne kadar etkili bir araç olduğunu gözler önüne serer. Örneğin, 'Çevre Bilinci: Jenerasyon Farklılıklarına Yönelik Bir Araştırma' isimli çalışma da açıkça gösteriyor ki, çevreye dair farkındalık sadece okul sıralarında öğrenilen bilgilerle değil, aynı zamanda kültürel ve sanatsal ifadeler aracılığıyla da güçlendirilebilir[122].

Şekil 15: Hayat Ağacı Motifinin Kültürel Bağlamdaki Dönüşümü
Kaynak: Yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tarihsel süreçte dönemde kutsallığın ve sembolizmin izinde**,** tarihin derinliklerinde ki Hayat Ağacı motifi adeta ilahi bir fısıltı gibi yankılanmış ve doğrudan kutsal bir simge olarak algılanmıştır. Bu evrede motif, evrenin kalbi, yaşamın pınarı ve kozmik düzenin somut bir ifadesi gibi derin anlamlar taşımış; Şaman inançlarından Orta Asya Türk kültürüne, Selçuklu'nun zarif sanatından erken Osmanlı'nın ihtişamına kadar pek çok coğrafyada bu kutsallık belirgin bir şekilde hissedilmiştir. O dönemin sanat eserlerinde ise Hayat Ağacı, stilize edilmiş, soyut ve yoğun sembollerle uygulanmıştır. Selçuklu ve Osmanlı sanatında ise yaşamın sürekliliği ve ölüm-yaşam döngüsü kavramlarıyla ilişkilendirilmiştir.[123]

---

[121] Mevlânâ Celaleddin Rûmî**, Mesnevî-i Şerif,** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, c.1, 2021, s. 87.
[122] Zeynep Ergen Işıklar, Muammer Zerenler, Ceren Yeşiltuna, "Çevre Bilinci: Jenerasyon Farklılıklarına Yönelik Bir Araştırma", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2022, s. 110.
[123] Gürbüz Doğan Ekşioğlu, "Modern Türk Resminde Doğa ve Motif Kullanımı", **YTÜ Sanat ve Tasarım Dergisi,** 2010, Sayı 6, s. 64.

Modern dönem; gerçekçiliğin ve yeniliğin yansımaları modern zamanlara gelindiğinde ise Hayat Ağacı motifi, üzerindeki o kutsal aurayı bir nebze olsun üzerinden atarak daha gerçekçi, doğaya daha yakından bakan bir estetik anlayışına bürünmüştür. Sanatçılar, bu köklü simgeyi doğadaki ağaçların formlarına daha gerçekçi bir gözle yaklaşarak, soyutlamanın yerine doğrudan doğa gözlemlerinden ilham alarak yeniden yorumlamışlardır. Dahası, yağlı boya, gravür gibi yenilikçi tekniklerin de devreye girmesiyle, Hayat Ağacı motifi modern sanat akımlarıyla o zamanların deyimiyle bir uyum yakalamıştır.[124]

Günümüz post modern dünyasında ise Hayat Ağacı motifi, artık sadece estetik bir güzellik sunmanın ötesine geçerek, ekolojik farkındalık ve kültürel sürdürülebilirlik gibi hayati mesajlar taşıyan güçlü bir ifadeye dönüşmüştür. Disiplinler arası tasarımların sınırları zorlayan yaklaşımlarına kadar pek çok alanda yeniden hayat bulmuş; geleneksel anlamı, çağımızın acil sorunları olan iklim krizi, doğa koruma ve kültürel mirasın korunması gibi konularla ilişkilendirilerek yepyeni yorumlar kazanmıştır.[125]

Bu yaklaşım, sanatın disiplinler arası bir iletişim alanına dönüşmesini sağlamış; görsel sanatlar, çevre felsefesi, antropoloji ve mimarlık gibi farklı alanları bir araya getirmiştir[126]. Post modern yorumlarda Hayat Ağacı sadece sembolik bir form değil,mekansal bir hafıza nesnesi, ekolojik bir manifesto ve varoluşsal bir arayışın görsel karşılığı olarak işlev görmektedir[127].

2.5. Hayat Ağacı'nın Evrensel Potansiyeli

Hayat Ağacı motifi farklı coğrafyalarda yaşamı, ölümsüzlüğü ve kozmik düzeni temsil eden evrensel bir simge olarak var olmuştur. Antropolojik araştırmalara göre, dünya üzerindeki kültürlerin yaklaşık olarak %75 ve civarı ağaç ya da hayat ağacı benzeri motiflere rastlanmaktadır.[128] Bu veri, farklı coğrafyalarda doğmuş olmalarına rağmen, toplumların doğayı ve yaşamı benzer kavramsal temsillerle anlamlandırdığını göstermektedir. Orta Asya Türk kültüründe Hayat Ağacı, gökyüzü katmanlarını

[124] Ekşioğlu**,** s. 65.
[125] Tülin Çoruhlu, "Günümüz Sanatında Ekolojik Anlatılar", **Sanat Dergisi**, 2022, Sayı 163, s. 22. 157.
[126] Gaye Usluer, "Postmodernizm ve Disiplinler Arası Sanat Pratikleri"**, Art-Sanat Dergisi**, 13, 2015, s. 62.
[127] Ayşe Ebru Akel, "Ekolojik Sanatta Sembolizm ve Mekansal Yorumlar, **Güzel Sanatlar Dergisi**, 19, 2019, s. 55.
[128] Ögel, s. 214.

birbirine bağlayan kutsal bir eksen olarak kabul edilmiştir[129] Mezopotamya uygarlıklarında, özellikle Sümer ve Asur tabletlerinde Hayat Ağacı, tanrısal düzenin simgesi olmuştur[130]

Tablo 10

Evrensel Bağlamda Kültüre Göre Hayat Ağacına Yüklenen Anlam

Toplumsal Kültürler	Anlam Bakımından Yüklenen Olgular
Orta Asya Türkleri	Yer ile Gök Arasındaki Mutlak Güç
Mezopotamya	Ölümsüzlük, ilahi Düzen, Bolluk
Çin Mitolojisi	Uzun Ömür Dileği, Yeniden Doğum
Hristiyanlık	İyilik-Kötülük
İskandinavya	Evrendeki Tüm Bağlantıyı Sağlayan Ağaç

Kaynak: Yazar tarafından düzenlenmiştir.

Bu evrensel yayılım, bize gösteriyor ki, farklı coğrafyalarda yaşamış ve farklı inançlara sahip olmuş olsak da doğayla olan ilişkimiz ve yaşamın döngüsüne duyduğumuz saygı gibi temel konularda aslında ne kadar da benziyoruz. Hayat Ağacı, bu ortak duyguları ve düşünceleri aşan, zamandan ve mekandan bağımsız bir köprü gibi. İznik çinilerindeki bu çarpıcı oran, doğa motiflerinin sadece hoş birer süsleme olmanın ötesinde, çok daha derin kültürel anlamlar taşıyan bir anlatı dili olduğunu adeta gözler önüne seriyor.[131] Hristiyanlıkta Cennet Bahçesindeki Hayat Ağacı, ilahi bilgelik ve sonsuz yaşamla ilişkilendirilmiştir.

Bu kadar farklı coğrafyalarda ve zaman dilimlerinde Hayat Ağacı motifine rastlamak, onun gerçekten de kültürler ötesi bir ortak dil işlevi gördüğünün güçlü bir kanıtı. Adeta insanlığın ortak bir arayışının, doğayla kurduğu o derin bağın ve yaşamın

[129] Kazım Mirşan, **Türklerin İlk Tarihi,** Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2002, s. 145.
[130] Samuel Noah Kramer, **Tarih Sümer'de Başlar,** Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 89.
[131] Nurhan Atasoy, **İznik: Osmanlı Çini Sanatının Zirvesi,** Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989, s. 135.

sürekliliğine duyduğu o içsel ihtiyacın, tek bir sembolde buluşmasını görünür kılmaktadır.

Açıklanan bilgiler doğrultusunda ele alınan tarihsel ve mitolojik çözümlemeler, Hayat Ağacı motifinin yalnızca estetik bir unsur değil; aynı zamanda kültürel belleğin taşıyıcısı ve toplumsal kimliğin kurucu ögelerinden biri olduğunu göstermektedir. Bu kuramsal arka plan, çalışmanın uygulama bölümünde gerçekleştirilecek olan tasarımlar için metodolojik bir temel oluşturmaktadır. Böylelikle motifin geçmişten günümüze taşınan çok katmanlı anlamlarının, günümüz tasarım pratiklerinde hangi dönüşümlere uğradığı somut olarak görünür kılınmıştır.

Motifin tarihsel bağlamda kazandığı anlamların çözümlenmesi, aynı zamanda kültürel sürdürülebilirlik açısından günümüzde yürütülen tartışmaların anlaşılması için de yol gösterici niteliktedir. Çünkü kültürel mirasın yaşatılması, yalnızca arkeolojik ve etnografik koruma çalışmalarıyla sınırlı değildir; aynı zamanda motiflerin çağdaş tasarım süreçlerinde yeniden yorumlanarak güncel estetik dile dahil edilmesini de zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, bir sonraki bölümde motifin tasarımlar içerisindeki çağdaş yorumları ele alınacaktır.

Hayat Ağacı'nın ikonografik ve mitolojik katmanları, geçmiş kültürlerde bütünsel bir dünya görüşünün ifadesiyken; günümüzde post modern görsel kültür, bu anlam katmanlarını farklı bağlamlarda yeniden üretmektedir. Dijitalleşme, çoğaltıla bilirlik ve simülakr tartışmaları, motifin çağdaş tasarımlar içerisindeki görünürlüğünü hem güçlendirmekte hem de anlamını dönüştürmektedir.

Bu bağlamda, araştırmanın üçüncü bölümünde motifin çağdaş dijital tasarımlar içerisindeki görünümleri ele alınacak; tasarımların ikonografik ve semiyotik çözümlemeleri yapılarak kültürel belleğin günümüz sanatındaki izdüşümleri tartışılacaktır.

3. KİŞİSEL DİJİTAL İLLÜSTRASYON TASARIM ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ

Bu bölümde, araştırmacı tarafından tasarlanan beş adet dijital illüstrasyon posterleri incelenecektir. Tasarımlar, kolajlama tekniği ile dijital illüstrasyon yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır. Çeşitli ikonlar, semboller ve figüratif ögeler bir araya getirilerek, Hayat Ağacını çağrıştıran kompozisyonlar ortaya konmuştur.

Bu yöntem, farklı görsel parçaların bir bütün içinde yeniden düzenlenmesiyle, kültürel belleğin çağdaş estetik düzlemde nasıl temsil edilebileceğini araştırmaya imkan tanımaktadır. Posterlerde yaşam–ölüm, doğa–kültür, geçmiş–gelecek gibi karşıtlıklar ikonlar aracılığıyla görselleştirilmiş; böylece farklı anlam katmanlarına işaret eden tasarımlar ortaya çıkmıştır.[132]

Her bir poster, önce ikonografik analiz ile tarihsel ve sembolik ögeler bakımından çözümlenecek; ardından semiyotik analiz ile göstergesel işlevleri, kültürel kodları ve anlam aktarım süreçleri değerlendirilecektir.[133]

3.1. İki Zamanın Ağacı İsimli Poster Çalışması

İki Zamanın Ağacı adlı poster çalışması, yaşam ile ölüm arasındaki karşıtlığı merkezine alarak hazırlanmıştır. Kolajlama tekniğiyle oluşturulan kompozisyonda, Hayat Ağacı aynı dünyanın iki farklı zamanında simgesel olarak konumlandırılmıştır. Ağacın bir tarafı kuşlar, su ve güneş gibi yaşamın simgeleriyle; diğer tarafı ise ateş, yıkıntı ve karanlık unsurlarla betimlenmiştir. Böylece görsel, yaşam ve ölüm döngüsünü kültürel belleğin bir parçası olarak yeniden hatırlatan bir anlatıya dönüşmüştür.[134]Poster, araştırmacı tarafından özgün olarak tasarlanmış dijital bir illüstrasyon olup, ikonografik ve semiyotik çözümlemeler aracılığıyla analiz edilecektir.

Bu analiz, izleyicinin eseri yalnızca estetik bir tasarım olarak değil, aynı zamanda derin bir kültürel söylem olarak algılamasını sağlar. Poster, geçmişin mitolojik kodlarını günümüzün görsel diliyle buluşturarak yeni bir anlatım zemini kurar.

[132] Ögel, s. 214.
[133] Eco, s. 87.
[134] Eliade, s. 271.

Şekil 16: İki Zamanın Ağacı İsimli Poster Çalışması
Kaynak: Yazar tarafından dijital tasarım ikonlarının kolajlanması tekniğiyle hazırlanmıştır.

3.1.1. Posterin İkonografik Analizi

İki Zamanın Ağacı adlı poster, yaşam ile ölüm arasındaki karşıtlığı simgesel düzeyde görünür kılmaktadır. Kompozisyonun sol tarafında güneş, kuşlar ve su unsurları yaşamın sürekliliğini sembolize ederken; sağ tarafında ateş, yıkıntı ve karanlık ögeler yok oluşu ve ölüm döngüsünü temsil etmektedir. Bu ikili düzen, Türk mitolojisinde Hayat Ağacı'nın hem yaşam kaynağı hem de varoluş döngüsünün sembolü olarak görülmesiyle uyumludur.[135] Merkezde yükselen gövde iki karşıt alanı

[135] Ögel, s. 148.

birleştiren eksen olarak işlev görmekte, kökler bir yanda suyla diğer yanda ateşle ilişkilendirilerek yeraltı ve göksel düzen arasındaki dengeyi işaret etmektedir. Bu ikonografik yapı, Eliade'nin tanımladığı eksen mundi kavramını çağrıştırmaktadır.[136] Ancak bu poster geleneksel bir motif değil, kolajlama tekniğiyle oluşturulmuş fragmanlardan meydana gelen bir görsel düzenlemedir. İlk bakışta Hayat Ağacı motifini çağrıştırsa da bütünlüklü bir motif yapısı bulunmamaktadır. Bu durum çağdaş dijital tasarımların bağlamdan kopuk ve hızlı üretim karakterini yansıtmaktadır.[137] İkonografik açıdan elde edilen bu bulgu, 5. bölümde ele alınacak olan anlamın korunması ve dönüşümü başlığı için önemlidir. Çünkü görsel, biçimsel düzeyde Hayat Ağacını anımsatmakta, ancak anlam katmanları çözülerek yüzeyselleşir. Bu da 6. bölümde geliştirilecek kültürel sürdürülebilirlik önerilerinin gerekçesini oluşturmaktadır.

3.1.2. Posterin Semiyotik Analizi

Poster, semiyotik açıdan Barthes'in göstergebilimsel yaklaşımıyla incelendiğinde, göstergeler ve kültürel kodlar arasındaki karşıtlıkları görünür kılmaktadır. Sol tarafta yer alan kuş, güneş ve su göstergeleri yaşamın sürekliliğini kodlarken; sağ tarafta ateş, yıkıntı ve karanlık unsurları yok oluşu temsil eden kodlar üretmektedir. Bu durum, birincil düzlemde doğal göstergeler, ikincil düzlemde ise kültürel anlam üretimi olarak okunabilir.[138] Merkezdeki gövde iki alanı birleştiren eksen işlevi görmekte, Eco'nun kültürel kodların bütünleştirici yapısına dair tanımlamalarıyla uyumlu bir şekilde iki zıt alan arasında köprü oluşturmaktadır.[139] Ancak burada geleneksel motif bütünlüğü bulunmamaktadır. Görsel, kolajlanmış parçaların bir araya gelmesiyle yalnızca Hayat Ağacına benzer bir desen üretmektedir. Bu nedenle göstergenin yüzeysel olarak varlığını sürdürdüğü, fakat gösterilen düzeyinde anlamın boşaldığı gözlemlenmiştir.

3.2. Kökten Gökyüzüne İsimli Poster Çalışması

Köklerden gökyüzüne adlı poster çalışması, Hayat Ağacının köklerinden dallarına uzanan bütünlüğü merkezine alır. Kolajlama tekniğiyle hazırlanan

---

[136] Eliade, s. 278.
[137] Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 27.
[138] Barthes, *Göstergebilim İlkeleri,* s. 41.
[139] Eco, s. 90.

kompozisyonda, kökler derinlik duygusuyla genişletilmiş, gövde dikey bir eksen olarak yükseltilmiş, dallar ise ışık halesi içinde göğe açılmıştır. Köklerin içine yerleştirilen sekizgen formlar içindeki motifler, Türk sanatında kültürel hafızayı temsil eden ögeler olarak tasarıma eklenmiştir. Poster araştırmacı tarafından özgün olarak hazırlanmış dijital bir illüstrasyondur ve ikonografik ile semiyotik çözümlemeler aracılığıyla incelenecektir.

Şekil 17: Kökten Gökyüzüne İsimli Poster Çalışması
Kaynak: Yazar tarafından dijital tasarım ikonlarının kolajlanması tekniğiyle hazırlanmıştır.

3.2.1. Posterin İkonografik Analizi

Poster 2'de köklerin genişliği ve derinliği, kültürel belleğin sürekliliğini simgelemektedir. Türk mitolojisinde kökler geçmişin bilgeliğini, gövde yaşamın

merkezini, dallar ise geleceğe açılan yolu işaret eder.[140]Burada köklerin içine yerleştirilen motifler, geçmişle kurulan bağı temsil etmektedir.

Merkezde yükselen gövde, eksen mundi işleviyle yeraltı ve gökyüzünü birbirine bağlamaktadır.[141] Ağacın tepesini saran ışık halesi kozmik bir aydınlanmayı işaret ederken, kuşların göğe yükselişi ruhun özgürlüğünü sembolize etmektedir. Gökyüzündeki spiral form ise evrenin sürekliliğine gönderme yapmaktadır.

Bu ikonografik bulgular 5. bölümde ele alınacak olan ortak yönler için önemlidir. Çünkü kök–gövde–dal yapısı hem dijital kolajlarda hem de geleneksel stilize tasarımlarda ortak bir yapı olarak görülmektedir. Ayrıca köklerin içine yerleştirilen motifler, dijital tasarımda geleneksel ögelerin görsel hafıza unsurları olarak korunduğunu göstermekte ve anlamın korunması başlığı altında tartışılacak verilere katkı sağlamaktadır.

3.2.2. Posterin Semiyotik Analizi

Semiyotik açıdan bakıldığında görseldeki göstergeler kökten göğe uzanan bütünlük üzerine kuruludur. Köklerdeki motifler kültürel mirası temsil eden göstergeler olarak işlev görmekte, gövde bu göstergeleri bir araya getirip geleceğe taşımaktadır. Dalların ışık halesiyle çevrilmiş olması ağaca kutsallık yüklerken, kuşların göğe yükselişi özgürlük ve ruhsal geçişi işaret etmektedir. Galaksi formu ise evrensellik ve kozmik düzeni sembolize etmektedir.Poster 1'den farklı olarak bu çalışmada, parçalı üretim anlayışı korunmasına rağmen geleneksel kodların daha belirgin şekilde yaşatıldığı görülmektedir.

3.3. Dante'nin Kökü, Göğün Duası İsimli Poster Çalışması

Dante'nin Kökü, Göğün Duası adlı poster çalışması, yeraltı ile gökyüzü arasındaki dikey karşıtlığı merkezine alır. Kompozisyonun alt kısmında ateş ve lavı andıran kızıl bir alan köklerle bütünleşmiş, üst kısımda ise yeşil ışık hüzmeleri göğe doğru açılmıştır. Kökler ve dallar arasındaki bu güçlü kontrast, yaşamın hem karanlık

[140] Ögel, s. 219
[141] Eliade, s. 278.

hem de aydınlık boyutunu görünür kılar. Poster araştırmacı tarafından özgün olarak hazırlanmış dijital bir illüstrasyondur ve ikonografik ile semiyotik çözümlemeler aracılığıyla değerlendirilecektir.

Şekil 18: Dante'nin Kökü Göğün Duası İsimli Poster Çalışması
Kaynak: Yazar tarafından dijital tasarım ikonlarının kolajlanması tekniğiyle hazırlanmıştır.

3.3.1. Posterin İkonografik Analizi

Poster 3'te kökler cehennem benzeri bir kızıllığa uzanırken, gövde göğe doğru yükselen yeşil ışıkla birleşmektedir. Bu düzen, ikonografik açıdan yeraltı–gökyüzü karşıtlığını ve dikey eksen boyunca kurulan varoluş yolculuğunu ifade etmektedir.

Aşağıdaki ateşli alan yok oluşu, sınavı ve karanlığı simgelerken, yukarıdaki yeşil ışık ilahi aydınlanmayı ve yeniden doğuşu sembolize etmektedir.

Poster 1'de yaşam–ölüm karşıtlığı, Poster 2'de kökten göğe bütünlük vurgulanırken; bu posterde varoluşun sınav ve arınma boyutu ön plana çıkmaktadır. Böylece her poster farklı bir ikonografik boyut sunmakta ve 5. bölümde yapılacak karşılaştırma için çeşitlilik sağlamaktadır.

3.3.2. Posterin Semiyotik Analizi

Semiyotik açıdan bakıldığında poster, iki zıt kod üzerine kuruludur: kızıl ateşli kök alanı ile yeşil ışıklı gök alanı. Kökler aşağıya doğru uzandıkça cehennemi çağrıştıran göstergeler üretmekte, gövde dikey ışık hüzmeleriyle bu alanı aşarak göğe bağlanmaktadır. Ağacın dallarının gökyüzündeki ışık dairesiyle birleşmesi, kutsallık ve dua göstergelerini işlevsel hale getirmektedir.

Poster, görünüşte Hayat Ağacını çağrıştırsa da geleneksel motiften çok daha dramatik ve sembolik bir yüzey sunmaktadır. Burada gösterge ile gösterilen arasındaki bağ, yalnızca doğa–yaşam döngüsü değil, aynı zamanda varoluşun manevi yolculuğu olarak kurulmuştur. Bu da 5. bölümde ele alınacak olan anlamın dönüşümü başlığı için farklı bir malzeme sağlamaktadır.

Ayrıca poster, 6. bölümde geliştirilecek öneriler için de önemlidir. Çünkü bu tür dijital üretimler, motifin kültürel bellekteki işlevini yalnızca dekoratif bir desen olarak değil, çağdaş ruhsal arayışların görsel aracı olarak da yeniden üretmektedir. Böylece motif, yüzeyselleşme riskine rağmen yeni anlam katmanları kazanabilmektedir.

3.4. Su Yolunda Hafıza İsimli Poster Çalışması

Su Yolunda Hafıza adlı poster çalışması, Hayat Ağacının kökleri ile gövdesi arasındaki sürekliliği merkezine alır. Kompozisyonda kökler toprağın derinliklerine yayılırken, dallar çevresini saran dairesel alan içinde simetrik bir düzenle yerleştirilmiştir. Çevrede kullanılan geometrik motifler kültürel belleğin görsel hafıza

unsurlarını işaret etmekte, ağacın kökten göğe uzanan yapısı geçmiş ile gelecek arasındaki bağı vurgulamaktadır.

Şekil 19: Su Yolunda Hafıza İsimli Poster Çalışması
Kaynak: Yazar tarafından dijital tasarım ikonlarının kolajlanması tekniğiyle hazırlanmıştır.

3.4.1. Posterin İkonografik Analizi

Poster 4'te ikonografik düzeyde en belirgin unsur dairesel çevrimdir. Ağaç merkezde yükselmekte, dalları yuvarlak biçimlerin içine doğru açılmaktadır. Bu görsel düzen, hafızanın katmanlı ve döngüsel yapısını sembolize etmektedir. Kökler

genişleyerek toprağın her yanına yayılmış, böylece geçmişin sürekliliği görselleştirilmiştir.

Ağacın çevresini saran motifler, kültürel belleğin taşıyıcı unsurları olarak işlev görmekte, posterin anlamını zenginleştirmektedir. Bu durum 5. bölümde ele alınacak olan ortak yönler açısından önemlidir. Çünkü kök–gövde–dal yapısı diğer posterlerde olduğu gibi burada da korunmuş, fakat farklı olarak dairesel hafıza katmanları ile desteklenmiştir.

3.4.2. Posterin Semiyotik Analizi

Poster semiyotik açıdan değerlendirildiğinde, yüzeyde Hayat Ağacını çağrıştıran bir yapı ortaya çıkmaktadır. Kökler, gövde ve dallar görsel olarak bir bütünlük üretmekte; çevresini saran dairesel düzen ise hafızanın katmanlarını işaret eden göstergeler sunmaktadır. Ancak bu bütün, artık geleneksel bir motif değildir. Kolajlama tekniğiyle oluşturulan parçaların bir araya getirilmesi, motifin bağlamını çözmüş ve onu yalnızca görsel bir süsleme ögesine indirgemiştir. Bu nedenle gösterge düzeyinde bir Hayat Ağacı deseni varmış gibi görünmekte, fakat gösterilen düzeyinde anlam boşalmaktadır. Yani poster, kültürel motiften çok, dijital estetiğin ürettiği bağlamsız bir yüzey olarak işlev görmektedir. Posterdeki Hayat Ağacı, Jean Baudrillard'ın "simülakr" kavramının mükemmel bir örneğini oluşturur. Buradaki ağaç, kökleri gerçek bir kültürel veya mitolojik anlama dayanmayan, kopyasının kopyası olan bir modeldir. Geleneksel bir Hayat Ağacı, kökleriyle toprağa, dallarıyla göğe, yapraklarıyla yaşama bağlıyken; buradaki ağaç, dijital bir veri tabanından seçilmiş, "copy-paste" edilmiş görsellerden inşa edilmiştir. Dolayısıyla, artık bir "gerçek" ya da "orijinal"i temsil etmez; o, yalnızca kendisine atıfta bulunan, bağlamından koparılmış bir hiper-gerçeklik nesnesidir. Tıpkı bir alışveriş merkezindeki "tarihi" bir çeşme gibi, işlevi değil, görüntüsü ön plandadır.

3.5. Simgeden Simülakr'a İsimli Poster Çalışması

Simgeden Simülakr'a adlı poster çalışması, Hayat Ağacının geleneksel formundan koparak dijital çağda nasıl parçalanıp yüzeyselleştiğini konu edinmektedir. Kompozisyonun sol tarafında motifin bütünlüklü, geleneksel bir yorumu yer almakta;

sağ tarafında ise aynı ağacın pikselleşerek dağılan, anlamsızlaşan bir yüzeyi görülmektedir. Poster araştırmacı tarafından özgün olarak hazırlanmış dijital bir illüstrasyondur ve ikonografik ile semiyotik çözümlemeler aracılığıyla değerlendirilecektir.

Şekil 20: Simgeden Simülkr'a İsimli Poster Çalışması
Kaynak: Yazar tarafından dijital tasarım ikonlarının kolajlanması tekniğiyle hazırlanmıştır.

3.5.1. Posterin İkonografik Analizi

Poster iki bölümden oluşmaktadır. Sol tarafta ağacın kökleri, gövdesi ve dalları geleneksel bir düzen içinde işlenmiş, çiçekler ve yapraklarla süslenmiştir. Bu yarı,

ikonografik açıdan hayat ağacının kültürel hafızadaki sürekliliğini ve doğa ile yaşamın döngüsünü temsil etmektedir.

Sağ tarafta ise ağacın gövdesi ve dalları parçalanmış, kare formlar halinde çözülerek bütünlüğünü kaybetmiştir. Buradaki görsel dil, çağdaş dijital estetiğin hızlı ve kopuk üretim mantığını işaret etmektedir. Ağacın geleneksel simgeselliği artık yerini yüzeysel, tekrar eden ve bağlamdan uzak bir görünüme bırakmıştır. Böylece ikonografik açıdan poster, motifin sürekliliği ile çözülüşünü yan yana getiren bir karşıtlık sunmaktadır.

3.5.2. Posterin Semiyotik Analizi

Semiyotik açıdan poster, gösterge ile gösterilen arasındaki bağın tamamen kopuşunu ortaya koymaktadır. Sol taraftaki ağaç, kültürel bir motifin göstergesi olarak geçmişin belleğine işaret etmektedir. Sağ tarafta ise aynı ağaç, yalnızca karelere ayrılmış, hiçbir kültürel bağlam taşımayan bir yüzeye dönüşmüştür. Bu durumda göstergenin artık bir gösterileni yoktur; yalnızca kendisine gönderme yapan, simülakr bir yüzey üretmektedir.

Bu çözülme, 5. bölümde ele alınacak olan anlamın korunması ve dönüşümü başlığı için temel bir örnek teşkil etmektedir. Çünkü poster, motifin bir yanıyla köklü anlamını sürdürdüğünü, diğer yanıyla ise dijital çağda simülakr haline geldiğini göstermektedir. Ayrıca 6. bölümde tartışılacak öneriler açısından da önemlidir. Çünkü bu tür üretimler, kültürel motiflerin yalnızca görünüşte korunup içerikte boşaldığını ortaya koyarak, sürdürülebilirliğin nasıl tehdit altında olduğunu hatırlatmaktadır.

3.6. Poster Tasarımlarının Genel Değerlendirilmesi

Üçüncü bölümün altıncı kısmını oluşturan bu kısım, çalışmanın metodolojik çerçevesi ile kuramsal tartışmaların yürütüleceği sonraki bölümler arasında bağ kuran stratejik bir işleve sahiptir. Bu bağlamda, bölüm salt bir özet olmanın ötesinde, mevcut bulguların sentezlendiği ve ileri analizlere zemin hazırlayan bir ara evre niteliği taşımaktadır. Söz konusu bölümün işlevleri dört temel eksende şekillenmektedir. İlk olarak, sistematik bir perspektif sunmakta ve üçüncü bölüm kapsamında

gerçekleştirilmiş olan bireysel poster analizlerini standart bir tablo formatında bir araya getirerek karşılaştırmalı ve bütüncül bir değerlendirme imkanı sağlamaktadır. Bu yaklaşım, dağınık haldeki verileri anlamlı bir yapı içerisine yerleştirmektedir. İkinci olarak, bölüm analitik yoğunluğu pekiştirmektedir. Her bir poster için yapılan detaylı çözümlemeler, tabloda belirlenmiş sabit başlıklar altında derlenmekte ve bu sayede hem araştırmadaki kavramsal tutarlılık ortaya konmakta hem de okuyucunun karmaşık argümanları izlemesi kolaylaştırılmaktadır. Üçüncü işlev, ileri sürülecek argümanların kanıt zeminini oluşturmasıdır. Hazırlanan tablo, beşinci ve altıncı bölümlerde ele alınacak olan tezlerin (dijital tasarımın kültürel kodları dönüştürmesi veya gösterge ile gerçeklik arasındaki kopuş gibi) somut verilerle desteklenmesine olanak tanımaktadır.

Tablo 11

Dijital Posterlere Ait Analiz Sonuçları

Analiz Sonuçlarının Özet Tablosu			
Çalışmanın Adı	Temel İkonografik Bulgular	Temel Semiyotik Bulgular	5. ve 6. Bölüme Katkısı
İki Zamanın Ağacı	Yaşam–ölüm karşıtlığı; bir yanda kuş, güneş ve su; diğer yanda ateş, yıkıntı ve karanlık.	Motif değil; fragmanlardan oluşan yüzey. Gösterge var ama gösterilen boşalmış.	Anlamın parçalanması (5.3. Anlamın Dönüşümü için örnek.)
Kökten Göğe	Kök–gövde–dal bütünlüğü; köklerde motifler, dallarda ışık süzmeleri	Görünüşte biçimsel olarak ağaç gibi bağlam kopukluğu yaşanmış. Kısmen korunmuş. Hafıza ve süreklilik izlenimi.	Ortak yönler (5.1.) Ayrışan yönler (5.2.)
Dante'nin Kökü, Göğün Duası	Yeraltı–gökyüzü karşıtlığı; köklerde ateş, dallarda yeşil ışık ve göksel semboller.	Manevi yolculuk, kutsallık. Ama bağlamdan kopuk bir dijital yüzey.	Anlamın spiritüel kavramlara dönüştüğü örnek (5.3.)
Su Yolunda Hafıza	Dairesel hafıza katmanları; kök–gövde–dal bütünlüğü korunmuş.	Hayat Ağacına benzer bir desen; ama artık motif değil, bağlamdan kopmuş yüzey.	Hafıza vurgusu 5.1 Ortak yönler 5.3 Anlamın Dönüşümü.
Simgeden Simülakr'a	Sol yarı: geleneksel motif; sağ yarı: pikselleşmiş ve çözülmüş yüzey.	Gösterge ile gösterilen bağı kopmuş, simülakr haline gelmiş.	Kültürel anlamdan uzaklaşılan örnek (5.3.)

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Üçüncü bölüm kapsamında incelenen dijital posterler, biçimsel açıdan geleneksel Hayat Ağacı kompozisyonlarıyla görsel benzerlikler taşımakla birlikte, ikonografik ve

semiyotik çözümlemeler bu görsellerin özgün bağlamlarından uzaklaştığını ortaya koymuştur. Söz konusu çalışmaların temel ortak özelliği, geleneksel motifin kültürel ve sembolik işlevini yitirerek yüzeysel bir görsel ögeye dönüşmüş olmasıdır. İkonografik düzeyde, incelenen posterlerde kök-gövde-dal bütünlüğü, yaşam-ölüm karşıtlığı, yeraltı-gökyüzü zıtlığı ve dairesel hafıza katmanları gibi geleneksel temaların korunduğu gözlemlenmiştir. Ancak semiyotik analizler, bu görsel unsurların artık özgün anlamlarını taşımadığını göstermiştir. Geleneksel anlam katmanları yerini parçalı, bağlamından kopuk ve yüzeysel bir anlatıma bırakmıştır.

Özellikle dikkat çeken bulgu, göstergeler ile gösterilenler arasındaki anlamsal bağın zayıflamış olmasıdır. Geleneksel motifler dijital ortamda yeniden üretilirken, kültürel süreklilik ve derin anlam yapıları yerini estetik kaygıların ön planda olduğu yüzeysel temsillere bırakmıştır. Bu durum, anlamın tamamen boşaldığı simülakr örneklerine kadar varan bir dönüşüm sürecine işaret etmektedir. Elde edilen bu bulgular, beşinci bölümde ele alınacak olan anlamın dönüşümü, geleneksel ile çağdaş arasındaki ortak ve ayrışan yönler ile anlamın yok oluş süreçleri g tartışmalarına önemli katkı sağlayacaktır. Ayrıca, dördüncü bölümdeki geleneksel stilize tasarımlarla yapılacak karşılaştırmalı analiz için de kuramsal bir zemin oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, dijital tasarım çalışmalarıyla oluşturulan poster tasarımlarında gözlemlenen kültürel değerlerin deformasyonu, tarihsel süreçten günümüze uzanan, köklü geçmişe sahip kavramsal özellikler barındıran geleneksel Hayat Ağacı motifinin, görsel biçim üzerinden değerlendirildiğinde nasıl kültürel değer kaybına uğradığı görülmektedir. Bu durum, kültürel kodların doğru analizleri yapılmadan, dijital çağda ulaşılmak istenen hızlı sonuçlarla; kültürel kimlik, motifin düşünsel ve estetik yapısının ne derece doğru temsil edildiği ve sürdürülebilirlik açısından ne derece doğru bir yöntem olduğunun değerlendirilmesi açısından önemli veriler sunmaktadır. Dolayısıyla günümüzde geleneksel kodların özümsenmeden motifleri dijital ortamda yeniden tasarlama çabaları, kültürel belleğin günümüz tasarım anlayışıyla nasıl etkileşime girdiğini görmek ve anlamak açısından değerlendirme verileri sunmaktadır.

4. GELENEKSELDEN ÇIKIŞLI KİŞİSEL TASARIM ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ

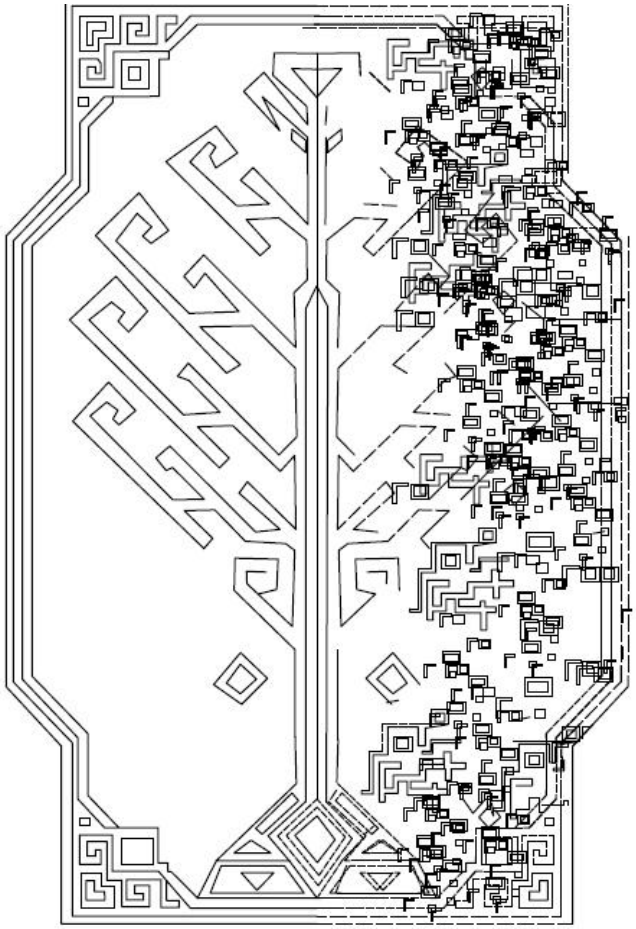
Üçüncü bölümde incelenen dijital illüstrasyon poster tasarımlarında Hayat Ağacı motifi biçimsel olarak var gibi görünse de, bunlar motifin doğru temsili olarak nitelendirilemez. Çünkü bağlamdan kopmuş, kültürel anlamdan uzaklaşmış ve yalnızca görsel bir yüzey haline gelmişlerdir. Dördüncü bölümde ele alınan geleneksel stilize tasarımlar ise tam tersine, motifin kültürel bağlamını ve köklü değerlerini koruma düşüncesiyle yapılan çalışmalardır.

Bu bölümde yazar tarafından oluşturulan beş farklı geleneksel motiften çıkışlı kişisel tasarım çalışmaları incelenmektedir. Bu çalışmaların her biri ikonografik ve semiyotik çözümlemelerle değerlendirilmiştir. Bu çalışmalarda, motifin geometrik çizgilerle yeniden yorumlanmasındaki düşünsel ifade biçimlerinin, motifin kültürel değerleriyle içerdiği kavramsal ifadelerle birlikte ele alınarak tasarımlar yapılması amaçlanmıştır. Böylece gelenekselden çıkışlı kişisel tasarımların, dijital illüstrasyon poster çalışmalarına karşı nasıl bir direnç noktası oluşturduğu irdelenmiştir.

4.1. Gelenekselden Simülakr'a İsimli Tasarım Örneği

Gelenekselden Simulakr'a adlı çalışma, Hayat Ağacının geometrik çizgilerle stilize edilerek aktarımını konu almaktadır. Kompozisyonun merkezinde yükselen ağaç, kök, gövde ve dal yapısıyla geleneksel ikonografiyi yansıtırken; sağ bölümde yer alan çizgilerin yoğunlaşması ve parçacıklara ayrılması, modern üretimlerin yüzeyselleştirici etkisine işaret etmektedir. Bu tasarım, motifin bağlamını koruyarak sürdürülebilirliğini gösterirken aynı zamanda günümüz estetik anlayışının simülakr üretimine de eleştirel bir gönderme yapmaktadır. Çalışmanın bu ikili yapısı, hem geleneksel motifin biçimsel ve anlamsal sürekliliğini koruyabildiğini göstermekte, hem de çağdaş görsel kültürde bu motiflerin nasıl bir dönüşüme uğradığına dair eleştirel bir perspektif sunmaktadır. Özellikle sağ taraftaki parçalanmış yapı, Baudrillard'ın simülakr kavramını görselleştirerek, orijinal anlamından kopmuş ve salt görsel bir işleve indirgenmiş göstergelerin varlığına işaret etmektedir.

Bu açıdan bakıldığında çalışma, geleneksel formların çağdaş yorumlanışına ilişkin diyalektik bir yaklaşım sergilemektedir. Bir yandan kültürel mirasın görsel kodlarını sahiplenirken, diğer yandan bu kodların modern tüketim kültürü içinde geçirdiği anlam kaybını eleştirel bir üslupla ortaya koymaktadır. Bu ikili yapı, izleyiciyi geleneksel olan ile çağdaş olan arasındaki gerilim üzerine düşünmeye davet etmektedir.

Şekil 21: Gelenekselden Simülakr'a İsimli Tasarım Çalışması
Kaynak: Yazar tarafından dijital tasarım ikonlarının kolajlanması tekniğiyle hazırlanmıştır.

4.1.1. Tasarımın İkonografik Analizi

Çalışmanın ikonografik katmanında Hayat Ağacı açık biçimde seçilebilmektedir. Kökler yere sağlam basmakta, gövde dikey eksende yükselmekte, dallar ise yanlara açılarak gökyüzüne uzanmaktadır. Bu yapı, Türk sanatında hayatın döngüsünü ve yer–gök–insan bütünlüğünü simgeleyen geleneksel kompozisyonun bir devamıdır. Sağ tarafta çizgilerin kare formlara bölünmesi, motifin çözülme sürecini değil; geleneksel formun çağdaş estetik dil ile yeniden yorumlanmasını işaret etmektedir. Böylece

ikonografik açıdan motif, biçimsel bütünlüğünü ve kültürel işlevini sürdürmektedir. Bu durum, 3. bölümdeki dijital posterlerden en önemli farkı oluşturur: burada motif yalnızca görsel bir yüzey değil, bağlamını taşıyan kültürel bir simgedir.

4.1.2. Tasarımın Semiyotik Analizi

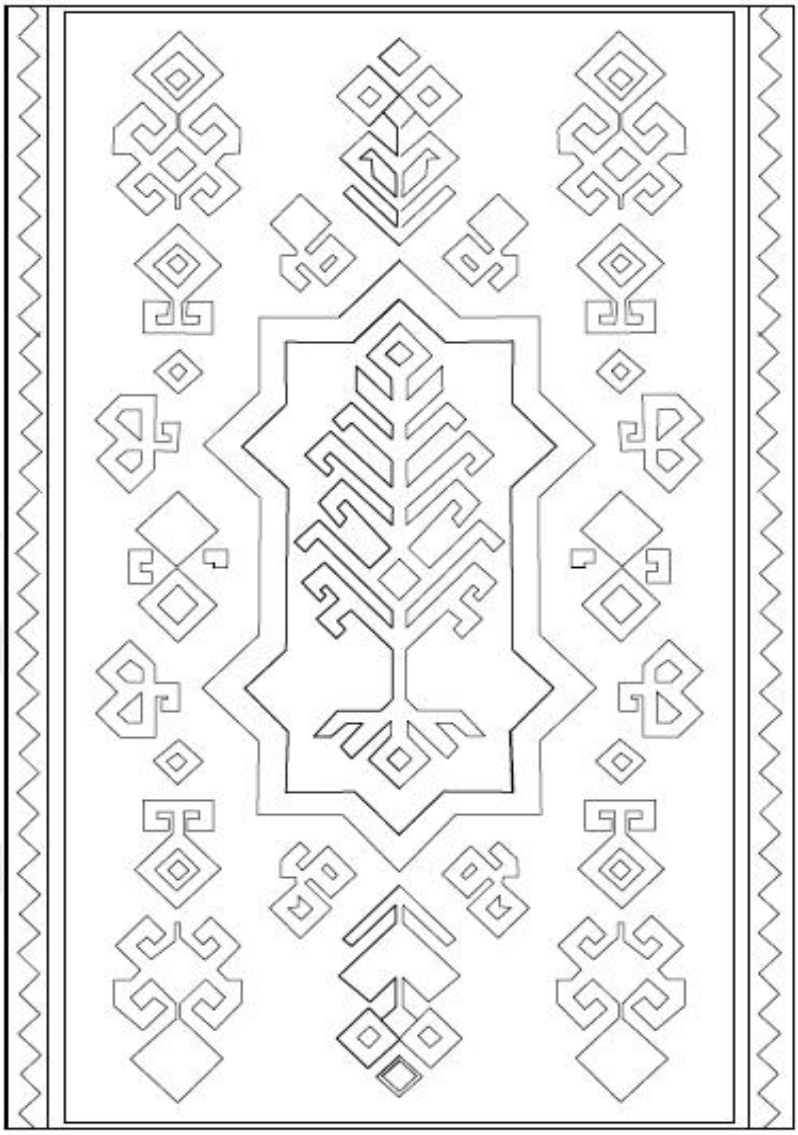
Semiyotik açıdan çalışma iki düzlemde okunabilir. İlk düzlemde Hayat Ağacı, kökleri ve gövdesiyle kültürel mirasın sürekliliğini temsil eden bir göstergedir. İkinci düzlemde ise sağ tarafta çizgilerin yoğunlaşıp karelere ayrılması, modern üretimlerin motifleri nasıl parçalayabileceğine dair bir eleştiri olarak işlev görmektedir.

Ancak burada önemli fark şudur: gösterge ile gösterilen arasındaki bağ kopmamıştır. Ağaç, hala hayatın döngüsüne, doğanın sürekliliğine ve kültürel belleğe işaret etmektedir. Yani bu tasarım simülakr üretmez; aksine Simülakr'ın riskini görselleştirerek, motifin korunmasının önemini hatırlatır.

Bu çözümleme, 5. bölümde yapılacak mukayeseli analiz için önemli bir bulgu sunar. Çünkü dijital posterlerde bağlamdan kopmuş ve simülakr haline gelmiş imgeler görülürken, bu tasarımda bağlam korunmakta ve motif kök değerleriyle yaşatılmaktadır. Aynı zamanda 6. bölümde geliştirilecek öneriler için de zemin oluşturmaktadır: geleneksel stilize tasarımlar, motifin kök değerlerini çağdaş dile taşıyarak sürdürülebilirliğe katkı sağlayabilir.

4.2. Sürdürülebilir Kökler İsimli Tasarım Örneği

Sürdürülebilir Kökler adlı çalışma, Hayat Ağacının köklerinden aldığı gücü ve bu gücün kültürel hafızadaki sürekliliğini merkeze almaktadır. Çalışmada kullanılan geometrik çizgiler ve simetrik düzen, motifin stilize edilmiş biçimiyle de olsa köklü değerlerini koruyabildiğini göstermektedir. Burada vurgulanan esas nokta, köklerin yalnızca toprağa tutunması değil, aynı zamanda kültürel belleğe kök salmasıdır. Bu nedenle çalışma, geleneksel motiflerin çağdaş yorumlarında bile bağlamın nasıl korunabileceğini ve anlamın nasıl sürdürülebileceğini gözler önüne sermektedir.

Şekil 22: Sürdürülebilir Kökler İsimli Tasarım Çalışması
Kaynak: Yazar tarafından dijital tasarım ikonlarının kolajlanması tekniğiyle hazırlanmıştır.

4.2.1. Tasarımın İkonografik Analizi

İkonografik açıdan çalışmada en dikkat çekici unsur, köklerin güçlü ve yaygın biçimde vurgulanmasıdır. Kökler toprağın derinliklerine uzanırken, gövde bu temel üzerinde yükselmektedir. Bu görsel düzen, geçmişle gelecek arasındaki sürekliliği temsil eden temel bir semboldür. Gövdenin sağlam ve dikey yapısı, hayatın merkezini işaret eder; dallar ise göğe doğru açılarak yaşamın çoğalmasını ve devamlılığını ifade etmektedir. Motifin çevresinde kullanılan geometrik şekiller ve çizgisel unsurlar, köklerin yalnızca doğayı değil, aynı zamanda kültürel kimliği de beslediğini sembolize

etmektedir. Bu yönüyle çalışma, motifin biçimsel özünü korumakta, çağdaş çizgilerle zenginleştirilerek yeni bir estetik dil oluşturmaktadır

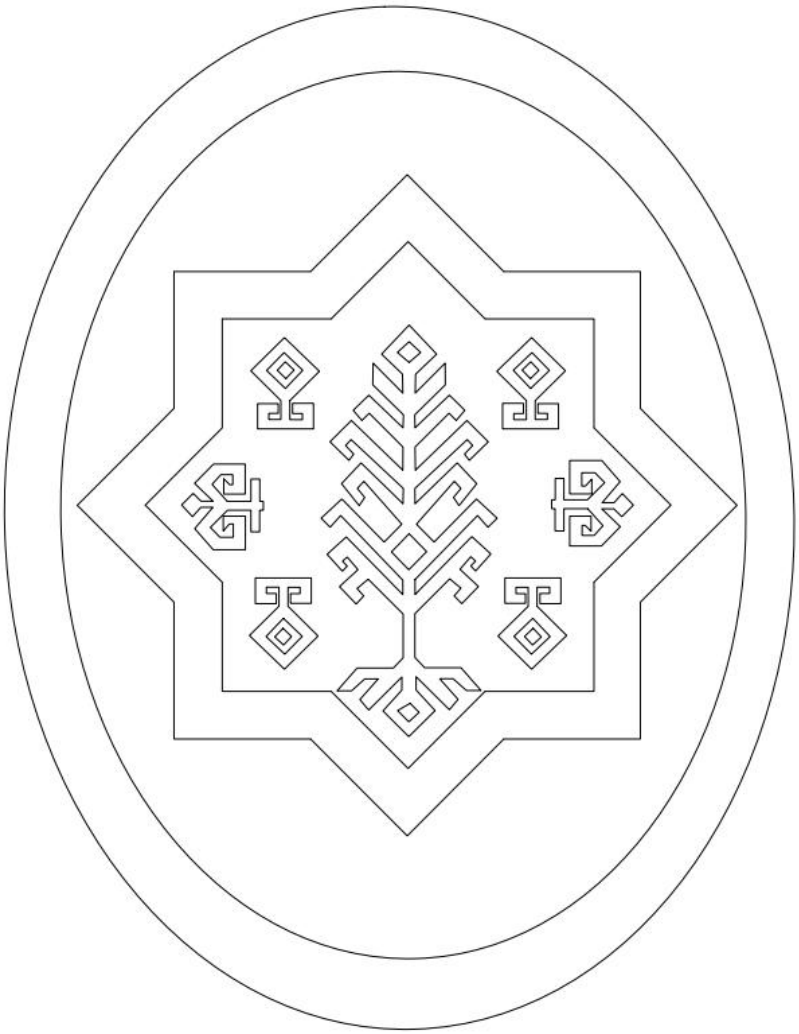
4.2.2. Tasarımın Semiyotik Analizi

Semiyotik açıdan kökler, yalnızca doğaya değil, belleğe tutunan göstergeler olarak işlev görmektedir. Her bir kök, geçmiş kuşaklardan bugüne aktarılan değerleri temsil etmekte; gövde bu değerleri bir araya getirerek şimdiki zamanı taşımakta; dallar ise geleceğe yönelik sürekliliğin göstergesi olarak yorumlanmaktadır. Çalışmanın önemli bir yönü, dijital çağda sıkça görülen bağlam kopuşunun burada yaşanmamasıdır. Gösterge ile gösterilen arasındaki ilişki korunmuş; kök, gövde ve dallar hala yaşamın ve kültürel belleğin temel anlamlarına işaret etmektedir. Bu nedenle tasarım, yalnızca estetik bir yüzey değil, sürdürülebilir kültürel aktarımı işaret eden bir görsel anlatımdır.

Bu bulgu, 5. bölümde yapılacak karşılaştırmalı analizde "ayrışan yönler" başlığı altında önem kazanacaktır. Zira dijital tasarımlarda sık görülen anlam kaybının aksine, bu çalışmada kökler aracılığıyla anlamın korunduğu görülmektedir. Ayrıca 6. bölümde geliştirilecek öneriler açısından da güçlü bir örnek teşkil etmektedir. Motifin köklü değerlerini koruyarak çağdaş bir dile aktarması, kültürel mirasın sürdürülebilirliği için somut bir yol haritası sunmaktadır.

4.3. Birlik Ağacı İsimli Tasarım Örneği

Birlik Ağacı adlı çalışma, Hayat Ağacının dallarından köklerine kadar taşıdığı bütünlük ve toplumsal birlik fikrine odaklanmaktadır. Kompozisyonda ağacın merkezi, simetrik bir düzen içinde yer almakta; dallar ve kökler birbirine bağlı bir bütün olarak tasvir edilmektedir. Stilize edilmiş geometrik çizgiler, bir yandan geleneksel motifin özünü korurken, diğer yandan motifin insan topluluklarını bir arada tutan kültürel anlamına dikkat çekmektedir. Bu nedenle çalışma, Hayat Ağacının yalnızca bireysel bir varoluş sembolü değil, aynı zamanda kolektif hafızanın ve toplumsal dayanışmanın bir işareti olduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 23: Birlik Ağacı İsimli Tasarım Çalışması
Kaynak: Yazar tarafından dijital tasarım ikonlarının kolajlanması tekniğiyle hazırlanmıştır.

4.3.1. Tasarımın İkonografik Analizi

İkonografik açıdan çalışmada öne çıkan unsur, kök, gövde ve dalların tek bir merkez etrafında birleşmesidir. Kökler toprağa yayılsa da gövdeyle buluşmakta, dallar göğe uzansa da aynı eksende birleşmektedir. Motifi çevreleyen elips formu ise evreni temsil etmekte ve geleneksel bir boyun damgası bayrağından esinlenmiştir. Bu düzen, parçaların bütünlüğünü simgelemektedir. Dalların düzenli simetrisi ve birbirine dolanmadan yerleştirilmesi, birlik ve uyum vurgusunu güçlendirmektedir. Motifin çevresindeki geometrik çizgiler de bu birliği pekiştiren unsurlar olarak işlev görür. Burada Hayat Ağacı, yalnızca bir doğa sembolü olmanın ötesinde toplumsal birlik metaforuna dönüşmektedir.

4.3.2. Tasarımın Semiyotik Analizi

Semiyotik açıdan çalışma, birlik ve bütünlük kodları üretmektedir. Kökler ortak geçmiş değerlerini, gövde bu değerlerin birleştiği merkezi, dallar ise çeşitlilik içinde birliği temsil etmektedir. Çevresindeki elips formu ise hem evrensel bütünlüğü hem de geleneksel bir boyun damgası bayrağına atıfta bulunarak kültürel aidiyeti simgelemektedir. Gösterge ile gösterilen arasındaki bağ bu çalışmada da korunmuş; ağaç, kültürel bellek, yaşam döngüsü ve toplumsal dayanışma anlamlarını taşımaya devam etmektedir. Bu nedenle tasarım, dijital tasarımların yüzeysel estetiğine karşı bağlamı koruyan güçlü bir örnek oluşturmaktadır.

“Birlik Ağacı” adlı bu çalışma, 5. bölümde ele alınacak ortak yönler açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Motifin kök–gövde–dal yapısı hem dijital hem geleneksel tasarımlarda mevcut olsa da burada anlam parçalanmamış, bütünlük korunmuştur. Ayrıca 6. bölümdeki öneriler bağlamında değerli bir bulgu sunar: Kültürel motifler, birlik ve dayanışma vurgusuyla geleceğe taşındığında sürdürülebilirlik daha sağlam bir temel kazanabilir.

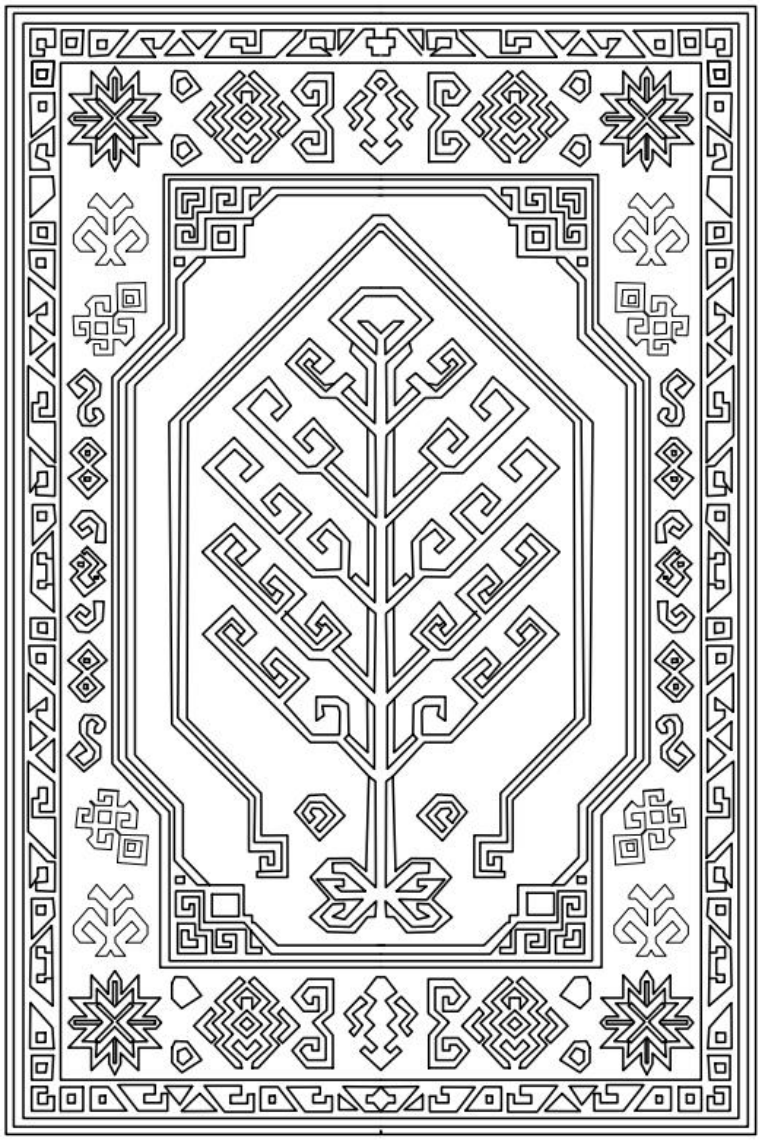
4.4. Merkezde Hayat İsimli Tasarım Örneği

"Merkezde Hayat" adlı çalışma, Hayat Ağacı motifinin kozmik düzenin merkezindeki konumunu güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Kompozisyonun odak noktasında yer alan ve dikey olarak yükselen ağaç, çevresine yerleştirilen geometrik formlar ve yan motiflerle birlikte merkezi bir eksen etrafında kurgulanmıştır. Bu düzen, motifin yalnızca bir bitki veya doğa sembolü olmanın ötesinde, tüm varlıkları bir arada tutan evrensel bir merkez işlevi gördüğünü hatırlatmaktadır.

Çalışma, stilize edilmiş çizgiler ve geometrik düzenlemeler aracılığıyla geleneksel ikonografiyi korurken, aynı zamanda Anadolu halı desenlerinden ilham alan bir kompozisyon anlayışı sergilemektedir. Halı sanatındaki merkezi madalyonlu düzenine referansla, ana motif etrafında gelişen yan desenler kompozisyonun bütünlüğünü tamamlamakta ve görsel bir denge oluşturmaktadır. Bu yan motifler, hem

geleneksel halı dokuma geleneğine saygı duruşunda bulunmakta, hem de kültürel belleğin nesiller arası aktarımını sembolize etmektedir.

Stilize edilmiş çizgiler ve simetrik yerleşim, geleneksel formları çağdaş bir yoruma kavuştururken, motifin derin kültürel ve kozmik anlamını görünür kılmaktadır. Yan motiflerin kompozisyona dahil edilmesi, esere hem görsel bir zenginlik katmakta hem de merkezdeki Hayat Ağacı'nın evrensel bağlantılarını güçlendirmektedir. Bu sayede çalışma, izleyiciye geçmişle gelecek arasında köprü kuran, kültürel sürekliliği vurgulayan bütüncül bir anlatım sunmaktadır.

Şekil 24: Merkezde Hayat İsimli Tasarım Çalışması
Kaynak: Yazar tarafından dijital tasarım ikonlarının kolajlanması tekniğiyle hazırlanmıştır.

4.4.1. Tasarımın İkonografik Analizi

Posterin ikonografik düzeninde ağaç, salt bir doğa ögesi olmanın ötesinde kozmik bir eksen (axis mundi) işlevi görmektedir. Gövdenin dikey ve sağlam hatları, varoluşsal bir dayanak noktasını temsil ederken; köklerin toprağa nüfuz edişi ve dalların göğe doğru genişleyen formu, yeryüzü ile gökyüzü arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Bu üçlü düzen, insanı doğa ve kozmosla bütünleştiren sembolik bir dil sunar.

Motifin çevresinde yer alan geometrik şekiller ve dairesel hatlar, evrensel döngüyü ve sürekliliği vurgularken, aynı zamanda geleneksel Türk sanatlarında sıkça rastlanan "sonsuzluk şeridi" (rumi) desenlerini anımsatır. Dalların simetrik düzeni ve birbirini tekrar eden yapraklar, doğadaki ritim ve dengeye atıfta bulunurken, ağacın merkezde konumlandırılması onu evrenin odak noktası haline getirmektedir. Bu kompozisyon, izleyiciye hem görsel bir hiyerarşi sunmakta hem de kültürel hafızadaki "merkez" algısını güçlendirmektedir.

4.4.2. Tasarımın Semiyotik Analizi

Semiyotik açıdan çalışma, "merkez" kavramını bir gösteren olarak kullanmakta ve bu kavramı bütünleştirici, düzenleyici bir işleve dönüştürmektedir. Kökler kolektif hafızayı, gövde şimdiki zamanı ve dallar ise umut ve süreklilik temalı bir gelecek tahayyülünü temsil etmektedir. Çevresel geometrik unsurlar ise bu merkezi yapıyı güçlendirerek, anlamın parçalara ayrılmadan bütünsel olarak taşınmasını sağlamaktadır. Gösterge ile gösterilen arasındaki ilişkinin bu şekilde korunaklı biçimde kurulması, dijital tasarımın yüzeysel imgelerine karşı anlamın derinlemesine inşa edildiği bir örnek teşkil etmektedir. Ağaç motifi, burada yalnızca dekoratif bir öge değil; kültürel kimliğin, aidiyetin ve evrensel bağın taşıyıcısıdır. "Merkezde Hayat" çalışması, 5. bölümdeki karşılaştırmalı analizde "anlamın korunumu" bağlamında önemli bir referans oluşturacaktır. Geleneksel formların dijital platformda nasıl öz kaybına uğramadan temsil edilebileceğini göstermesi açısından da dikkat çekicidir. 6. bölümdeki öneriler kısmına ise şu yansıyacaktır: Kültürel imgeler, ancak taşıdıkları felsefi ve toplumsal anlamlar korunduğunda gelecek nesillere etkili bir biçimde aktarılabilir. Bu çalışma,

estetik ve anlamın bir arada var olabildiği sürdürülebilir bir kültürel aktarım modeli önermektedir.

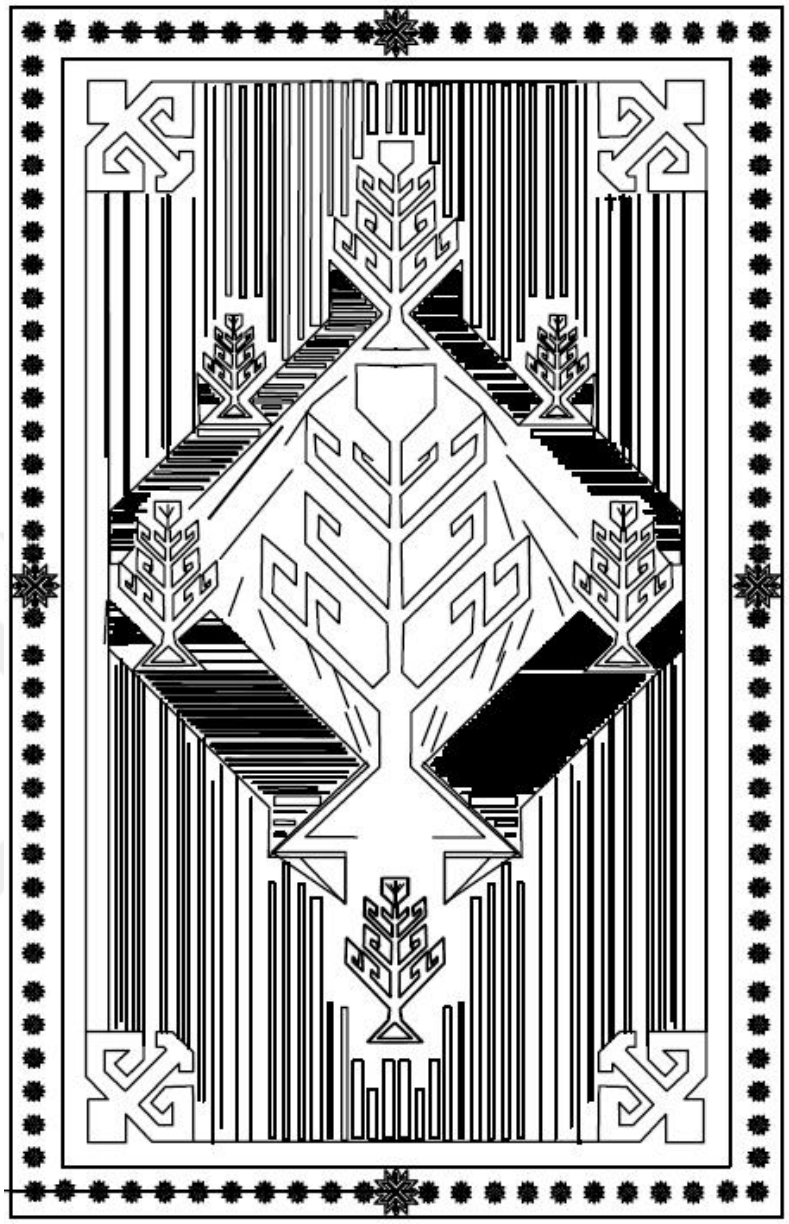
4.5. Yaşamın Yankısı İsimli Tasarım Örneği

"Yaşamın Yankısı" adlı bu dijital çalışma, Hayat Ağacı motifinin kültürel bellekte bıraktığı izleri ve bu izlerin zamansal bir süreklilik içinde nasıl yankılandığını soyut bir anlatımla ele almaktadır. Postmodern sanat anlayışından belirgin şekilde esinlenen kompozisyonda, merkezde yükselen ana ağaç motifi, geleneksel ikonografiden beslenirken aynı zamanda çağdaş bir yoruma kavuşturulmuştur.

Kompozisyon, yatay ve dikey çizgilerin ritmik tekrarları üzerine inşa edilmiştir. Bu lineer düzen, izleyiciye yer ile gök arasında sembolik bir ruhani yolculuk imkanı sunarken, perspektif teknikleriyle merkezdeki ana ağacın çevresine yerleştirilen daha küçük hayat ağaçları, mekansal bir derinlik yaratmaktadır. Bu düzenleme, geleneksel temanın üç boyutlu bir forma indirgenerek modern bir görsel dile dönüştürüldüğünü göstermektedir. Merkezdeki ağacı çevreleyen dalgalı çizgiler ve titreşim desenleri, kültürel hafızanın zaman içindeki sürekliliğini ve yayılımını metaforik bir dille anlatır. Bu geometrik düzen, motifin salt geçmişe ait bir sembol olmadığını, aksine günümüzde de yankılanarak geleceğe uzanan dinamik bir kültürel kod olduğunu vurgulamaktadır.

Çalışmanın en dikkat çekici yönü, geleneksel sembolizm ile güncel sanat eğilimlerini başarıyla harmanlayarak dijital bir estetik sunmasıdır. Stilize edilmiş çizgiler ve soyut formlar aracılığıyla, motifin çağlar boyu süren evrimsel yolculuğu görünür kılınmaktadır. Bu yaklaşım,Yaşamın Yankısını yalnızca geleneksel bir motifi yansıtan değil, aynı zamanda günümüz dijital sanat pratiği içinde kültürel sürekliliği sorgulayan bir çalışma haline getirmektedir.

Bu eser, 5. bölümde alınacak olan "geleneğin çağdaş yorumu" bağlamında önemli bir örnek teşkil edecek ve 6. bölümdeki öneriler kısmında, kültürel mirasın dijital medyada nasıl yeniden canlandırılabileceğine dair somut bir model sunacaktır.

Şekil 25: Yaşamın Yankısı İsimli Tasarım Çalışması
Kaynak: Yazar tarafından dijital tasarım ikonlarının kolajlanması tekniğiyle hazırlanmıştır.

4.5.1. Tasarımın İkonografik Analizi

İkonografik açıdan bu çalışma, geleneksel Hayat Ağacı motifine yeni bir boyut kazandırmaktadır. Kök, gövde ve dalların oluşturduğu üçlü sistem, zamansal bir sürekliliği temsil etmekle birlikte, çevresindeki dikey ve yatay dalga formları bu sürekliliğin dinamik yayılımını görselleştirmektedir. Bu dalgalar, kültürel bellekteki etkileşim alanını metaforik olarak ifade ederken, aynı zamanda postmodern sanatın karakteristik özelliklerinden olan çoğul anlam katmanlarını yansıtmaktadır.

Kompozisyondaki yatay ve dikey çizgilerin ritmik tekrarı, geleneksel temanın modern bir yorumu olarak karşımıza çıkmakta ve bu sayede eser, hem geleneksel ikonografiyle bağını korumakta hem de güncel sanat diline entegre olabilmektedir. Perspektif teknikleriyle oluşturulan derinlik hissi ve üç boyutluluk izlenimi, motifin zamansal ve mekansal yayılımını güçlendiren önemli unsurlardır.

4.5.2. Tasarımın Semiyotik Analizi

Semiyotik düzeyde çalışma, Barthes'ın mit kavramı ve Baudrillard'ın simülakr kuramı ekseninde anlamlı bir okumaya olanak tanımaktadır. Birincil göstergeler (kök-gövde-dal) geleneksel anlam katmanlarını temsil ederken, ikincil göstergeler (dalga formları, perspektif derinlik) bu anlamların kültürel bellek içindeki dolaşımını ve dönüşümünü yansıtmaktadır. Bu çift katmanlı yapı, gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkinin sabit olmadığını, sürekli bir anlamlandırma sürecine tabi olduğunu göstermektedir.

Diğer çalışmalardan farklı olarak bu poster, dijital çağda kültürel göstergelerin simülakrlaşma tehlikesine karşı nasıl direnç geliştirebileceğine dair önemli bir bulgu sunmaktadır. Poster 1'de simülakr tehlikesi, Poster 2'de organik süreklilik, Poster 3'te birlik teması, Poster 4'te merkez-çevre ilişkisi öne çıkarken, bu çalışma geleneksel gösterge sistemlerinin dijital ortamda anlam kaybına uğramadan nasıl yeni anlam katmanları kazanabileceğini göstermektedir. Gösteren ile gösterilen arasındaki ilişki, burada Baudrillard'ın öne sürdüğü simülakrlaşma sürecine direnen bir yapı sergilemektedir. Çalışma, geleneksel motifin dijital temsili üzerinden, orijinal anlamın korunduğu ancak yeni bağlamsal katmanlarla zenginleştirildiği bir model önermektedir.

"Yaşamın Yankısı", 5. bölümdeki karşılaştırmalı analizde "dijital simülakr ve anlamın korunumu" başlığı altında özgün bir katkı sunacaktır. 6. bölümde geliştirilecek öneriler için ise şu çıkarımı sağlamaktadır: Kültürel mirasın dijital sürdürülebilirliği, göstergelerin simülakrlaşma riskine karşı anlamsal bütünlüğünün korunması ve yeni bağlamlarla ilişkilendirilmesiyle mümkün olabilir. Bu çalışma, mit ve simülakr kuramı bağlamında, geleneksel motiflerin dijital platformlarda anlam kaybına uğramadan nasıl dönüştürülebileceğine dair kuramsal bir çerçeve sunmaktadır.

4.6. Genel Değerlendirme

Bu çalışmada, geleneksel Hayat Ağacı motifinin beş farklı dijital poster tasarımı üzerinden nasıl yorumlandığı ve dönüştürüldüğü incelenmiştir. Aşağıdaki tablo, söz konusu tasarımların ikonografik ve semiyotik analizlerinden elde edilen bulguları karşılaştırmalı olarak özetlemekte; her bir çalışmanın geleneksel motifi hangi açılardan ele aldığını, temel vurgularını ve kültürel sürdürülebilirliğe katkılarını sistematik bir şekilde ortaya koymaktadır.

Tablo 12

Araştırmanın Hedef Boyutları ve Çıktı Tablosu

Analiz Sonuçlarının Özet Tablosu			
Çalışmanın Adı	**Temel İkonografik Bulgular**	**Temel Semiyotik Bulgular**	**5. ve 6. Bölüme Katkısı**
Gelenekselden Simülakr'a	Kök–gövde–dal yapısı korunmuş; sağ bölümde geometrik çözülme modern estetiğin etkisini işaret ediyor.	Gösterge–gösterilen bağı korunmuş; sağdaki çözülme simülakr üretmez, riskin eleştirel ifadesi olur.	5. bölüm: Ayrışan yönler için örnek; 6. bölüm: simülakr riskine karşı bağlam korumanın önemi.
Sürdürülebilir Kökler	Güçlü ve geniş kökler; gövde ve dallar süreklilik sembolü, geometrik çizgiler köklerin belleğe tutunuşunu gösteriyor.	Gösterge–gösterilen bağı sağlam; kökler kültürel hafızayı, dallar geleceğe aktarımı işaret ediyor.	5. bölüm: Anlamın korunması için örnek; 6. bölüm: köklere dayalı sürdürülebilirlik önerileri.
Birlik Ağacı	Simetrik düzen; kök–gövde–dal tek merkezde birleşiyor; toplumsal birlik metaforu öne çıkıyor.	Birlik ve dayanışma göstergeleri; çeşitlilik içinde bütünlük kodları üretiyor.	5. bölüm: Ortak yönler için güçlü örnek; 6. bölüm: birlik vurgusuyla kültürel sürdürülebilirlik.
Merkezde Hayat	Ağacın gövdesi merkezde; çevresindeki dairesel çizgiler kozmik düzeni pekiştiriyor.	Merkez göstergesi düzen ve bütünlük kodları üretiyor; bağlam korunmuş.	5. bölüm: Ortak yönler (kök–gövde–dal); 6. bölüm: merkez vurgusu sürdürülebilirliğin temeli.
Yaşamın Yankısı	Kök–gövde–dal yapısı korunmuş; çevrede dalga çizgileri belleğin yankılarını simgeliyor.	Göstergeler yalnızca ağacı değil, çevresine yayılan kültürel izleri de işaret ediyor.	5. bölüm: Anlamın korunması ve yankının önemi; 6. bölüm: belleksel sürdürülebilirlik önerileri.

Kaynak: Araştırmacı tarafından özgün tasarımlarının özeti niteliğinde hazırlanmıştır.

Gelenekselden Simülakr'a adlı çalışmada kök–gövde–dal yapısı korunmuş, sağ bölümdeki geometrik çözülme modern estetiğin etkisine işaret etmiştir. Semiyotik açıdan gösterge ile gösterilen arasındaki bağ kopmamış, çözülme simülakr üretmek yerine bir uyarı işlevi görmüştür. Bu nedenle 5. bölümde ayrışan yönler için, 6. bölümde ise simülakr riskine karşı bağlamın korunması için örnek teşkil etmektedir.

Sürdürülebilir Kökler adlı çalışmada güçlü ve geniş kökler ön plana çıkmış, gövde ve dallar sürekliliğin simgesi olmuştur. Geometrik çizgiler köklerin belleğe tutunuşunu vurgulamıştır. Semiyotik çözümlemede ise gösterge–gösterilen bağı sağlam kalmış, kökler kültürel hafızayı, dallar ise geleceğe aktarımı işaret etmiştir. Bu poster, 5. bölümde anlamın korunması için, 6. bölümde ise köklere dayalı sürdürülebilirlik önerileri için kullanılacaktır.

Birlik Ağacı adlı çalışmada simetrik düzen dikkat çekmiş, kök–gövde–dal yapısı tek merkezde birleşmiş ve toplumsal birlik metaforu öne çıkmıştır. Semiyotik açıdan birlik ve dayanışma göstergeleri üretilmiş, çeşitlilik içinde bütünlük vurgulanmıştır. Bu nedenle 5. bölümde ortak yönlerin tartışılmasına, 6. bölümde ise birlik vurgusuyla kültürel sürdürülebilirliğe katkı sunmaktadır.

Merkezde Hayat adlı çalışmada ikonografik düzeyde ağacın gövdesi merkeze alınmış, çevresindeki dairesel çizgiler kozmik düzeni pekiştirmiştir. Semiyotik olarak merkez göstergesi düzen ve bütünlük kodları üretmiş, bağlam korunmuştur. Bu poster, 5. bölümde ortak yönler (kök–gövde–dal) için, 6. bölümde ise merkezin sürdürülebilirliğin temeli olarak görülmesi için önemlidir.

Son olarak Yaşamın Yankısı adlı çalışmada kök–gövde–dal yapısı korunmuş, çevrede kullanılan dalga çizgileri belleğin yankılarını sembolize etmiştir. Semiyotik çözümlemede göstergeler yalnızca ağacı değil, çevresine yayılan kültürel izleri de işaret etmiştir. Bu bulgu, 5. bölümde anlamın korunması ve yankının önemi açısından, 6. bölümde ise belleksel sürdürülebilirlik önerilerinin geliştirilmesi bakımından değerlidir.

Genel olarak bakıldığında, geleneksel stilize tasarımlar, ikonografik ve semiyotik çözümlemeler ışığında değerlendirildiğinde, motifin bağlamını ve kültürel sürekliliğini koruduğu görülmektedir.

5. DİJİTAL VE GELENEKSELDEN ÇIKIŞLI TASARIMLARIN ANALİZ VERİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde üçüncü bölümde ele alınan çağdaş dijital tasarımlar ile dördüncü bölümde incelenen geleneksel stilize çalışmalar karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. İki grup tasarım arasında yapılan bu mukayeseli analiz, yalnızca biçimsel benzerlikleri ortaya koymakla kalmamış, aynı zamanda anlamın nasıl korunduğunu ya da nasıl dönüşüme uğradığını tartışmaya açmıştır.

Dijital posterlerde Hayat Ağacı biçimsel olarak var gibi görünse de motif niteliğini kaybetmiş, bağlamdan kopmuş ve yüzeysel bir görsel öğeye dönüşmüştür. Buna karşılık geleneksel stilize çalışmalarda motifin kök–gövde–dal yapısı, geometrik çizgilerle stilize edilmesine rağmen anlamından uzaklaşmamış; aksine belleği ve kültürel sürekliliği güçlendiren bir görsel anlatıya dönüşmüştür.

Bu bağlamda, her iki grup tasarımın ortak ve ayrışan yönleri belirlenmiş, anlamın korunması ya da dönüşmesi süreçleri analiz edilmiş ve elde edilen bulgular kültürel sürdürülebilirlik açısından tartışılmıştır. Böylece Hayat Ağacı motifinin günümüz tasarımlarında aldığı farklı formlar, geleneksel belleğin sürekliliği ve dijital çağın estetik anlayışı arasında karşılaştırmalı bir okuma yapma imkanı sunmuştur.

5.1. Tasarımların Kesişen Yönleri

Çağdaş dijital posterler ile geleneksel stilize tasarımlar arasında ilk bakışta belirgin bir ortaklık, Hayat Ağacının kök–gövde–dal yapısının korunmuş olmasıdır. Her iki grupta da bu üçlü düzen, hayatın sürekliliğini ve yer–gök arasındaki bağı simgeleyen temel yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bununla birlikte, her iki grup da ikonografik düzlemde benzer karşıtlıkları görselleştirmiştir. Dijital örneklerde yaşam–ölüm, yeraltı–gökyüzü ya da ışık–karanlık gibi karşıtlıklar daha parçalı bir biçimde sunulurken, geleneksel stilize çalışmalarda aynı karşıtlıklar bütünlüklü bir simgesel düzen içinde korunmuştur. Bu durum, ortak temaların değişen estetik anlayışlara rağmen bellekte kalıcı olduğunu göstermektedir.

Ayrıca her iki grup, motifin simgesel gücünü farklı biçimlerde olsa da görünür kılmaktadır. Dijital tasarımlar, parçaları bir araya getiren kolajlarla; geleneksel çalışmalar ise geometrik stilizasyonlarla ağacın temsilini yeniden üretmiştir. Bu yaklaşım, Hayat Ağacının çağlar boyunca farklı üsluplarla ele alınsa da kültürel bellekte yerini koruyan bir simge olduğunu ortaya koymaktadır.

Son olarak gerek dijital gerekse geleneksel örneklerde motifin merkezde konumlandırıldığı görülmektedir. Ağaç, her iki grupta da kompozisyonun odak noktasına yerleştirilmiş; bu da hayatın merkezdeki rolüne yapılan ortak bir göndermedir.

5.2. Tasarımların Ayrışan Yönleri

Çağdaş dijital posterler ile geleneksel stilize tasarımlar arasındaki en belirgin farklılık, anlamın bağlamla olan ilişkisi üzerinden ortaya çıkmaktadır. Dijital posterlerde Hayat Ağacı biçimsel olarak varmış gibi görünse de bu görünüm parçalı imgelerden oluşan bir yüzeydir ve geleneksel motif niteliği taşımaz. Kolajlama tekniği ile bir araya getirilen görseller, motifin bütünlüğünü yansıtmaktan çok motifin yalnızca biçimsel izlenimini üretir. Bu nedenle dijital tasarımlarda gösterge ile gösterilen arasındaki bağ zayıflamış, hatta bazı örneklerde tamamen koparak simülakr düzlemine geçilmiştir.

Buna karşılık geleneksel stilize tasarımlar motifin bağlamını ve kültürel anlamını koruyabilmiştir. Geometrik çizgilerle sadeleştirilmiş ya da farklı üsluplarla yorumlanmış olmalarına rağmen, kök–gövde–dal yapısı yalnızca biçimsel bir tekrar olarak değil, anlamı taşıyan kültürel bir simge olarak korunmuştur. Bu nedenle geleneksel çalışmalarda gösterge ile gösterilen arasındaki bağ devam etmiş, motif hala kültürel hafızanın bir parçası olmayı sürdürmüştür.

Bir diğer önemli ayrışma üretim mantığında görülmektedir. Dijital tasarımlar hızlı, çoğaltılabilir ve estetik deneyime odaklı yüzeyler üretirken; geleneksel stilize çalışmalar belleği, sürekliliği ve kültürel kimliği aktarma amacı taşımaktadır. Bu nedenle dijital posterler bireysel haz ve görsel tüketim nesneleri gibi okunabilirken,

geleneksel posterler toplumsal hafızaya kök salan kültürel aktarımlar olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca semiyotik düzlemde dijital örnekler çoğunlukla bağlamdan kopmuş yüzeylerdir. Hayat Ağacının simgesel anlamları boşalmış, yalnızca biçimsel çağrışımlar kalmıştır. İki Zamanın Ağacı ve Simgeden Simülakr'a adlı posterlerde motif görünüşte vardır ancak anlamını yitirmiştir. Buna karşılık geleneksel stilize örnekler kökün sürdürülebilirliği, birlik, merkezi düzen ya da belleğin yankısı gibi farklı boyutları öne çıkararak motifin anlamını zenginleştirmiştir.

Dolayısıyla kesişmeyen yönler iki ana noktada toplanmaktadır. Dijital tasarımlar bağlamdan kopmuş yüzeyler olarak motif olma niteliğini kaybetmiş, anlam parçalanmış ya da simülakrlaşmıştır. Geleneksel tasarımlar ise motif olarak varlığını sürdüren, bağlamı koruyan ve farklı boyutlarla (kök, birlik, merkez, yankı) güçlendiren örnekler sunmuştur.

5.3. Anlamın Korunması ve Dönüşümü

Hayat Ağacı motifinin çağdaş dijital tasarımlarda ve geleneksel stilize çalışmalarda nasıl ele alındığı incelendiğinde, anlamın korunması ve dönüşümü açısından iki farklı yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Dijital posterlerde motif biçimsel olarak varmış gibi görünmekte ancak bağlamını yitirdiği için anlam bütünlüğü korunamamaktadır. Çoğu örnekte göstergeler parçalı yüzeyler olarak karşımıza çıkmakta, bu nedenle gösterge ile gösterilen arasındaki bağ kopmaktadır. Sonuçta ortaya çıkan şey bir motif değil, yalnızca motif izlenimi veren görsel bir yüzey olmaktadır.

Geleneksel stilize çalışmalarda ise durum bunun tersidir. Geometrik çizgilerle sadeleştirilmiş veya farklı biçimlerde yorumlanmış olsalar da motifin kök–gövde–dal yapısı korunmuş ve kültürel belleğe bağlılık sürdürülmüştür. Köklerin sürdürülebilirliği, birlik vurgusu, merkezi düzenin korunması ve belleğin yankısı gibi farklı boyutlarla motif yalnızca yaşatılmamış, aynı zamanda zenginleştirilmiştir. Bu nedenle geleneksel stilize tasarımlar, anlamın hem korunmasına hem de yeni bir bağlam içinde dönüşmesine örnek teşkil etmektedir.

Dijital ve geleneksel tasarımlar arasındaki bu fark, kültürel sürdürülebilirlik açısından büyük önem taşımaktadır. Dijital üretimlerde anlamın kaybı ve yüzeyselleşme riski öne çıkarken, geleneksel yorumlarda anlam köklere tutunarak geleceğe aktarılmaktadır. Dolayısıyla, kültürel motiflerin yalnızca estetik bir yüzey değil, belleğin taşıyıcısı olarak varlığını sürdürebilmesi için anlamın korunması kadar dönüştürülme biçiminin de doğru kurgulanması gerekmektedir.

Bu bağlamda üçüncü bölümdeki dijital posterler anlamın kaybını, dördüncü bölümdeki geleneksel stilize posterler ise anlamın sürekliliğini temsil etmektedir. Karşılaştırmalı analiz göstermiştir ki, Hayat Ağacı motifinin kültürel değerini gelecek kuşaklara aktarmak için anlamın bağlamdan kopmadan dönüştürülmesi esastır.

5.4. Analiz Sonuçlarının Tablo Düzleminde Karşılaştırılması

Dijital illüstrasyon posterler ile gelenekselden çıkışlı stilize tasarımların karşılaştırılması yalnızca sözel çözümlemelerle değil, tablo ve şematik düzlemde de yapılmıştır. Bu yöntem, iki grup arasındaki benzerlik ve farklılıkların daha görünür kılınmasına imkan tanımaktadır. Tablo, her iki grubun biçim, bağlam, anlam, üretim mantığı ve kültürel işlev açısından nasıl ayrıştığını göstermektedir. Diyagram ise bu bulguları özlü bir akış halinde ifade etmektedir.Şematik akış ise, dijital ve geleneksel tasarımların temel farklarını özlü biçimde ortaya koymaktadır. Dijital tasarımlar, biçimsel olarak Hayat Ağacını andırsa da anlam katmanlarını yitirmiş, bağlamdan kopmuş ve sonunda simülakr düzeyinde yüzeyler üretmiştir. Bu nedenle sürdürülebilirlik açısından zayıf kalmışlardır. Geleneksel stilize tasarımlar ise biçimsel bütünlüğü sürdürürken anlamı da korumuş, kültürel bağlamı aktarmış ve bu sayede sürdürülebilirlik bakımından güçlü bir örnek sunmuştur. Tablo ve şematik düzlemler, sözel analizlerin özetini görsel bir düzende sunarak karşılaştırmayı daha anlaşılır kılar. Karmaşık verilerin sadeleştirilmesini ve dijital ile geleneksel tasarımlar arasındaki farkların açık biçimde görünmesini sağlar. Ayrıca tezde tartışma bölümüne geçiş için güçlü bir görsel dayanak oluşturarak bulguların pekiştirilmesine katkı verir.

Sonuç olarak, dijital ve geleneksel tasarımların karşılaştırılması, yalnızca biçimsel farklılıkların değil, aynı zamanda anlamın üretim biçiminin de dönüşümünü

görünür kılmıştır. Geleneksel tasarımlar, kültürel belleğin taşıyıcısı olarak sürekliliği temsil ederken; dijital örnekler, bu belleği yüzeysel bir estetik biçimine indirgemiştir. Böylece tablo ve şematik çözümleme, biçim ile anlam arasındaki kopuşun en somut kanıtı haline gelmiş; kültürel sürdürülebilirliğin biçimsel benzerlikten değil, anlamın korunmasından geçtiğini açıkça göstermiştir.

Tablo 13

Posterler ile Tasarımların Karşılaştırılması

Nevi	Dijital İllüstrasyon Posterler	Gelenekselden Çıkışlı Tasarımlar
Biçim	Kök–gövde–dal yapısı parçalı (fragmantel) imgelerle yüzeyde tekrar edilir.	Kök–gövde–dal yapısı geometrik çizgilerle stilize edilse de korunur.
Bağlam	Bağlamdan kopuktur; göstergeler anlamını yitirir.	Bağlam korunur; göstergeler kültürel belleğe bağlıdır.
Anlam	Anlam boşalmış, yüzeysel çağrışımlar kalmıştır.	Anlam korunmuş, yeni vurgularla zenginleşmiştir (kök, birlik, merkez, yankı).
Semiyotik Tetkik	Gösterge–gösterilen bağı zayıf ya da kopuktur; simülakr riski yüksek ya da gerçekleşmiştir.	Gösterge–gösterilen bağı sağlamdır; simülakr üretmez.
Üretim Mantığı	Hızlı, çoğaltılabilir, bireysel haz ve estetik odaklıdır.	Kültürel sürekliliği aktarma ve hafızayı yaşatma amacı taşır.
Kültürel İşlev	Dekoratif yüzey; motif olmaktan çıkmıştır.	Kültürel motif; belleği taşıyan sürdürülebilir bir semboldür.
Sürdürülebilirlik	Zayıf ya da yoktur. Sadece ağaç ya da ikonlar olarak sürdürülür, görsel görünürlük sağlarken anlam katmanları kopuktur. Bağlam yoktur.	Güçlü; anlamı ve bağlamı geleceğe taşır.

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablodan görüldüğü üzere, çağdaş dijital posterler Hayat Ağacını biçimsel olarak tekrar etse de bağlamdan kopmuş, anlamını yitirmiş ve simülakr düzeyinde yüzeyler üretmiştir. Üretim mantığı hızlı ve çoğaltılabilir bir estetik üzerine kurulu olduğu için motif kültürel işlevini kaybetmiştir. Buna karşılık geleneksel stilize posterler, geometrik sadeleştirmelere rağmen kök–gövde–dal yapısını koruyarak anlamı, bağlamı ve kültürel belleği geleceğe taşımış; sürdürülebilirlik açısından güçlü bir örnek oluşturmuştur.

5.5. Kültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirme

Hayat Ağacı motifinin dijital ve geleneksel stilize tasarımlar üzerinden karşılaştırmalı analizi, kültürel sürdürülebilirlik bağlamında anlamlı sonuçlar ortaya koymaktadır. Umberto Eco'nun kültürel mirasın aktarımına ilişkin kuramsal çerçevesi ışığında, sürdürülebilirliğin yalnızca biçimsel süreklilikle değil, anlamsal ve bağlamsal bütünlüğün korunmasıyla mümkün olduğu görülmektedir. Bu perspektiften bakıldığında, iki tasarım yaklaşımı arasında belirgin bir ayrım ortaya çıkmaktadır. Dijital posterlerde, Baudrillard'ın simülakr ve hipergerçeklik kavramları bağlamında değerlendirilebilecek bir durum gözlemlenmektedir. Hayat Ağacı motifi görsel olarak var gibi görünse de, bağlamdan kopuk üretimler nedeniyle orijinal anlam katmanlarından uzaklaşmış ve yüzeysel bir estetik nesneye dönüşmüştür. Bu durum, gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkinin zayıflamasına ve Barthes'ın işaret ettiği mitolojik anlamlandırma süreçlerinin sekteye uğramasına neden olmaktadır. Gelenekselden çıkışlı tasarımlar ise, kültürel sürdürülebilirlik açısından daha etkili bir model sunmaktadır.

Köklerin belleğe tutunması, birlik ve merkez vurguları, belleğin yankılarının görselleştirilmesi gibi unsurlar, Eco'nun vurguladığı anlamsal sürekliliği sağlamaktadır. Bu tasarımlar, geleneksel göstergelerin anlam derinliğini koruyarak, kültürel hafızanın nesiller arası aktarımını mümkün kılmaktadır. Yapılan karşılaştırmalı analiz göstermektedir ki, kültürel motiflerin sürdürülebilirliği, modern çağda nasıl yorumlandıklarıyla doğrudan ilişkilidir. Dijital üretimler bağlamı zayıflattığında anlam kaybı yaşanırken, geleneksel üsluplar motifin özünü koruyarak yeni bağlamlarda yaşatabilmektedir. Bu nedenle kültürel sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için, geleneksel motiflerin çağdaş yorumlarla yeniden üretilirken anlamsal bütünlüğün korunması hayati önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, Hayat Ağacı motifinin geleceğe aktarılabilmesi, salt biçimsel tekrarlarla değil, kültürel anlamın sürdürülebilir kılınmasıyla mümkündür. Geleneksel stilize tasarımlar, dijital çağın yüzeyselleştirici estetik anlayışına karşı anlamsal direnç noktaları oluşturmakta ve köklü bir kültürel hafıza zemini sunmaktadır.

6. BULGULAR

Her iki tasarım grubu, ikonografik ve semiyotik açıdan incelendikten sonra mukayeseli bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu süreçte, Hayat Ağacı temalı kompozisyonların dijital illüstrasyon ve geleneksel yorumlama tasarımları arasındaki dönüşümüne ilişkin çok yönlü bulgular elde edilmiştir. Analizler, biçim, anlam ve kültürel sürdürülebilirlik boyutlarında belirgin değişimleri ortaya koyarak genel eğilimleri görünür kılmıştır.

Her iki tasarım grubunda da kök-gövde-dal üçlüsünün biçimsel olarak korunduğu tespit edilmiştir. Ancak dijital tasarımlarda bu yapı, geleneksel anlam katmanlarından uzaklaşarak daha yüzeysel bir görselliğe indirgenmiştir. Geleneksel temelli tasarım çalışmalarında gösteren-gösterilen ilişkisi tutarlılığını sürdürürken, dijital illüstrasyon posterlerde bu bağın zayıfladığı ve yer yer parçalandığı gözlemlenmiştir.

Dijital illüstrasyonlarda postmodern kolaj ve fragmantal (parçalı) anlatım biçimleri öne çıkarken, geleneksel yorumlu çalışmalarda modern-minimalist yaklaşımlar tercih edilmiştir. Geleneksel tasarımlarda mekânsal derinlik ve zamansal süreklilik korunmuş; buna karşın dijital posterlerde bu boyutların sığlaştığı belirlenmiştir. Dijital illüstrasyon üretimlerinde motifin orijinal anlamı simülakr düzeyine ulaşmış, geleneksel yorumlama örneklerinde ise anlamın korunarak dönüştürüldüğü görülmüştür.

Dijital tasarımlar, hızlı tüketim ve estetik haz odaklı bir anlayışı yansıtırken; gelenekselden çıkışlı yorumlama tasarımları, kültürel aktarım ve sürekliliği önceleyen bir yaklaşım benimsemiştir. Geleneksel tasarım örnekleri, motifin kültürel bellekteki taşıyıcı işlevini sürdürürken; dijital illüstrasyon tasarımlar bu işlevi daha çok dekoratif bir estetik düzlemine indirgemiştir.

Sonuç olarak, kültürel sürdürülebilirlik açısından geleneksel yaklaşım güçlü bir model sunarken, dijital illüstrasyon posterlerin anlamsal süreklilik bakımından daha zayıf kaldığı saptanmıştır. Gelenekselden çıkışlı tasarım örnekleri kültürel kodları

sistematik biçimde aktarırken, dijital posterlerde bu aktarımın kesintiye uğradığı ve yüzeyselleştiği görülmüştür. Ayrıca, dijital araçların üretim sürecinde belirleyici bir rol oynadığı; buna karşılık gelenekselden çıkışlı tasarım örneklerinde teknolojinin yalnızca araçsal bir işlev üstlendiği tespit edilmiştir.

7. TARTIŞMA

Elde edilen bulgular, dijital illüstrasyon posterleri ile geleneksel temelli tasarım örnekleri arasında derin bir gerilim alanı bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu gerilim, aslında çağdaş tasarım dünyasında süregelen etik-pragmatik ikilemin bir yansımasıdır. Tasarımcı için temel soru şudur: Kültürel sürekliliği korumak mı, yoksa yeni estetik arayışlara yönelmek mi?

Geleneksel temelli tasarımların başarısı, anlamın korunmasına yönelik ısrarcı tutumlarından kaynaklanmaktadır. Bu tür çalışmalar, kültürel belleğin taşıyıcıları olarak işlev görmekte ve birer kültürel hafıza aktarıcısı rolünü üstlenmektedir. Gelenekselci yaklaşım, anlamın korunmasını kültürel kimliğin sürdürülebilirliği açısından vazgeçilmez görmekte; gösterge ile gösterilen arasındaki ilişkinin kopmasını ise kültürel bir yabancılaşma biçimi olarak değerlendirmektedir.

Buna karşılık dijital tasarım savunucuları, geleneksel formların katı biçimde korunmasının kültürel bir donukluk yarattığını ileri sürmektedir. Bu karşıtlık, çağdaş tasarımın yönelimi üzerine bir dizi soruyu gündeme getirerek, alandaki tartışmaları derinleştirmektedir.

Dijital çağda kültürel motifleri anlamlı bir biçimde yeniden üretmek, tasarım disiplininin en tartışmalı konularından biri haline gelmiştir. Dijital tasarımların geleneksel anlam katmanlarını yitirmesi, yeni bir ikonografinin oluşumuna mı işaret ettiği yoksa kültürel bağlamın çözülmesi olarak mı değerlendirilmesi gerektiği sorusunu gündeme getirmektedir. Bu durum, dijital araçların anlam aktarımını zenginleştirmek yerine neden yüzeyselleştirdiği sorusunu da beraberinde getirmektedir.

Teknoloji ile kültürel derinlik arasında kurulacak dengeli bir ilişki, çağın kültürel bilincini yeniden inşa etme potansiyeline sahip olabilir. Ancak bu noktada, dijital tasarımcıların bireysel estetik arayışlarının kolektif kültürel belleğin çıkarlarıyla ne ölçüde bağdaştığı önem kazanmaktadır. Geleneksel formları korumak kültürel muhafazakarlık olarak mı görülmelidir, yoksa dijital yenilikçilik kültürel bağlamın aşınmasına mı yol açmaktadır?

Dijital üretim sürecinde yapay zeka ve logaritmik estetik unsurlarının devreye girmesi, sanatçının öznel yaratım alanını daraltabilir; ancak aynı zamanda kültürel üretimi daha kapsayıcı ve erişilebilir bir düzleme de taşıyabilir. Bu bağlamda, kültürel mirasın tasarımda yeniden yorumlanması bir gelenekten sapma değil, geleneğin kendini yenileyebilme yetisinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Dijital üretim süreçlerinde hız, erişilebilirlik ve estetik çeşitlilik artarken, bu hızın tasarımın düşünsel derinliği üzerindeki etkisi tartışmalıdır. Kültürel motiflerin dijital ortamda yeniden üretilmesi, bir yandan tasarımcının yaratıcılığını özgürleştirebilirken, diğer yandan onu gelenekten koparan bir simülasyon alanına dönüştürebilmektedir.

8. SONUÇ

Kültürel mirasın dijitalleşme süreci, izleyicileri derin düşüncelere davet eden çok katmanlı bir dönüşüm alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel bir motif olan Hayat Ağacı'nın dijital illüstrasyon ve geleneksel yorumlar üzerinden karşılaştırılması, aslında daha geniş bir kültürel dönüşüm hikayesinin küçük bir kesitini temsil etmektedir. Dijital çağın sunduğu teknik imkanlar ile kültürel mirasın taşıdığı anlam derinliği arasında hassas bir denge bulunmaktadır. Gelenekselden çıkışlı tasarımlar, yalnızca görsel bir estetik sunmakla kalmayıp, aynı zamanda kültürel kimliğimizle kurduğumuz bağı güçlendiren zamansız birer hafıza ögesi olarak öne çıkmaktadır. Her bir motif ve çizgi, binlerce yıllık kültürel belleğin sessiz bir temsilcisi niteliğindedir. Buna karşılık dijital illüstrasyon tasarımlar, görsel olarak etkileyici olsalar da çoğu zaman anlamın köklerine inmeyen, yüzeysel bir estetik düzlemde kalmaktadır. Bu durum, hızlı tüketim ve sürekli değişimle tanımlanan modern çağın bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Gelenekselden çıkışlı tasarımlar ise bu hızlı akışın içinde anlamı, derinliği ve düşünmeyi hatırlatan bir direnç noktası oluşturmaktadır. Dijital illüstrasyon posterlerde görülen kültürel değer deformasyonuna karşı geliştirilen bu yaklaşımlar, kültürel mirasın ve bireysel kimliğin yeniden keşfine aracılık etmektedir. Tasarımlar, teknik bir üretim olmanın ötesinde, kim olduğumuz ve nereden geldiğimiz üzerine düşündüren birer kültürel ayna işlevi üstlenmektedir. Bu bağlamda, dijitalleşmenin kaçınılmaz olduğu günümüzde, geleneksel olanı bütünüyle reddetmek yerine onu dijital çağın olanaklarıyla yeniden yorumlamak, kültürel sürdürülebilirliğin temel koşulu olarak görülmelidir. Dijitalin teknik gücüyle gelenekselin ruhunu birleştirebilmek, yalnızca tasarımcıların değil, çağın kültürel bilincini şekillendiren tüm bireylerin üzerinde düşünülmesi gereken bir sorumluluk alanı yaratmaktadır. Kültür, korunması gereken bir miras olmanın ötesinde, yaşatılması gereken canlı bir organizma olarak ele alınmalı; teknoloji de bu organizmanın devamlılığını sağlayan bir araç olarak konumlandırılmalıdır. Bu doğrultuda, tasarımcılara düşen görev, estetik üretim sürecinde kültürel belleğin taşıyıcılığını üstlenmek ve her bir tasarımı yalnızca bugüne değil, aynı zamanda geleceğe seslenen bir kültürel ifade biçimine dönüştürmektir.

9. ÖNERİLER

Bu çalışmanın ışığında, kültürel mirasın dijital çağda anlamını yitirmeden yaşatılabilmesi için bir dizi öneri sunulabilir. Öncelikle tasarımcılar, dijital eserlerinde geleneksel motifleri kullanırken yalnızca biçimsel benzerlikle yetinmemeli, bu motiflerin taşıdığı kültürel kodları, sembolik derinlikleri ve spirütiel boyutları anlamaya çalışmalıdır. Her bir çizginin, rengin ve formun ardındaki anlam katmanlarına nüfuz etmek, dijital tasarımı yüzeysel bir görsel tekrarın ötesine taşıyacak ve kültürel sürekliliğin çağdaş bir temsilini mümkün kılacaktır.

Dijital tasarım stüdyoları, geleneksel sanatçılar ve kültür taşıyıcılarıyla iş birliği yaparak bilgi ve deneyim paylaşımına dayalı köprüler kurmalıdır. Bu tür diyaloglar, dijital üretim süreçlerinin derinlik kazanmasını sağlayacak en değerli kaynaklardan biri olacaktır. Tasarım eğitimi alanında ise teknik becerilerin yanı sıra kültürel okuryazarlığın da temel bir öğrenme alanı olarak yer alması büyük önem taşımaktadır. Öğrenciler yalnızca dijital araçları kullanmayı değil, aynı zamanda kültürel kodları çözümlemeyi ve bu kodları çağdaş bağlamlarda anlamlı biçimde yeniden yorumlamayı öğrenmelidir.

İlgili kurumlar, geleneksel sanatlar ile dijital tasarım disiplinlerini bir araya getiren ortak projeler ve stüdyo dersleri geliştirilmeli; kuram ile pratiğin, geleneksel ile dijitalin bir arada var olabildiği bütüncül bir eğitim modeli benimsenmelidir. Bu kurumlar, dijital arşivlerini oluştururken yalnızca eserlerin görsellerini değil, onların hikayelerini, anlamlarını ve kültürel bağlamlarını da kayıt altına almalıdır. Bu tür bilgi birikimi, geleceğin tasarımcıları için önemli bir referans kaynağı oluşturacaktır.

Ayrıca, ilgili kamu kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları, geleneksel zanaatkarlar ile dijital tasarımcıları bir araya getiren atölye çalışmaları, etkileşimli programlar ve ortak üretim platformlarını desteklemelidir. Bu tür buluşmaların amacı, karşılıklı öğrenme, ilham alma ve kültürel deneyimin iki yönlü aktarımını teşvik etmek olmalıdır.

Dijital platformlar ve yapay zeka temelli araçlar geliştirilirken kültürel çeşitlilik, sembolik derinlik ve anlam katmanlarının korunması öncelikli hedefler arasında yer almalıdır. Kültürel mirasın dijital ortamda etkileşimini sağlayacak uygulamalar ve platformlar tasarlanırken kullanıcıların pasif birer tüketici değil, aktif birer katılımcı olmalarına imkân tanınmalıdır.

Günümüz ve geleceğin tasarımcıları, sahip oldukları teknolojik olanakları kültürel mirası geleceğe taşımak, onu görünür ve anlaşılır kılmak, yeni bağlamlarda yaşatmak amacıyla kullanmalıdır. Unutulmamalıdır ki, tasarımcı yalnızca bir üretici değil, aynı zamanda kültürün taşıyıcısıdır. Bugün üretilen her eser, yarının kültürel mirasının temel taşını oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Acun, Hakkı. **Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme Sanatı,** Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.

Ağbuğa, Fatma. **Doğa Bilinci,** 1. Baskı. Denizli: Pamukkale Üniversitesi.

Akurgal, Ekrem. **Anadolu Kültür Tarihi,** 1. Basım. Ankara: TÜBİTAK Yayınları, 2008.

Alarçin, Anıl. **Türk Mitolojisinde Hayat Ağacı ve Sembolizmi**, IKARUS Lab, 4 Eylül 2024.

Atasoy, Nurhan. **İznik: Osmanlı çini sanatının zirvesi,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. 1989.

Barthes, Roland. **Göstergebilim İlkeleri,** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1993.

Barthes, Roland. **Mytolojiler,** Çev. Tahsin Yücel. İstanbul: Metis Yayınları, 2016.

Baudrillard, Jean. **Simülakrlar ve Simülasyon,** Oğuz Adanır (çev.). Ankara: Doğu-Batı Yayınları, 1998.

Baudrillard, Jean. **Tüketim Toplumu,** Çev. Hazal Deliceçaylı, Ferda Keskin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.

Baudrillard, Jean. **Sanat Komplosu,** Çev. Elçin Gen. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

Bauman, Zygmunt. **Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları,** Abdullah Yılmaz (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000.

Baykara, Tuncer. **Selçuklu Çağında Anadolu'da Hayat**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.

Berkes, Fikret. **Kutsal Topraklar: Geleneksel Ekolojik Bilginin Korunması,** İstanbul: Yeni İnsan Yayınları, 2019.

Bookchin, Murray**. The Ecology of Freedom: The Emergence and Dissolution of Hierarchy,** California: AK Press, 2005.

Boydaş, Okan. **Orta Asya Türk Sanatında Sembolizm: Hayat Ağacı ve Gökyüzü İlişkisi**, ATLAS Journal, Cilt 6, Sayı 36, 2020.

Campbell, **Joseph. Mitolojinin Gücü,** Ankara: İmge Kitabevi, 2016.

Creswell, John W. **Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches,** California: Sage Publications, 2013.

Eco, Umberto. **Göstergebilim ve Dil Felsefesi,** İstanbul: Can Yayınları, 2009.

Eliade, Mircea, **Şamanizm: İlkel Dinlerde Ekstaz Teknikleri**, İmge Kitabevi, 1998.

Eroğlu, Seçil. **Erken Çocukluk Döneminde Doğa Eğitimi ve Uygulama Örnekleri,** 1. Baskı. İstanbul: Pegem Akademi, 2020.

Esin, Emel. **Türk Kozmolojisine Giriş,** Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2001.

Demiriz, Yıldız. **Osmanlı sanatında sembol ve anlam,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. 2000.

Guattari, Félix. **Üç Ekoloji,** çev. Işık Ergüden. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2016.

Güler, Naciye. **Türk halı ve düz dokuma yaygıları,** Anadolu Üniversitesi Yayınları. 2011.

Jean-Paul. **Türklerin ve Moğolların Eski Dini,** Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2007.

İnalcık, Halil. **Osmanlı'da Devlet, Hukuk ve Adalet**, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Karadeniz, Gülcan. **Semboller ve Bellek: Türk Sanatında Motifsel Süreklilik,** Ankara: Atölye Sanat Yayınları, 2020.

Kramer, Samuel Noah. **Tarih Sümer'de Başlar,** Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2001.

Kafesoğlu, İbrahim. **Selçuklu Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti**, Ötüken Neşriyat, 2013.

McNiff, Shaun. **Art-Based Research,** London: Jessica Kingsley Publishers, 2008.

Mirşan, Kazım. **Türklerin ilk tarihi,** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. 2002.

Naess, Arne. **Ekolojik Düşünce,** İstanbul: Sinek Sekiz Yayınları, 2015.

Ögel, Bahaeddin. **Türk Mitolojisi,** Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2004.

Öney, Gönül. **Selçuklu Sanatında Figürlü Kompozisyonlar**, İş Bankası Yayınları, Ankara, 2007.

Panofsky, Erwin. **İkonoloji Araştırmaları,** 1. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2012.

Riefstahl, Rudolf. **Anatolian Carpets,** London: Oxford University Press, 1951.

Roux, Jean-Paul. **Türklerin ve Moğolların Eski Dini,** Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2000.

Rûmî, Mevlânâ Celaleddin. **Mesnevî-i Şerif,** 1. cilt. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 2021.

Springgay, Stephanie, Rita L. Irwin ve Sylvia Kind. **A/r/tographers and Living Inquiry,** Handbook of the Arts in Qualitative Research: Perspectives, Methodologies, Examples, and Issues, 2008.

Şimşek, Ahmet. **Geçmişin Nesnesini Arayan Bilim Arkeoloji: Türkiye'de Tarih Öğretimindeki Durumu,** 1. Basım, Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 6/2, 2011.

Tarcan, Haluk. **Türklerde motif ve sembol kültürü,** Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. 2003.

Taşağıl, Ahmet**. Göktürkler***,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2017.

Turan, Osman. **Selçuklular Zamanında Türkiye,** İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2000.

Yaşar, Ahmet. **Kültürel Mirasın Görsel Dili,** İstanbul: Kültür Vakfı Yayınları, 2021.

Yetkin, Şerare. **Türk Halı Sanatı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1991.

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri,** Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.

Süreli Yayınlar

Açа, Mehmet. "Türk Mitolojisinde Hayat Ağacı ve Kozmos", **Motif Akademi Halkbilimi Dergisi,** 9(22), 2016.

Akel, Ayşe Ebru . "Ekolojik Sanatta Sembolizm ve Mekansal Yorumlar", **Güzel Sanatlar Dergisi,** 19, 2019.

Akdere, Belkıs ve İbrahim Atlı. "Sürdürülebilir Sanat Bağlamında Ekolojik Sanat", **Yönetim ve Eğitim Bilimleri Dergisi**, Cilt 2, Sayı 3, Eylül 2023.

Aksu, Levent. "Dünyada ve Türkiye'de Nüfus Analizleri", **Istanbul Journal of Sociological Studies**, 25, Eylül 2011.

Alparslan, Canan ve Yasemin Kılıç. "Üniversite Öğrencilerinin Sürdürülebilirlik Farkındalıklarının Ölçülmesi: Bir Alan Araştırması", **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2021.

Armağan, Füsun. "Hayat Ağacı Motifinin Anlam Haritası: Gelenekten Günümüze"*,***Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi,** 101, 2022.

Arslan, Seher. "Türklerde Ağaç Kültü ve Hayat Ağacı Motifi", **Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi,** 2014.

Arslantürk, Funda. "Kültürel Mirasın Sanat Yoluyla Yeniden Üretimi", **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, 30, 2022.

Aydemir, Hacer Zeynep. "Doğa Bilinci ve Ekolojik Yaşam Üzerine Bir Değerlendirme", **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 9(24), 2017.

Bayramoğlu, Mehmet, "20. Yüzyıl Türk Resim Sanatında Geleneksel Türk Sanat Örneklerinin Etkisi", **Kalemişi,** Cilt.1, Sayı.2

Bilgin, Betül. "Selçuklu Sanatında İki Başlı Kartal Figürü ve Anlamı", **Sanat Tarihi Yıllığı,** 18, 2014.

Bozkurt, Hacer. "Görsel Kültürde Doküman Analizi Yöntemi ve Uygulamaları", **Hacettepe Üniversitesi Sanat Araştırmaları Dergisi,** 2019.

Boydaş, Okan. "Orta Asya Türk sanatında sembolizm: Hayat ağacı ve gökyüzü ilişkisi", **ATLAS Journal**, 6(36), 1044. 2020.

Bilgili, Nuray. "Türk Mitolojisinde Kutsal Ağaç ve Kozmik Semboller", **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi,** Sayı: 76, 2016.

Cebeci, Dilek Tüm. "Hayat Ağacı Motifinin Türk Dokumacılık Sanatına Yansımaları", **Kesit Akademi**, Cilt: 8, Sayı: 30, 2022.

Çakır, Nuray. “Kültürel Mirasın Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi”, **Sanat ve Tasarım Dergisi**, 5(1), 2020

Çetin, Selin ve Esra Tuncel. “Bireylerin Sürdürülebilirlik Farkındalık Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, 2022.

Çetin, Aydın. “Türk Mitolojisinde Ağaç Kültü ve Hayat Ağacı Motifi”, **Traktüs Kültür Dergisi,** Sayı: 4.

Çiloğlu, Hakan. “Türk Kültür Varlıklarında Yaşamın Biçimlenmesi”, **Ulakbilge,** 35, Nisan 2019.

Çiloğlu, Hakan. “Geleneksel Halı-Kilim Sanatına Postmodern Yaklaşımlar: İki Sanatçı Örneği”, M. Kandemir, T. Bayrak ve Y. Koparan (Ed.). **Halı Sanatı**. 2023.

Çiloğlu, Hakan. “Türk Halı Sanatı Kompozisyonlarında Hayat ve Zaman Kavramları”, **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, 43, 2019.

Çoruhlu, Tülin. “Günümüz sanatında ekolojik anlatılar”, **Sanat Dergisi**, 163, 22. 2022.

Demir, Meryem. “Uygur Sanatında Hayat Ağacı Tasvirleri”, **Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi,** Sayı: 21, 2021.

Demirtaş, Duygu. “Sürdürülebilirlik Algısının Gelişmesinde Medyanın Rolü ve Etkisi”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2020.

Dikmen, Ayşe Nur. “Sürdürülebilirlik Kavramının Kültürel Boyutu”, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 27, 2017.

Doğan, İsmail ve Ayşe Yiğit. “Sürdürülebilirlik ve Tüketici Davranışları Arasındaki İlişki: Çevre Eğitiminin Rolü”, **Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2022.

Doğan, Sevilay. “Kültürel Mirasın Geleceğe Taşınmasında Farkındalık ve Eğitim İlişkisi”, **Sanat ve Tasarım Dergisi**, 9(1), 2019.

Ekşioğlu, Gürbüz Doğan. “Modern Türk resminde doğa ve motif kullanımı”, **YTÜ Sanat ve Tasarım Dergisi**, 6, 64. 2010.

Ergen Işıklar, Zeynep Zerenler, Muammer ve Yeşiltuna, Ceren. “Çevre Bilinci: Jenerasyon Farklılıklarına Yönelik Bir Araştırma”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2022.

Ercan, Tuğba. “Türk Sanatında Hayat Ağacı İmgesinin İkonografik Açıdan İncelenmesi”, **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi,** 31(47), 2023.

Erdoğan Tosun, Gülgün.“Simgesel Anlamlar Bağlamında Geleneksel Sanatlarda Doğa Algısı”, **Sanat ve Tasarım Dergisi,** 3(2), 2013.

Ersoy, Ayla. “Kadının sessiz dili: Halı ve kilimlerde anlatı”, **Geleneksel El Sanatları Araştırmaları**, 36–41. 2018.

Gündüz, Bülent. “Sürdürülebilirlik Kavramı ve Eğitimde Uygulanabilirliği Üzerine Bir İnceleme”, **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2014.

Güner, Merve. “Sürdürülebilirlik Kavramının Tüketici Farkındalığına Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2022.

Güneş, Ayşe Tülin. “Sanayi Devrimi ve Doğanın Nesneleştirilmesi”, **Hacettepe Üniversitesi EFD**, 28(2), 2011.

Güneş, Gökçe Taner.“Hayat Ağacı Motifinin Sanatsal Sürekliliği”, **Söylenti Dergisi,** 12 Mart 2023.

Karaca, Şükran. “Kültürel Miras Farkındalığı: Cumhuriyet Üniversitesi Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama Çalışması”, **Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi,** 9(16), 2017.

Karatepe, Selma ve Selin Karaköse. “Sürdürülebilirlik Kavramının Tüketiciler Açısından İncelenmesi”, **İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2024.

Kartay, Koza Kurt. “Türk Kültüründe Hayat Ağacı, Bir Motif Olarak Çini ve Seramiklerde Kullanımı”, **Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi,** Cilt 8, Sayı 2, 2023.

Kaya, Cengiz. “Üniversite Öğrencilerinin Çevresel Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi”, **Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,** 6(2), 2017.

Kaya, Mahmut. “Türklerde Kozmos Tasarımı ve Hayat Ağacı Motifi”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi***,* Sayı: 46, 2019.

Keskin, Derya. “Sanat temelli araştırma yaklaşımlarının el sanatlarında kullanımı”, **Sanat ve Tasarım Dergisi**, 26, 78–81. 2020.

Kırtay, Koza Kurt.“Türk Kültüründe Hayat Ağacı, Bir Motif Olarak Çini ve Seramiklerde Kullanımı”, **Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi,** Cilt 8, Sayı 2, 2023.

Kocabaş, Yasemin.“İslam Sanatında Hayat Ağacı ve Kozmos İlişkisi ”, **Din ve Sanat Dergisi,** 5(1), 2016.

Korkmaz, Yılmaz. “Geleneksel Motiflerin Eğitsel Potansiyeli Üzerine Bir Değerlendirme”, **Milli Folklor Dergisi**, 120, 2018.

Küçük, Yasemin. “Geleneksel Motiflerin Dijital Tasarım Yoluyla Yeniden Yorumlanması”, **Anadolu Üniversitesi GSF Dergisi**, 17, 2021.

Küçükdağ, Yusuf. “Kültürel Miras ve Kimlik İlişkisi Üzerine Düşünceler”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** 6(24), 2013.

Külcü, Özlem. “Kültürel Miras Kavramının Eğitim Açısından Önemi”, **Journal of History School,** 21, 2015.

Mahiroğulları, Banu. “Türk Sanatında Hayat Ağacı Motifi ve Anlamı”, **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, 25, 2010.

Narlı, Nilüfer. “Kültürel Sürdürülebilirlik ve Kimlik İnşası”, **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi**, 39(1), 2020.

Önal, Mehmet. “Anadolu Selçuklu Sanatında Hayat Ağacı Motifi”, **Selçuk Üniversitesi SBED,** 35, 2016.

Öney, Gönül. “Anadolu Selçuklu Sanatında Hayat Ağacı Motifi”*,* **Belleten**, c.32, s.125, 1968.

Özdemir, Ceyda. “Motiflerin Kültürel Aktarımda Simgesel Rolü”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 33, 2015.

Özdemir, Dilek. “Geleneksel Motiflerin Çağdaş Sanattaki Yorumlanışı Üzerine Bir Değerlendirme”, **Erciyes Üniversitesi GSF Dergisi**, 25, 2019.

Özdemir, Serdar, Ali Karakaya ve Sibel Yılmaz. “Üniversite Öğrencilerinin Çevresel Farkındalık ve Tutumlarının İncelenmesi”, **Çevre Bilimleri Dergisi**, 13(1), 2015.

Özdemir, Sibel. “Kültür Ekseninde Hayat Ağacı Sembolü”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** Cilt: 13, Sayı: 68, 2020.

Özkurt, Seçil. “Dijital Sanatta Motiflerin Dönüşümü”, **Sanat ve Tasarım Dergisi**, 12(1), 2021.

Pancaroğlu, Oya. “Hayat Ağacı ve İslam Sanatında Kozmolojik Düşünce”, **İstanbul Araştırmaları Enstitüsü,** İstanbul, 2009.

Peker, Ali Uzay. “İslam Sanatında Kozmoloji ve Sembolizm: Geometrik Desenler Üzerine Bir Deneme”, **Sanat ve Tasarım Dergisi,** 2(1), 2005.

Şimşek, Ahmet. “Geçmişin Nesnesini Arayan Bilim Arkeoloji: Türkiye’de Tarih Öğretimindeki Durumu”, **Turkish Studies,** 6(2), 2011.

Şahin, Elif. “Genç Yetişkinlerin Sürdürülebilir Yaşam Alışkanlıkları Üzerine Bir İnceleme”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi,** 21(1), 2021.

Şen, Hüseyin, Ayşe Kaya ve Barış Alpaslan. "Sürdürülebilirlik Üzerine Tarihsel ve Güncel Bir Perspektif", **Ekonomik Yaklaşım**, 29(107), 2018.

Şentürk, Aydan. "Osmanlı İznik Çinilerinde Bitkisel Motifler", **Uluslararası Güzel Sanatlar Dergisi,** Cilt: 6, Sayı: 2, 2021.

Taner, Gökçe. "Hayat Ağacı Motifinin Sanatsal Sürekliliği", **Söylenti Dergisi***,* 12 Mart 2023.

Tanrıverdi, Nuran. "Osmanlı Mezar Taşlarında Sembolizm", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 43, 2016.

Tekeli, İlhan. "Modernleşme Sürecinde Kültürel Mirasın Dönüşümü", **METU Journal of Faculty of Architecture,** 34(2), 2017.

Tezcan, Hülya. "Osmanlı döneminde süsleme anlayışı ve estetik biçimlenme", **Sanat Tarihi Yıllığı**, 44. 2002.

Topçu, Suzan. "Eko Sanat ve Doğa Temsilleri", **Çevre Estetiği Dergisi,** 4(2), 2022.

Toprak, Zehra. "Kültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında Geleneksel Süsleme Sanatları", **Geleneksel Sanatlar Araştırmaları**, 4(1), 2020.

Torun, Seçil ve Emine Nas. "Tasarımda Gelenekselin Sürdürülebilirliğine Bir Örnek: Kilim Motifleri ile Çağdaş Tasarımlar", **Ulakbilge Sanat ve Sosyal Bilimler Dergisi**, 2023.

Tufan, İsmail. "Sürdürülebilirlik Kültürü ve Eğitimi", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Sorumluluk Dergisi**, 2021.

Tütüncü, Ayşe Nur. "Kültürel Mirasın Korunması ve Sürdürülebilirlik İlişkisi", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 33, 2018.

Ünal, Hacer. "Geleneksel Halı-Kilim Sanatına Post Modern Yaklaşımlar", **Sanat Araştırmaları Dergisi,** 2020.

Üçer, Münevver. "Selçuklu Mimarisinde Sembolizm ve Doğa Algısı", Anadolu **Sanat Tarihi Dergisi,** 12, 2015.

Usluer, Gaye. "Postmodernizm ve Disiplinlerarası Sanat Pratikleri", **Art-Sanat Dergisi,** 13, 2015.

Yeni, Onur. "Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma Kavramları Üzerine", **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2015.

Yelmi, Pınar Çevikayak. "Günümüz Sanatında Kültürel Mirasın Sürdürülebilir Yorumu", **İTÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 18(1).

Yıldırım, Tijen. “Ekolojik Sanatın Kavramsal Temelleri ve Estetik Yaklaşımlar”, **Uludağ Üniversitesi GSF Dergisi**, 20(2), 2021.

Yiğit, Ayşe ve Doğan, İsmail. “Sürdürülebilirlik ve Tüketici Davranışları Arasındaki İlişki: Çevre Eğitiminin Rolü”, Yayımlanmış Makale, **Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** 2022.

Tezler

Ağbuğa, Fatma. “Çevre Sorunlarına Etik Bir Yaklaşım: Felsefi Bir Sorgulama”, **Yüksek Lisans Tezi.** Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 2016.

Akbulut, Ayşe. “Eski Türk Mitolojisinde Kozmik Düzen ve Ağaç İmgeleri”, **Yüksek Lisans Tezi,** Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2021.

Altuntaş, Fatma Nur. “Sanat Tarihi Açısından Türk Mitolojisinde Hayat Ağacı Motifi “, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü **Yüksek Lisans Tezi**, 2020.

Demirörs, Sarıoğlu. Asiye. “Doğa ve Ekolojik Sanatın Bütünleşik İlişkisi”, **Yüksek Lisans Tezi.** Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2019.

Nas, Emine. “Tasarımda Gelenekselin Sürdürülebilirliğine Bir Örnek: Kilim Motifleri ile Çağdaş Tasarımlar”, **Yüksek Lisans Tezi.** Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022.

Tuncel, Aslı. “Türk Sanatında Hayat Ağacı Motifi: Tarihsel Süreç ve Semboller”, **Yüksek Lisans Tezi.** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2020.

Raporlar – Yazarlı ve Yazarsız

Brundtland, **Gro Harlem Our Common Future**. Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Raporu. Birleşmiş Milletler, 1987

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.**Çevre Eğitimi ve Sürdürülebilirlik Strateji Belgesi** (2021–2025). Ankara, 2021.

UNESCO. **Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme** (1972). UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yayınları, Ankara, 2004, Madde 1.

UNESCO**. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi** (2003) T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Çev. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

UNESCO. **Sustainable Development Goals Report**. Yayımlanmış Rapor. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2021.

İnternet – Yazar Adı Olarak Bir Kurum

Türkiye Cumhuriyeti. (1983). *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu* (Kanun No: 2863). Resmî Gazete: 23 Temmuz 1983, Sayı: 18113. https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf